

Historiesyn i japansk og norrøn historieskriving på 1200-tallet

Komparativ historiografisk undersøkelse av *Gukansho* og *Heimskringla*.

Henrik Hovi Andersen

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, historie, kultur – og religionsvitenskap

Universitet i Bergen

Høsten 2015

Forord

Jeg vil først benytte denne anledningen til å gi en stor takk til min veileder professor Leidulf Melve som har gitt meg muligheten å jobbe med dette temaet og for de gode veiledningstimene, innspill, tilbakemelding og stor tålmodighet med meg.

Også vil jeg takke masterseminaret i middelalder og alle deltagere, spesielt professor Geir Atle Ersland og professor Eldbjørg Haug. Jeg vil også takke Jon Vidar Sigurdsson for god tilbakemelding og innspill på seminaret ved Stiklestad.

En stor takk til mine venner og medstudenter gjennom studietiden, man må ta seg tid til å leve og slappe av også. Spesielt min gode venn og medstudent Vegard Falkanger Asbjørnsen for støtte, stimulerende diskusjoner og korrekturlesning.

Jeg vil også gi en stor takk til min familie som uten sin støtte hadde ikke utdannelsen min vært mulig. Mine foreldre, Sturle Andersen og Janne Hovi, min farmor Aase Karin Andersen, og min bror Sondre Hovi Andersen med stor hjelp som korrekturleser.

Til Marte Solgunn Unnisdatter Hansen vil jeg gi en ekstra stor takk for sine uvurderlig støtte, forståelse og oppmuntring, som har holdt ut lenge med en meget stresset student.

Til slutt vil jeg gi en spesiell takk til min avdøde farfar Kjell Andersen, som har vist interesse, støtte og optimisme gjennom hele studietiden min. Som jeg har hatt mange stimulerende samtaler med om historie og alt imellom de siste årene. Dessverre fikk han ikke se det endelige resultatet av arbeidet mitt, jeg dedikerer denne masteroppgaven til ham.

Henrik Hovi Andersen

19/11-2012 Bergen

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	s. 7
Tema og struktur	s. 7
Kompetanse	s. 8
Teori og metode	s. 9
Kilder og avgrensning	s. 10
Historieskrivetradisjoner i middelalderen	s. 11
Japan	s. 11
Gukanshos kontekst	s. 14
Forfatter Fujiwara Jien	s. 15
Norrøn	s. 16
Forfatter Snorre Sturlasson	s. 18
Viktige begreper for å forstå Gukansho	s. 19
2. Jien og Snorres syn på historie	s. 21
Kilder og kildekritikk	s. 23
Historiefilosofi	s. 28
Periodisering og vendepunkt	s. 33
Forklaringsmodeller	s. 39
Gukansho er todelt	s. 41
Oppsummering	s. 44
3. Personifisering av aktørene	s. 47
Utseende	s. 48
Klokskap	s. 53
Politiske karriere og religion	s. 58
Evner, lykke og drømmer	s. 65
Oppsummering	s. 68
4. Erkjennelsesinteresse: Det politiske spillet	s. 72
Legitimitet	s. 74
Arvefølge	s. 75

Giftemål, slektninger og makt	s. 77
Allianser, frender, personlige konflikter og politiske konsekvenser	s. 78
Religiøs og ideologisk politikk	s. 83
Diplomati	s. 87
Oppsummering	s. 88
5. Konklusjon	s. 93
English Summary	s. 98
Kilde – og litteraturliste	s. 99

Kapittel 1.

Innledning

Tema og struktur

Historiografi er i kort definisjon historieskrivingens historie¹. I mitt arbeid er det overordnede tema komparativ historiografi av historiske verk på 1200-tallet.

I historieskriving får den europeiske historieskrivetradisjonen som oftest mer oppmerksomhet, denne eurosentrismen har fått fotfeste innenfor historiedisiplinen etter 1800-tallet som en utvikling av transkulturell kommunikasjon og kolonisering. Den europeiske modellen regnet kun nedskrevne fortellinger som historie, og dermed ble andre former for historieoverføring slik som muntlig overføring sett på som ikke-historisk. De fleste komparative historikere tar også for seg den europeiske historietradisjonen som utgangspunkt i sine sammenligninger, når slike analyser tar for seg tiden før 1800-tallet med europeisk modell som utgangspunkt blir dette eurosentrisk².

Historiker Jörn Rüsen skriver at historikere ser på andre kulturers historie i lys av sin egen nasjonal historiografi. Denne oppfattelsen fungerer som et skjult rammeverk og mal, og av den grunn vil vi ikke kunne forstå en kulturs historietradisjon på sine egne premisser³. Hvor historiker Chris Lorenz skriver at historiografi fokuserer som oftest på historiografiske forklaringer og utviklinger. Den er begrenset til sin egne nasjonale kontekst og dermed forsømmer internasjonal dimensjoner. *Komparasjon* er den beste måten å identifisere likheter og ulikheter, og dermed blir komparasjon den logiske, men tyngre veien i å følge historiografi⁴.

Med dette som bakgrunn innenfor historiefeltet har det motivert meg for å bryte med den eurosentriske modellen, og følge Jürgen Kocka sin ”asymmetriske sammenligning”. Dette vil si at noen enheter får mer oppmerksomhet enn andre⁵. I dette arbeidet vil jeg komparere to

¹ Iggers 2008 s. 3.

² Melve 2015, s. 10-14.

³ Rüsen 1996, s. 5-7.

⁴ Lorenz 1999, s. 25-29.

⁵ Melve 2014, s. 8.

historiske verk, *Gukansho* skrevet av Fujiwara Jien (1155-1225)⁶, og *Heimskringla* skrevet av Snorre Sturlasson (1179-1241)⁷.

Jeg samtykker med Lorenz og Rüsen, og mener jeg at komparasjon er den mest fruktbare tilnæringsmetoden. Jeg vil i mitt arbeid forsøke å løsrive meg fra det nasjonale rammeverket. Dette vil jeg gjøre ved å bruke Kocka sin asymmetriske sammenligning, ved å bruke *Gukansho* som et komparasjonsgrunnlag for arbeidet og dermed gi det japanske verket *Gukansho* mer oppmerksomhet enn *Heimskringla*.

Hva jeg ønsker å utrette med dette arbeidet, er å foreta en komparativ analyse av to historiske verk skilt mellom store geografiske områder og kulturer. Et systematisk rammeverk vil danne grunnlaget for en transkulturell komparasjon i historieskrivetradisjoner. Altså vil jeg sammenligne to historiske verk for å finne ut hva som var forfatternes "historiesyn", ved å bruke to verk som jeg dømmer å være representative historieskrivetradisjoner for de to kulturene på 1200-tallet. For å gjøre dette vil jeg også dele oppgaven i to deler hvor den første og mer omfattende delen fokuserer på historiografi, og den andre delen vil løfte blikket og ta for seg det politiske spillet i et realhistorisk perspektiv for å hjelpe analysen å etablere forfatternes historiesyn.

Kompetanse

Når det gjelder sammenligninger av flere kulturelle undersøkelsesenheter er språk det naturligvis første hinderet man treffer på. I mitt arbeid undersøker jeg japansk og norsk kultur i middelalderen, og jeg har bakgrunn for grunnleggende norrønt og japansk. Jeg vil hovedsakelig bruke omsatte kilder som egner seg godt til en slik undersøkelse, hvor innholdet ikke går tapt i oversettelsen.

For en norsk leser kan oppgaven fremstå som forvirrende, av den grunn at gjennomsnittlige norske lesere har ikke stor forkunnskap om Japansk historie og historiografi i middelalderen, så vel som ord og navn kan virke like og forvirrende. Derfor er det meget viktig å få en god kontekst av begge kulturers historiografiske tradisjoner og bakgrunnen for verkene og forfatterne selv før jeg begynner komparasjonen. Ved å skape en god kontekst vil arbeidet bli mye lettere å forstå.

⁶ Gukansho 1979, s. 199.

⁷ Bagge 1991, s. 8-13.

Teori og Metode

Nyere historiografi er mer interessert i å påpeke feil ved tidligere historiske verk i stedet for å akseptere dem ut fra samtidens premisser da de ble skrevet. Etter globalhistorie ble opprettet som et eget forskningsfelt har interesse for globalhistoriografi også økt, men sjeldent har det blitt foretatt systematiske komparasjoner innenfor historiografi⁸.

Den systematiske komparasjonen er blitt diskutert av flere historikere som Bloch, Kücka, Rüsen, Lorenz og Melve for å nevne noen. Grunnen til dette fraværet av systematisk komparasjon, er den problematiske tilnærming og gjennomføring, og hvordan man kan skape et mer eller mindre uproblematisk rammeverk for å foreta en slik systematisk analyse⁹.

John Stuart Mill er sannsynlig den første som diskuterer historiografisk komparasjon, hvor han mener at når man komparerer historiografiske oversikter trenger man å se etter ulikheter så vel som likheter¹⁰. Dette er et moment som forsterker prinsippet ved å forstå eldre historiske verk på deres egne premisser, ikke påpeke feil i verkene. Jeg støtter meg til Mill sin konklusjon fordi dette åpner for flere perspektiver i gjennomføringen av komparasjon og reduserer problematikken med den komparative tilnæringsmetoden.

Jörn Rüsen synliggjør problemet ved at historikere ser på andre kulturers historie, basert på deres egen oppfatning av historiografi, og dermed ikke et behov for å reflektere den teoretisk. Denne oppfatningen av hva historiografi er, fungerer som et skjult rammeverk, norm og mal på struktur, som fungerer som et hinder for å behandle andre kulturer i en systematisk komparasjon. Rüsen mener det er ikke bare å sammenligne to historiske verk med hverandre, men at det behøves et strengt rammeverk for organisering av komparasjon¹¹. Leidulf Melve skriver at det ikke finnes kun en korrekt måte å gjennomføre komparasjon, men at undersøkelsen i seg selv må være veiledende for hvilken tilnærming som bør bli brukt¹².

Jeg erkjenner problematikken Rüsen fremstiller. Der et rammeverk vil hjelpe oss på vei, mener jeg det er vanskelig å bruke et spesifikt rammeverk som mal. Av den grunn er Melve sin mening om at undersøkelsen må være grunnlag og bidra til å finne et passende rammeverk

⁸ Melve 2014, s. 10-12.

⁹ Rüsen 1996, s. 5-6. Og Melve 2009, s. 62-63.

¹⁰ Melve 2009, s. 63.

¹¹ Rüsen 1996, s. 6-7.

¹² Melve 2009, s. 68.

mer naturlig. Det må også påpekes at Rösen sitt fokus er på et systematisk rammeverk komparasjon av samfunn, og Melve viser til en utvikling av globalhistoriografi i et helhetlig perspektiv. Jeg vil forholde meg til en historiografisk komparasjon begrenset til to spesifikke verk. Ettersom den store problematikken som ligger rundt et så komplisert arbeid som komparativ historiografi av transkulturelle historiske verk, må jeg selv definere et systematisk rammeverk som egner seg til mine undersøkelser. Derfor har jeg besluttet at Kocka sin asymmetriske sammenligning vil være den mest fruktbare tilnæringsmetoden.

Historieskriving og ”historiesyn” er to tema som er relatert til hverandre, og historiesyn er hva kulturer og forfattere ser på som historie. Dette kan variere mye, og må dermed innsnevres til fire kategorier: dimensjon (tid og rom), tilnærming (demonstrativ, kritisk), erkjenningsinteresse (religion og politikk) og fortelling¹³. I den realhistoriske delen av arbeidet vil jeg definere og dele opp begrepet politikk og jobbe ut fra min egen definisjon.

Kilder og avgrensning

For å kunne gjennomføre en analyse av to transkulturelle verk, må jeg avgrense arbeidet mitt. De to studieobjektene *Gukansho* og *Heimskringla* er omfattende og komplekse verk, og ved å behandle begge vil jeg ha mer enn nok arbeid å jobbe med innenfor en begrenset tid.

Historikere tar for seg sjeldent flere enn to studieobjekter, og grunnet abstraksjonsnivå, vil få sammenligningsenheter og synkron gjennomføring gjøre det mer fruktbart å se etter ulikheter¹⁴. Men dette er ikke et mål jeg har satt, ulikheter og likheter er vel så viktig som Mill har påpekt. For å utnytte tiden jeg har, og det omfattende arbeidet som må gjøres, har jeg valgt å begrense meg til to studieobjekter og ikke en komparasjon av den helhetlige japanske og norrøne historieskrivetradisjonene i middelalderen.

Jeg vil jobbe med omsetting av primærkildene, altså vil hva som er skrevet i *Gukansho* og *Heimskringla* være fokuset. Jeg vil i dette kapittel vise til en utvikling i historieskrivetradisjoner, men det er verkene i seg selv jeg vil jobbe med, og da som nevnt bruke *Gukansho* som komparasjonsgrunnlag.

¹³ Melve 2015, s. 15.

¹⁴ Melve 2009, s. 67.

Det kan argumenteres at den norrøne historieskrivetradisjonen er mer representativ for den islandske enn den norske, jeg vil ikke diskutere denne debatten i mitt arbeid. Om den norrøne historieskrivetradisjonen har sitt opphav i islandsk tradisjon, har det inspirert den norske til å utvikles videre. På samme måte har den kinesiske historieskrivetradisjonen har preget utviklingen av den japanske. Derfor vil jeg forholde meg til at den norrøne historieskrivetradisjonen er representativ for den norske.

Jeg vil forholde meg til omsatte primærkilder, og vil påpeke at alle utdrag fra *Gukansho* har jeg selv oversatt fra engelsk til norsk. Det er skrevet lite om *Gukansho*, og tema har som oftest fokusert på å fastslå forfatter, og hensikten bak verket var politiske motivert. Jeg vil derfor vise til den forskningslitteratur som er tilgjengelig, dette er i hovedsak Brown og Ishida som er de store autoritetene i forskningslitteratur om *Gukansho*, som også er et japansk og amerikansk samarbeid. Ellers vil jeg også vise til Hambrick, Bentley og Varley, nå kan dette fremstå som ensformig, men dette er fordi det er lite forskningslitteratur om. Når det gjelder autoritære figurer for den norrøne historieskriving, vil jeg forholde meg til Theodore Andersson, Else Mundal, Jon Vidar Sugurdsson og Sverre Bagge.

Historieskrivetradisjoner i middelalderen

Japan

Det er viktig og først og fremst å illustrere utviklingen av de japanske og norrøne historieskrivetradisjonene Dette er for å gi verkene og mitt arbeid en kontekst for å forstå utviklingen som leder opp til 1200-tallet.

På slutten av 600-tallet på dekret av Keiser Tenmu (672-686), ga han historikere og byråkrater ved hoffet i oppgave å samle Japans historier for å skape et samlet verk om Japans historie. Dette skulle bli de første verkene i Japans historieskriving, og "Krønikene om Japan" (*Nihon Shoki*) og "Dokumentasjon av antikke saker" (*Kojiki*) var ferdig i år 710 og 712, disse blir regnet som blant de viktigste. Keiser Temmu skriver i forordet av *Kojiki*:

(...) Vi hører at manuskriptene Teiki (keiserlig arkiv) og Honji (originalt ord) som holdes av de ulike husene allerede avviker fra sannheten med mange løgner lagt til (...) Dermed ønsker vi nå å samle og registrere Teiki, og undersøke og komme

*til bunnen av ting relatert til Kuji (antikke saker), fjerne feil og etablere sannheten, og sender til fremtidige generasjoner disse tingene.*¹⁵.

Tidligere var historieskriving hovedsakelig samling av slektstre og byråkratiske dokumenter ved det keiserlige hoff. Men keiser Tenmu skriver at hensikten bak verkene var å rette opp i historiske dokumenter for å fjerne falsk historie og feil, han erkjente derfor også at det eksisterte usannheter i verkene. Historiker Isezo Umezawa har argumentert for at det eksisterte historiske verk og tradisjoner før ”Dokumentasjon om antikke saker” og ”Krønikene om Japan”, og beordringen av å skape disse verkene heller var politisk motivert fremfor å rette opp i usannhet i Japans historie. Keiser Tenmu ønsket å etablere et imperiearkiv, og verkene legitimerer den første keiser av et samlet Japan, keiser Jimmu (660 f.v.t) som en etterfølger av solgudinnen Amaterasu¹⁶. Den kinesiske innflytelsen i japansk kultur, preget ”Krønikene om Japan” ved å integrere et kinesisk rammeverk i japansk historieskriving¹⁷ Videre ville ”Krønikene om Japan” bli første del en samling av offisielle historier kalt ”De seks nasjonale historier” (*Rikkokushi*), og ville være grunnlaget for utviklingen videre av japansk historieskriving¹⁸.

Tre typer av historiske sjangre:

Den første etableringen av japansk historieskriving i de to nevnte verkene ville føre til en videreutvikling av japansk historieskriving. Denne utviklingen ville føre til tre forskjellige former av japansk historieskriving frem til 1200-tallet.

Den første formen oppsto med de ”Seks nasjonale historier”, laget av byråkrater og tjenestemenn ved hoffet på oppfordring av keiseren. Denne formen var kinesisk preget fordi japanerne så mot Kina og deres utdannings- og administrasjons- modeller. Disse krønikene ble brukt ved hoffet mellom år 720-901, de skulle være en kinesisk referanse til byråkratene å ta lærdom fra de kinesiske modeller og innflytelse¹⁹.

Den andre formen for historieskriving ble kalt for ’historiske fortellinger’ (*Rekishino monogatari*) oppsto mellom 1030-1130 da de aristokratiske intellektuelle ble påvirket av

¹⁵ Bentley 2012 s. 58.

¹⁶ Bentley 2012 s. 59.

¹⁷ Bentley 2012, s. 64-70.

¹⁸ Brownlee 1991, s. 34-39

¹⁹ Brown and Ishida, The future and the past, a translation and study of the Gukansho, 1979 s. 353.

buddhistisk doktrine. Dette inkluderer de historiske verkene ”Det store speilet ” (*Okagami*) som gikk inn i en samling av verk ” De fire speil ” (*Shikyo*) og ” Fortellinger om prakt ” (*Eiga Monogatari*). Denne formen skilte seg fra den første, ved at den japanske historieskrivingen løsrev seg fra den tidligere kinesiske modellen og begynte å utvikle sin egen. Japan hadde alltid hatt stor interesse for sin egen innfødte forfedredyrking, og sammen med buddhismens fremvekst oppsto en ny form for buddhisme i landet som kombinerte buddhisme, forfedredyrking og ritualer og dyrking av *Kami*, Shintobuddhisme²⁰.

Den nye japanske formen var fortellinger av aristokrater og deres historier og bragder. Dette ble dermed fortalte historie, en fortelling om aktørene som også ble regnet som sann historie. Den ble også en mer poetisk fremstilling av historie enn den tidligere kinesiske. De historiske verkene som ble skrevet fokuserte hovedsakelig på Fujiwara klanens prestisje og hendelser ved hoffet, og det var en forståelse blant de intellektuelle som var preget av buddhistisk doktrine at i år 1052 var verden begynt sin ” Siste tidsalder ”. Historiske fortellinger var formidlet i en fortalte stil mellom to personer, hvor den ene fortalte historien mens den andre stilte spørsmål²¹.

Den tredje formen oppsto da militære ledere begynte å få større makt når det gjaldt å styre statlige anliggender. Dette skjedde som et følge av Hogen opprøret i 1156, og formen ble kjent som ” Militære fortellinger ” (*gunki monogatari*). Her fokuserte man på militære ledere og slag. Denne formen la fokus på detaljer i slag og militære taktikker, men var også påvirket av Buddhistisk lære som igjen førte til økt bevissthet og vekt på mot, moral og verdier²².

Det er tre verk som regnes som de første *under Gunki monogatari* formen. *Hogen monogatari*, *Heiji monogatari* og *Heike monogatari*. Det sistnevnte verket blir regnet som det viktigste, og det som deler flest likheter med *Gukansho*. Alle verkene ble skrevet før og samtidig med *Gukansho*. Forfatterne er ukjente men det er sannsynlig at Jien visste hvem forfatterne av verkene var. Verkene fokuserer på politiske og militære konflikter mellom krigerklassen og aristokratiet.

Verkene er strukturert ved at de er inndelt i tre kapitler. Det første kapitlet setter opp kontekst og fremstiller aktørene før slaget. Det andre kapitlet omhandler selve slaget, og det tredje kapitlet dreier seg om tiden etter slaget og konsekvensene av det. *Hogen-* og *Heiji-*

²⁰ Brown and Ishida, *The future and the past, a translation and study of the Gukansho*, 1979, s. 353-54, 370.

²¹ Brown and Ishida, 1979, s. 353-70, 370-380.

²² Brown and Ishida, 1979, s. 353-54.

monogatari har en helt som kjemper tappert mot overveldende styrker i en kort krig. Selv om helten dør til slutt er det hans mot, moral, lojalitet og verdier som blir fokuset. I ”fortellingen om Heike” er den samme formelen som *Hoge* og *Heiji*, med det unntak at den følger en lang krig på tjuve år og følger flere viktige menn og kvinner fra to rivaliserende klaner, Taira og Minamoto klanene.

Alle verkene legger vekt på dyder og verdier, hovedsakelig buddhistiske. Men Heike er mer påvirket av dette, og spesielt påvirket av troen om ”den endelige tidsalder”.

Ishida og Brown mener at ”fortellingen om Gunki” (*Gunki monogatari*) og spesielt ”fortellingen om Heike” (*Heike monogatari*), skiller seg mest ut fra de tidligere formene av historisk uttrykk og er mer lik *Gukansho*²³. Heike er også det verket som bruker ordet ”prinsipper” (*dori*), og bruker prinsipper for å forklare viktige hendelser²⁴.

Gukanshos kontekst

For å kunne forstå opphavet til *Gukansho*, er det relevant å forklare tingenes tilstand i Japan på begynnelsen av 1200-tallet. Her ligger motivasjonen til hvorfor Jien skrev *Gukansho*.

Tidlig på 1200-tallet var den såkalte Kamakura regjeringen, eller Kamakura-perioden (*Kamakura Bakufu*). Dette var en føydal militær regjering, som oppsto etter Shogun²⁵ Minamoto no Yoritomo seiret over Taira klanen i Genpei krigen i år 1180-85. Etter dette fratok Yoritomo makt fra aristokratiet, og sammen med Minamoto klanen etablerte de en militær regjering i Kamakura i 1192. Dette forårsaket en splittelse i maktfordelingen mellom Shogun og det keiserlige hoffet. Landet var plaget av politisk ustabilitet, og en splittelse i regjeringen mellom den keiserlige regjeringen og den militære regjeringen. Dette førte til en deling av landet, flere småkriger og brakte landet til grensen av borgerkrig. Det var to rivaliserende familier på hver sin side av konflikten. På den ene siden var den keiserlige regjeringen hvor Konoe-klanen representerte aristokratiet og den keiserlige regjeringen, på den andre siden var Minamoto-klanen som hadde stor makt i den militære regjeringen. Fanget i midten av disse klanene var Kujo klanen, som hadde tidligere vært den mektigste og mest innflytelsesrike familien ved det keiserlige hoffet, og hadde tidligere mange ledende stillinger som regenter, kanslere og ministre. Mot slutten av 1100-tallet hadde Kujo klanene sett både

²³Brown and Ishida, 1979, s. 385-401.

²⁴Prinsipper (*Dori*) er Jiens grunnlag for *Gukansho*, og vil være i sentrum for *Gukansho* videre i arbeidet.

²⁵Militær øverstkommanderende general, Brown og Ishida 1979, s. 1-3.

oppgang og nedgang, men indre politiske maktkonflikter og eskalerende spenning mellom militær- og keiserlig- regjeringer svekket Kujo klanens posisjon ved hoffet. Kujo klanen ville holde seg mest mulig nøytral mellom begge regjeringene, og ble overskygget av Konoe klanen ved hoffet, og ville ikke støtte seg Minamoto klanen²⁶.

Forfatter Fujiwara Jien

Fujiwara Jien (1155-1225) ble født inn i den aristokratiske Kujo familien, og ble sendt til Hiei fjellet for å bli buddhistisk munk (i Tendai sekten) da han bare var ti år gammel. Fra dikt han skrev i sin tid ved tempelet, blir det tolket at han fra tidlig av var ensom og tidlig opptatt av forgjengelighet som buddhistisk doktrine lærte. Da han var tjue år gammel ønsket han å trekke seg vekk fra tempelet i ensomhet, og trakk seg tilbake i fjellene i tusen dager for å studere og praktisere buddhisme. Jiens søken etter buddhistisk opplysning på egenhånd var mer interessant og viktig for han enn livet i tempelet, og det politiske livet. Etter 1192 når den pensjonerte keiseren²⁷ døde vokste Kujo klanens makt ved hoffet, og gikk inn i det som blir regnet som gullalderen for klanen. Og Jien ble utnevnt til Tendai abbed og Vergeprest hos keiseren, de to høyeste titlene en prest kunne få. Etter dette ble Jien mer opptatt av å tilbringe tiden sin ved hoffet, og å opprettholde Kujofamiliens makt og posisjon. I 1206 døde Kujo Yoshitsune som var Jiens nevø og regentkansler, noe som gjorde at Kujofamilien mistet mye makt og fra 1206 til 1219, da *Gukansho* ble skrevet var Jien preget av frykt om undergang for familiens prestisje og maktposisjon²⁸.

Jien mente han var velsignet av gudene med fremtidsinnsikt, og han hadde flere drømmer hvor han opplevde at det han drømte ble oppfylt Etter hans første drøm i 1203 ba han Kujo Yoshitsune om materiale i 1204 så han kunne tolke drømmen, han fikk da blant annet de seks nasjonale historier. Professor Akamatsu har påpekt at det er underlig at Jien som ville bli en kjent historiker, som ikke hadde lest de nasjonale historiene før han var nesten femti år gammel²⁹. Han hadde så en drøm i 1218 om en to år gammel gutt fra Kujo familien som het Kujo Yoritsune, og at han ville vokse opp å bli både keiser og shogun. Hans far var Kujo, hans mor Minamoto, og han også var barnebarn til den pensjonerte keiser Go-Toba. Han

²⁶ Brown and Ishida, 1979, s. 1-3, 403-419.

²⁷ I denne perioden var det de tidligere keiserne som forvaltet staten, keiserne var vanligvis veldig ung og ikke egnet for å regjere før de var blitt eldre, så de pensjonerte keiserne seg av det meste arbeidet.

²⁸ Brown and Ishida, The future and the past, a translation and study of the Gukansho, 1979, s. 402-412.

²⁹ Brown and Ishida, The future and the past, a translation and study of the Gukansho, 1979, s. 413.

drømte at balanse i konflikten ville oppstå ved at begge lederstillinger ble holdt av samme person³⁰.

Før å kunne overbevise hoffet hvor viktig det var at denne gutten Yoritsune skulle bli keiser og Shogun, gikk Jien i gang å skrive *Gukansho*. Verket ble et gjenskriv versjon av Japans historie i likhet med de nasjonale historier, med nye perspektiv og forklaringsanalyser av Japans historie. Brown og Ishida mener at Jien prøver å overbevise leseren om at de japanske guder og ånder (*Kami*), hadde en guddommelig plan om hvor Yoritsune var skjebnebestemt å bli både Shogun og regent. Dette ville han gjøre ved å ta i bruk en forklaringsmodell av buddhistisk prinsipper, og forklare hvordan Japans sekulære historie hadde utviklet seg frem til Jiens samtid³¹.

Norrøn

Historiker Sverre Bagge skriver at den norske historiografien oppstår i middelalderen når kristendommen kom til Norge på 1100-tallet på 1100-tallet sammen med papiret og det latinske skriftspråk, samt dets lange skrivetradisjon. Det fantes allerede et runealfabet i landet men det ble nedtegnet på andre formater enn papir³². Dette var begynnelsen på historieskriving, men det eksisterte historietradisjoner tidligere som ble overført muntlig. Det jeg vil fokusere på er utviklingen av kongesagaene.

Før det latinske skriftspråket kom var skaldekvadene den beste måten å formidle historie. Dette var anekdotiske og poetiske fortellinger, og ble overført muntlig. Når papiret og latinske skriftspråket kom til Norge ga dette opphav til sagalitteraturen i Norge og Island og vi fikk sagaer delt opp i kategorier slik som kongesaga, biskopssaga, riddersaga og fornaldersaga. Men i samtiden ble nok ikke sagaene kategorisert på denne måten. Selve ordet ” saga ” betyr ” Det som er sagt ” og kan derfor referere til en hver historie, enten den er nedtegnet eller overført muntlig³³. Sagalitteraturens struktur var at den var ganske objektiv, og handlet hovedsakelig om heroiske handlinger. Fokuset på sagalitteraturen ligger på å fremstille en historie meget dramatisk, ved å male et bilde av fortellingen gjennom gode detaljerte

³⁰ Brown and Ishida, *The future and the past, a translation and study of the Gukansho*, 1979, s. 1-2, 412-419.

³¹ Brown and Ishida, 1979, s. 1

³² Bagge 2012, s. 414-415.

³³ Bagge 2012, s. 418-420.

beskrivelser, ha en nøytral forfatter, og aktørene har intense, korte og meningsfylte setninger og direkte tale. Disse uttalelsene blir som regel sagt på en rolig måte for å gi en større dramatisk effekt. Denne metoden skiller seg derfor fra den latinske som gjorde akkurat det motsatte, hvor forfatteren er hele tiden tilstede og kommenterer med indirekte prosa og mindre vekt på dramatikk og på å skape et visuelt bilde³⁴.

Den norske historieskrivingen stammer fra den islandske litteraturen, og den norske historieskrivetradisjonen oppstår i kongesagaene. Dette skjer i tre generasjoner av kongesagaer som tar for seg de norske kongene. Den første tilegner vi Sæmund Sigfusson (1056-1133) sitt verk som er gått tapt, og Are Frodes (1067-1148) *Islendingabok* (1122-1123)³⁵.

Den andre generasjonen av norske kongesagaer er Theodoricus Monachus' "Historien om de gamle norske kongene" (*Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium*, ca. 1180), *Historia Norwegia* av en ukjent forfatter (1178 kanskje så sent som 1220) og "Utdrag fra norske kongesagaer" (*Ágrip af Nóregs konunga sögum*, ca. 1190)³⁶. Disse verkene i likhet med *Heimskringla* tok for seg Norges historie og konger. Theodoricus Monachus' verk gikk dog ikke lengre tilbake enn til Harald Hårfagre i tid, som han begrunnet med at det ikke fantes troverdige kilder om den eldre perioden. Han bruker også digresjoner for å koble opp Norges historie opp til den kristne historien om frelse. Mens *Historia Norwegie* sitt innhold tar for seg konger ca. 840 år tilbake i tid, mens innholdet fokuserer på de tidlige kongenes dødsfall. Hvor de ofte ble drept på skamfulle og rare måter³⁷. Hvor "Utdrag fra norske kongesagaer" tok for seg Halvdan Svartes død fra 880 til 1136. *Historia Norwegie* fulgte en latinsk preget form og innhold, hvor Theodoricus Monachus erkjenner lærdom fra Island, "Utdrag fra norske kongesagaer" inneholdt både norrøn og latinsk tradisjon³⁸.

Den tredje generasjon med kongesagaer gjelder fra perioden 1150-1230, hvor kongesagaene får en mye klarere struktur og omfattende arbeid. Det er tre omfattende kompendier av norske konger: *Morkinskinna*, *Fagrskinna* og *Heimskringla*. Det første verket regnes som *Morkinskinna* som tar for seg tiden fra Olav Haraldssons død i 1030, frem til 1157. Både

³⁴ Bagge 2012, s. 419.

³⁵ Andersson 2005, s. 199-

³⁶ Andersson 2005, s. 201.

³⁷ Bagge 2012, s. 415-416.

³⁸ Andersson 2005, s. 201-205.

Fagrskinna og *Heimskringla* tar for seg perioden fra Halvdan Svarte fra midten av 800-tallet, til Slaget på Re i Magnus Erlingssons regjeringstid i 1177. Men *Heimskringla* tar også for seg i begynnelsen ”sagaen om Ynglingene” (*Ynglingatal*)³⁹.

Forfatter Snorre Sturlason

Den islandske høvdingen Snorre Sturlason (1179-1241) var født på Vest-Island i Breidafjördur på gården Hvammur. Faren var høvding og moren var etterkommer av skalden Egil Skallagrimsson. Da Snorre var tre år gammel ble han med Jon Loptsson fra Oddi, han ble Snorres fosterfar, og dro med han der hans farfar Sæmund Frode hadde etablert en skole på Oddi som var høyaktet og utdannet blant annet prester. Her lærte Snorre teologi, latin, geografi, skaldskap, mytologi, antikk og geistlig litteratur samt studier av islandsk og norsk historie. Snorre ble på Oddi i tjue år og der fantes det verk fra tidligere historikere. Skolen hadde grunnet dette vært sentral for etableringen av Islands historieskriving.

Snorre giftet seg i 1199 og flyttet til Egil Skallagrimssons gamle høvdingsete på Borg hvor han skapte gode kontakter og forbindelser. Etter noen få år var han blitt Islands rikeste og mektigste mann, og gjorde seg bemerket som skald som ble hans kontakt med det norske aristokratiet. Han lagde et kvad til jarlen Håkon Galen, og jarlen tilbydde Snorre å komme til Norge. Til tross for at han faktisk dro til Norge i 1218 var han nok uheldigvis litt for sent ute til å møte Håkon Galen da han på det tidspunktet allerede var død. Han oppholdt seg imidlertid i de aristokratiske kretser og ble god venn med kong Håkon Håkonsen og hans formynder Skule jarl. I 1237 stod Norge i fare for borgerkrig mellom Kong Håkon og Skule jarl, og Skule jarl var blitt hertug og hadde gjort seg til konge i Nidaros. Snorre var blitt god venn med Skule og valgte hans side i borgerkrigen. Kong Håkon forbød Snorre å reise tilbake til Island, noe som han trosset, og Kong Håkon sendte Gissur Torvaldsson etter Snorre for å utlevere eller drepe ham. Gissur og hans menn overfalt Snorre på gården sin i Reykholt og drepte ham i 1241⁴⁰.

De aller fleste skaldene var islandske og jobbet for norske konger og aristokrater på kommisjoner, og skrev om dem som skaldene jobbet for. Men den islandske skrivingen hadde sitt eget særpreg hvor det ble representert den islandske holdningen fikk utløp mot monarkiet, og ville skape allianser med norske konger for rikdom og prestisje men samtidig holde seg

³⁹ Andersson 2005, s. 216-217.

⁴⁰ Snorre Sturlason *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 17-19.

uavhengig fra det norske kongedømmet. Islenderne var meget interessert i det norske dynastiet, da de jo tross alt var norske etterfølgere som hadde sin egen historie direkte knyttet sammen med den norske.

Viktige begreper for å forstå *Gukansho*:

***Dori* ”prinsipp”**

Det viktigste aspektet når vi skal undersøke *Gukansho*, er Jiens interesse for *dori* (oversatt til prinsipp). Jien mente han så en tråd gjennom japansk historie som ga kontinuitet, retning og mening i et helhetlig bilde. Dette mente Jien var *Dori*, og betegnelsen har vanligvis to meninger. Det ene er (1) det metafysiske, som refererer til all fornuft, lover og prinsipper som utgjør realitet. Den andre er (2) det etiske, som viser til den riktige måten en person bør handle. Begrepet *dori* kan dermed referere til hva som er, og hva som burde være. Jien har her imidlertid utformet sin egen definisjon på ”prinsipper” som han bruker i *Gukansho*.

I historisk kontekst så Jien på *dori* som essensen til endring, og på endring som essensen til *dori*. Han ville gjøre folk opplyst om *dori*, og forstå det slik at folk kunne handle etter god *dori* og dermed å forme fremtiden til det bedre. For å nå flest folk, så valgte han å formidle dette gjennom historie og bruke dette som medium. Temaet han var mest opptatt av å formidle var Japans historie⁴¹.

For å gjøre det lettere å forstå i en analyse, vil jeg videre omtale *dori* som ”prinsipp”.

***Kiryō* ”evne”**

Brown og Ishida mener at selv om Jien sitt fokus er å forklare japansk historie ved å bruke prinsipper som forklaringsmodell, er hva han gjør i *Gukansho* egentlig å kartlegge og presentere historiske aktører som har eller kan utvikle *Kiryō* (evne). Denne ”evnen” er å forstå prinsipper (nevnt ovenfor), for å bidra til konstruktiv forandring i staten. Og eneste måten for å lære denne evnen er å undersøke forskjellige prinsipper i forskjellige tidsperioder og forstå forholdet mellom prinsippene og hvordan de forandrer seg ut i fra tidsperioder ved behov⁴².

⁴¹ Hambrick 1978, s. 43-45.

⁴² Brown and Ishida, 1979, s. 10.

Inseisystemet

Dette systemet ble opprettet av keiser Go-Sanjo. Hensikten bak dette systemet var at keiseren ville abdisere, deretter plassere en yngre keiser på tronen, men den pensjonerte keiseren ville styre statens affærer og utøve makt med sine rådgivere og ministre. Go-Sanjo selv døde bare noen måneder etter innføringen av dette systemet, men fire etterfølgere fulgte dette systemet med god suksess: Shirakawa, Toba, Go-Shirakawa og Go-Toba fra 1086-1221 e.v.t.

Hovedsakelig var dette et forsøk på å forbigå Fujiwara slektens makt, og naturlig nok ble derfor *inseisystemet* dårlig mottatt av Jiens som selv var fra Fujiwara-slekten⁴³.

Jien skriver selv om opprettelsen av *inseisystemet*: ”Da gjorde solgudinnen en annen beslutning: Staten skal heretter administreres av pensjonert keiserer”⁴⁴. Jien skriver at dette var bestemt av *Kami*, men dette var nok en nyere ordning hvor barnekeiserne fikk en representant å regjere for dem mens de var unge. Jien skriver at ingen har noensinne sagt eller tenkt engang, at det var feil å ha så unge keiserer, og begrunner de tidligere keiserens arbeid for keiserne som: ”En keiser er plassert på tronen mens ung, og i begynnelsen av sin regjeringstid som barnekeiser ville han ha en Regent forvalte statlige anliggender på hans vegne. Selv om han gradvis ville vokse opp, ville han aldri få nok forståelse for å vurdere styrende staten direkte”⁴⁵.

⁴³ Hambrick 1978, s. 49.

⁴⁴ Jien, *Gukansho* 1979, s. 213.

⁴⁵ Jien, *Gukansho* 1979, s. 212.

Kapittel 2

Jien og Snorres syn på historie

I dette kapittelet vil jeg bruke som nevnt fire kategorier for å begynne å bryte ned Jien og Snorres” historiesyn”. Disse kategoriene kommer til å være:

1. Kilder og kildekritikk, hva forfatterne sier de skal gjøre i sine historiske fremstillinger, og hva de faktisk gjør. Foretar forfatterne en systematisk kildekritikk?
2. Historiefilosofi, preger de religiøse doktrinene til forfatternes historiesyn og den historiske fremstilling?
3. Periodisering og vendepunkt, hvordan velger forfatterne å periodisere historie, hva drar de frem som vendepunkt for å begrunne dette, og hvordan står dette i forhold til de historiefilosofiske doktrinene?
4. Forklaringstyper, hvilke forklaringsmodeller velger forfatterne å bruke og hvordan gjør de dette?

Jeg har valgt disse kategoriene som et utgangspunkt i undersøkelsen for å skape et godt systematisk rammeverk for gjennomføring av analysen.

Hambrick skriver at Jiens fokus var på å tolke og forklare historie, men også illustrere forskjellige perioder hvor vendepunkt førte til overgang av nye perioder⁴⁶. Hvor Varley mener at Jiens fokus er hovedsakelig på å kombinere konstruktive Shinto prinsipper, i en sammenhengende forklaring av samtidens tilstand, med råd om fremtidig forbedring. Historie ble derfor et medium fremfor fokus på historie⁴⁷. Brown og Ishida konkluderer at Jien ville synliggjøre prinsipper, og vise til statens nedgang⁴⁸

Steblyn-Kamensky mente at Snorre skrev en blanding mellom fiksjon og sannhet, i et begrep han kaller” synkretisk sannhet”, og var derfor ikke en historiker. Denne diskusjonen vil jeg ikke ta opp, men støtte meg til argumentet av Jörn Rüsen: At selv å behandle fiksjon og

⁴⁶ Hambrick 1978, s. 58.

⁴⁷ Varley 1979, s. 483.

⁴⁸ Brown og Ishida 1979, s. 438-440.

poetisk forestilling av å gjenfortelle fortiden, er vesentlig i å forstå kulturernes tenking og historiografi⁴⁹. Theodore Andersson mener at Snorres posisjon som islandsk høvding, hadde en tendens å se på forholdet mellom den norske konge og aristokratiet⁵⁰. Sverre Bagge sier seg uenig i dette, og konkluderer at Snorres fokus var ikke på konflikter mellom aristokrati og konge, men på individuelle konflikter⁵¹.

Jeg vil videre ta disse synspunkt i betraktning for å undersøke Jien og Snorres historiesyn, i slutten av kapittelet trekke min egen konklusjon i lys av tidligere forskningslitteratur, og arbeide videre i oppgaven min ut fra konklusjonen min.

For å gjennomføre dette må jeg begrense arbeidet ettersom det å ta for seg hele verket av *Heimskringla* og *Gukansho* hadde vært for omfattende. Jeg vil derfor først ta for meg forordene i verkene, for de burde gi oss et godt utgangspunkt i forfatternes egne ord for å besvare en eller flere av kategoriene ovenfor. Deretter vil jeg også foreta et utvalg av to keisere fra *Gukansho* og to konger fra *Heimskringla*, og bruke eksempler fra deres historiske fremstilling som argumentasjon. Jeg vil bruke eksempler fra andre utdrag i verkene hvis jeg dømmer det nødvendig.

Keiserne jeg har valgt meg er keiser Go-Sanjo og Go-Toba, og kongene fra *Heimskringla* er Harald Hårfagre og Olav Haraldsson. Argumentasjonen om hvorfor jeg har valgt disse monarkene som utvalg er som følger:

- Go-Sanjo fordi han var en keiser i en overgangsperiode, og den første pensjonerte keiser av ”insei” - systemet.
- Go-Toba var den pensjonerte keiseren fra Jiens samtid og satt dermed med makten. Flere av Jiens refleksjoner er direkte rettet til Go-Toba.
- Harald Hårfagre er den første kongen over et samlet Norge, og dermed både en viktig konge men burde også gi oss eksempler på vendepunkt i kategori 3.
- Olav Haraldsson er den kongen i *Heimskringla* som får mest fokus av Snorre, Sagaen om Olav Haraldsson utgjør ca. en tredjedel av *Heimskringla*, er på nesten tre hundre sider, og var allerede skrevet av Snorre før han begynte på *Heimskringla*. Olav Haraldsson blir også regnet som en av - om ikke den aller viktigste – av de kristne norske konger.

⁴⁹ Rösen 1996, s. 7.

⁵⁰ Theodore Andersson 2005, s. 227.

⁵¹ Bagge 1991, s. 75.

Jeg vil begynne med forordet i *Gukansho* og *Heimskringla*, deretter presentere de monarkiske aktørene.

1. Kilder og kildekritikk

Det beste stedet for å begynne å undersøke kilder og kildekritikk er ved å se i forordet til forfatterne. Hva sier forfatterne de skal gjøre i verket, og hva gjør de faktisk? Foretar de en systematisk kildekritikk? Jeg vil kun undersøke hva som forfatterne har skrevet i verkene.

Forordet til Jien i *Gukansho*

Etters om årene og dagene går, tenker jeg bare på prinsipper (...) Jeg bruker mer og mer tid – jo mer jeg nærmer meg slutten av livet – å observer verdens anliggender. Derfor har jeg blitt svært oppmerksom på prinsipper som har endret seg siden den antikke perioden. Jeg vet ikke hvordan det var i tiden til Kami, men jeg hører at etter at menneskets tidsalder har startet, og etter innsettingen av keiser Jimmu, skal Japan bare ha hundre styrere. Nå som vi er i det åttifjerde styret, er det ikke mange igjen. Samtidig har ingen skrevet historier om perioden etter utbruddet til Hogen-opprøret i 1156. Jeg hører at det kan være noen, men jeg har ikke sett noen. Hvorfor? Jeg er overbevist om at det er fordi folk bare ønsker å skrive om det som er godt, og siden alt har havnet i uorden etter utbruddet av Hogen-opprøret, avstår de fra hendelser som bare er vonde og har ikke skrevet suksesjonsfortellinger for denne moderne perioden⁵²

Her skriver Jien at en av grunnene til han velger å skrive *Gukansho*, er fordi etter 1156 var det ikke skrevet flere "suksesjonsfortellinger" (*Yotsugi no Monogatari*, både *Eiga monogatari* og *Okagami* gikk under denne sjangeren). Han mente at grunnen var fordi hoffet ville skrive om alt som var godt og bra med landets tilstand, men i 1156 var det et opprør i landet som bidro til landets ustabilitet. Dette opprøret bidro til krigerklassens økende militære makt, som ville til slutt ende med opprettelsen av *Kamakura Bakufu* regjeringen. Derfor mente Jien at adelen lot vær å skrive om negativ historie med vilje, noe som han mente var unødvendig⁵³.

Jien sier ikke direkte, men antyder at han vil skrive suksesjonsfortellinger, han hevder han ikke har sett noen etter opprøret i 1156. Det gir en indikasjon på hva Jien sier han skal gjøre i

⁵² Jien, *Gukansho* 1979, 19-20.

⁵³ Varley 1979, s. 480.

verket, i det minste hvilken sjanger eller struktur han vil at verket skal ha. Men igjen blir dette bare antydning av Jien, som diskuterer vagt rundt dette. Vi kan på en annen side med stor sannsynlighet anta, basert på hans diskusjon rundt suksesjonsfortellinger som han mener inneholder feil, at suksesjonsfortellingene har fungert som en motivasjon for Jien å skrive *Gukansho*. Ifølge han selv i forordet.

Han mener det er mangel på suksesjonsfortellinger etter 1156 og det at han har vært på utkikk etter nye, burde også indikere at han hadde lest de tidligere suksesjonsfortellingene, og dermed brukt dem som kilder. Dette baserer jeg på: *Gukansho* tar for seg Japans historie, noen kilder for å gjenskrive denne historien, men det som skiller seg er at han vil forklare kausal og effekt av de historiske hendelsene⁵⁴. Derfor er det sannsynlig at Suksesjonsfortellingene ble brukt som kilder av Jien. Han skriver at hoffet vil kun skrive om alt som er godt med staten, hvis vi antar at han brukte suksesjonsfortellinger som kilder, er Jien dermed kritisk til kildene sine. Selv om han bruker dem vil han også rette på dem, dette kan vi regne som et tidlig eksempel av kildekritikk.

Videre i forordet skriver Jien:

(...) Fordi jeg har tenkt på å skrive om prinsipper som har forårsaket verden å endres og forfalles i en unilineær måte, har jeg derfor blitt overbevist at mine tolkninger er ganske rimelig. Men folk er ikke enig med meg, rett og slett å underholde ideer og følelser som er i strid med prinsipper og gjøre nettopp det som gjør verden mer forvirret og mindre fredelig. Så jeg har begynt å skrive, håper at dette vil bringe fred til et sinn som har blitt funderer over saker av denne typen⁵⁵.

Hva Jien poengterer mest i forordet at han ønske er å skrive om prinsipper. Han skriver eksplisitt derfor at prinsipper er grunnlaget for at verden har endret seg, og er i forfall. Han mener selv det han skriver er fornuftig, fordi han begrunner argumentasjonene sine i *Gukansho* om hvordan prinsipper endrer verden, og igjen hvordan verden endrer prinsipper. Også i lys av at Jien selv holdt embetet som Tendai Abbot, er det sannsynlig å tro at han anså seg selv som en autoritet om buddhistiske prinsipper.

⁵⁴ Varley 1979, s. 481.

⁵⁵ Jien, *Gukansho* 1979, s. 20.

Jiens større fokus og hans mer eksplisitte utsagn:” (...) Jeg ønsker å skrive om prinsipper (...)” sier oss at Jiens egen forklaring i sitt forord er å diskutere prinsipper, med eventuelt suksesjonsfortelling som medium, og dermed også skrive om dårlige hendelser så vel som gode for å rette opp i tidligere verks historieskriving.

Snorres introduksjon i *Heimskringla*

*I denne boken har jeg latt nedskrive gamle beretninger om de høvdinger som har vært konger i Norderlandene og talt dansk tungemål, slik jeg har hørt dem fortalt av lærde menn, og likeledes enkelte av deres slektsrekker, slik jeg har lært dem å kjenne. Noe av dette finnes i stamtavler der konger og høyættede menn regnet opp sine forfedre, annet er nedskrevne etter gamle kvad og viser om fortidens hendelser som folk den gang moret seg med. Og selv om vi ikke vet hvor troverdige disse er, har vi i det minste vitnesbyrd om at lærde menn før i tiden anså dem som pålitelige*⁵⁶.

Dette er det første avsnittet til Snorre Sturason i *Heimskringla*. Det er ca. to ytterlige sider med forord hvor Snorre diskuterer hvilke kilder han bruker og hvor troverdige kildene er. Han diskuterer verkene fra Tjodolv den lærde fra Kvine, som har nedtegnet diktet *Ynglingatal*, samt presten Are Frode og hans kilder.

Snorre diskuterer aldri hvorfor han skriver *Heimskringla*. Det nærmeste som Snorre nevner noe om hvorfor han skriver verket er at han har” latt skrive nedskrive” historiene om de norske konger. Hensikten om hvorfor Snorre skrev *Heimskringla* er dermed kun spekulativt. Men hva Snorre gjør i stedet er å diskutere kildene og deres troverdighet. Han argumenterer for deres troverdighet slik som:” Riktignok er det skalders vis å gi størst ros til den som de nettopp står foran, men ingen skald ville i mannens nærvær våge å hylle ham for storverk som alle de som hørte på, og han selv med, visste var løgn og skryt; det ville vært spott og ikke ros.”⁵⁷ Han avslutter helt til slutt i forordet med:” Men etter min mening er det likevel kvadene som er mest troverdig, så sant de blir riktig kvedet og forstandig tolket.”⁵⁸

Her gir Snorre en argumentasjon på hvorfor han velger å bruke de muntlige skaldekvadene, og han erkjenner at de kan være ukorrekt. Men ved å rose en person for noe de ikke har gjort vil være en alvorlig fornærmelse, mener Snorre er et argument for hvorfor skaldekvadene har

⁵⁶ Snorre Sturlason *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s.25.

⁵⁷ Snorre Sturlason *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 26.

⁵⁸ Snorre Sturlason *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s 27.

holdt seg sann og uforandret over årene. På denne måten oppfatter vi Snorre som kritisk til kildene sine, veide dem opp etter troverdighet og brukte de som virket mest sannsynlig, ifølge han selv.

Det kan dermed sies at Snorre gjør en systematisk kildekritikk på kildene sine. Han går gjennom skaldekvad, Are Frode og hvordan kunnskap hadde gått i arv fra person til person til ham, og Tjodolv den lærde fra Kvine. Hvor han også konkluderer at skaldekvad er det mest pålitelige selv om de er gamle. Men Forordet til Snorre svarer ikke på hensikten med *Heimskringla*, utenom at det er et verk om dem som har blitt konger i norderlandene. Men dette er nok en grunn i seg selv å samle og nedtegne disse historiene, hvis vi ser på Snorres tilknytning til et intellektuelt samfunn på Island er dette en sannsynlighet.

Over har vi sett på forordene til begge forfattere, og det første vi kan se når vi sammenligner dem er at de er tilsynelatende motsetninger. Hovedsakelig gjelder dette følgende to punkter:

(1) Jien skriver eksplisitt om hva han akter å skrive om i *Gukansho*. Han vil skrive om prinsipper og hvordan de har påvirket historiske hendelser, og hvordan historiske hendelser har påvirket prinsipper. Sammenlignet sier ikke Snorre noe om hensikten eller motivasjonen bak skapelsen av *Heimskringla*. Han sier at han vil skrive om de norske kongene, men ikke noe om hva han håper å oppnå. Jien derimot sier at han håper det vil gi ham selv fred og ro, og gjøre lesere oppmerksom på prinsipper.

(2) Jien diskuterer suksesjonsfortellinger før 1156 og mener alle verk lider av et altfor optimistisk preg. Av grunnene jeg har diskutert ovenfor, kan vi trygt anta at Jien har brukt suksesjonsfortellinger som kilder. Men Jien er veldig vag om dette og overlater det kun til spekulasjon, og antyder ikke til andre kilder. Hvis suksesjonsfortellinger er Jiens kilder, er hans påstand i deres unødvendige optimisme en kritikk til sine kilder, og dermed regner vi det som et kort innblikk i Jiens kildekritikk. Snorre på sin side går til store anstrengelser for å gi leseren et innblikk i sine kilder og i prosessen med å velge de troverdige og mest riktige kildene. Han diskuterer at muntlige kilder kan lett forandres med tid, men skaldekvals form og sammensetning gjør dem vanskelig å forandre. Men også at man kan ikke kreditere en person for noe som ikke har hendt; det vil være å spotte dem. Kort oppsummert:

- Jien er eksplisitt i sin hensikt å skrive *Gukansho*, Snorre er vag.

- Jien er vag om sine kilder og kildekritikk, Snorre diskuterer nesten utelukkende dette.

I forordet til begge forfatterne, Jien sier han vil skrive om prinsipper, Snorre vil skrive om de norske konger. Gjør de det? Ja det gjør de. Jiens fokus på prinsipper vil si at dette det er større fokus på prinsippene og historiske fremstillinger er andre prioritet, historie er dermed et medium for å vise til utvikling i prinsipper. Vi kan spekulere på hvorfor Jien velger å bruke historie som medium⁵⁹. Men ifølge hans eget forord skriver han historie på en unilineær måte, som vil si å vise til at historie utvikler seg i en serie av forutsigbare hendelser.

I siste del av *Gukansho* gir Jien en lang liste av litterære verk som blant annet ”de seks nasjonale historier”, flere buddhistiske verk og kinesiske klassiske verk. Han presenterer hvor mange kapitler noen av verkene inneholdt, og hvem som skrev verkene, men er ikke konsekvent på dette. Argumentasjonen hans om hvorfor han viser til disse verkene, er fordi han vil forklare hvorfor han skriver på japansk, fordi det blir ansett i litteraturen som språk for lekmen. Han påpeker også at selv de som studerer disse verkene, vil ikke fullstendig forstå hva de leser men samtidig tro at de er vis. Jien sier at dette er en av grunnene til at han ville skrive *Gukansho*, hvor han mener han selv forstår menneskeheten gjennom prinsipper⁶⁰.

Kan vi si at både Jien og Snorre er i mer eller mindre grad selektiv med sine kilder? Begge forfattere har vært i posisjoner hvor de har hatt stor tilgang til kilder, Jien som aristokrat og Snorre som høvding ved et intellektuelt sentrum på Island. Vi kan si at de har vært selektiv i forhold til hva de prøver å understreke i verkene sine. I Jiens tilfelle er første prioritet prinsipper og deretter historie, hos Snorre er det ved å foreta et utvalg av kilder som vil forsterke den dramatiske fremstillingen.

Jiens motivasjon i forordet for å skrive *Gukansho* er et argument på at Jien var kildekritisk, men i den grad at han var oppmerksom på å dokumentere både god og dårlig historie. Han viser til flere litterære verk i slutten men diskuterer ikke hvilke han bruker, heller påpeker han at det eksisterer et godt utvalg av kilder. Hvor Snorre diskuterer direkte hvilke kilder han dømte troverdig og ville operere med i sitt forord.

Ifølge Brown og Ishida er det flere hendelser hvor Jien holder tilbake informasjon, hans bror Kanezane skrev en dagbok hvor han utdyper informasjon om hendelser, hvor i *Gukansho*

⁵⁹ Dette er overraskende siden Jien han hadde ikke lest «de seks nasjonale historier» før 1205 da han var nesten femti år gammel og hadde ingen interesse for historie før dette. Jien som buddhistisk prest kunne også laget preken og bønner. Brown og Ishida, 1979, s. 413.

⁶⁰ Jien, *Gukansho* 1979, s. 199-203.

holder Jien tilbake informasjon om de samme hendelser. Dette skjer flere steder i *Gukansho*⁶¹. Bagge skriver at Snorre skriver eksplisitt om kildene han har brukt slik som Are Frode, men Snorre er hovedsakelig opptatt av eldre tider i *Heimskringla*, og informasjonen Snorre fikk av Are som er eldre enn 1148 må være lite. Fordi Are sin historie om de norske kongene er kort og består stort sett av kronologisk informasjon. Men i *Heimskringla* refererer Snorre til flere andre kilder, men sier ingenting om dem i forordet sitt.

2. Historiefilosofi

Snorre og Jiens historiefilosofi er sannsynligvis forankret i deres forskjellige religiøse oppfatning, hvis dette er tilfelle: Hvordan dette preger verkene, og hvordan reflekteres dette i deres oppfatning av historie?

Som buddhistisk munk, var han overbevist om at verdens ende var nær. Dette basert på troen om at Japan ville ha hundre keisere før verdens undergang, som var en avtale mellom Kami og Japans keisere. I Jiens' tid regjerte den 84 keiseren siden den første keiser over et samlet Japan, Keiser Jimmu, regjerte. Nå var det bare 16 igjen, og Jien skrev at han var vitne til nedgang i menneskers moral og hoffets manglende evne å regjere over Japan. Troen om verdens undergang og hundre keisere (*hyaku-o*), kom fra de intellektuelle sent i Heian perioden (794-1185) som ble mer og mer påvirket av den buddhistiske doktrinen. Disse mente at verden hadde startet sin siste fase av nedgang i 1052 som nevnt tidligere. Noen mente at hundre regjeringsperioder var et udefinert tall, men Jien tok visst dette bokstavelig⁶². Jien skriver meget pessimistisk, og som nevnt er dette preget av buddhistisk doktrine. Dette ser vi ikke bare i introduksjonen, men den ydmyke tittelen på verket *Gukansho* oversatt er: "en dåres skrifter"⁶³.

Dette preger Jien og blir reflektert over i *Gukansho*, men Jien legger ikke skjul på dette. Han gjør det heller veldig klart i begynnelsen av forordet hvor han nevner at det bare er 16 keisere igjen, og at han helt klart tror på tankegangen om "hyaku-o". Siden grunnlaget for denne tankegangen ligger i avtalen mellom solgudinnen og keiserne, vil det reflektere hvordan Jien oppfatter historie - altså at den har en begynnelse ved keiser Jimmu og en slutt etter den

⁶¹ Brown og Ishida 1979, s. 133-134, 143, 153.

⁶² Jien, *Gukansho* 1979, s. 19.

⁶³ Hambrick 1978, s. 38-40.

hundrede keiser. Dette igjen bidrar til at Jien vil skrive om prinsipper med dette som bakgrunn. Hambrick mener at Jien tok historie alvorlig, preget av den buddhistiske doktrine omkring tid og kontinuitet. Historiske hendelser var ikke isolerte hendelser, men individuelle hendelser i et større mønster som utfoldet seg med en dypere mening⁶⁴. For Jien var Japan det ”hellige land”, keiseren var deres hellige leder og folket det hellige samfunn. Dette mener Hambrick er en av grunnene til Jiens fokuserte historiesyn på Japan, og velger å skrive om landets historie fremfor buddhismens historie⁶⁵.

Bakgrunnen for forklaringen av prinsipper som fokus i *Gukansho* ligger i Jiens pessimistiske verdenssyn. For ham var det ingen vei tilbake fra nedgangen, og Jien bruker derfor sine forklaringer til å gi råd til samtidens aktører med hensikt på å forbedre fremtiden. Dermed ser Jien til fortiden, samtiden og fremtiden. Under vil jeg vise et eksempel som illustrer Jiens pessimistiske historiefilosofi. Her forklarer han prinsipper ved å bruke keiser Go-Sanjos liv som medium.

Keiser Go-Sanjo ble den første ”pensjonerte” keiser som tok seg av statens affærer, og var den som opprettet *insei*-systemet. Men han døde i 1073 rett før det ble implementert, og endte derfor ikke opp som pensjonert keiser. Han regnes i stedet som skaperen av *insei*-systemet⁶⁶. Jien begrunner opprettelsen av *insei*-systemet med at dette var et resultat av “Den Endelige Tidsalder” og begrunner Go-Sanjos død slik: ”Pensjonert keiser Go-Sanjo hadde tenkt å forvalte statlige anliggender etter han abdiserte, men han sannsynligvis hadde noe egoisme i ham, for han var ikke i stand til å gjøre det”⁶⁷

Jien gir en kausal på at Go-Sanjo må ha hatt egoistiske tanker, som forårsaket hans død. Dette betyr at Jien så på Go-Sanjo som en mann som ikke hadde gode evner (*kiryō*), og begrunnelsen i dette er at de negative tankene forårsaker dårlige prinsipper. Følgene av dette er negativt utfall for Go-Sanjo, og opprettelsen av *insei*-systemet er et utfall av aktører med dårlig evne. La oss se på et lignende eksempel med utdrag fra keiser Go-Toba:

I en sak går det rykter om at den avdøde keiser Shirakawa har blitt en hevngjerrig ånd. Når folket venter at Go-Toba må gjøre noe med dette spør han Jien selv om råd. Jien skriver et brev hvor han mener at de må ha ytterligere beviser for å handle, dermed må de vente å se. Go-

⁶⁴ Hambrick 1978, s. 56.

⁶⁵ Hambrick 1978, s. 43.

⁶⁶ Jien, *Gukansho* 1979, s. 214.

⁶⁷ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 73.

Toba er fornøyd med Jiens svar og følger hans råd. Jien sin oppsummering og forklaring av situasjonen er som følger:

(...) Alle forståelsesfulle personer beundret Go-Toba og Jien for håndtering av saker på den måten ... jeg har reflektert over saken, jeg konkluderer med at den Pensjonerte keiseren er en fin regent. I sitt eget sinn og hjerte synes han å ha vurdert forslaget bare i form av hva som var riktig og rett. Men siden dårlige mennesker i regjeringen talte til ham, kan hans majestet ha trodd at det han ble fortalt var sant. Det virkelig er hårreisende å innse at hvis, i den situasjonen, hadde en slik forståelse mann som Jien ikke vært til stede, ville skandaløse ting har skjedd (...)⁶⁸

Eksemplene over gir oss et bilde av hva som var Jiens historiefilosofi, og hvordan historien forandrer seg med prinsipper og vice versa. Buddhistisk bakgrunn blandet med Shintobuddhisme⁶⁹, preger Jiens historiefilosofi som får han til å se etter buddhistiske prinsipper i historiens løp. Han dømmer derfor aktørenes evner og hvordan de opprettholder prinsipper eller ikke. Videre baserer han deres historiske relevans ut fra dette, og hvordan det preger den politiske sfæren gjennom deres handlinger og oppfatning av prinsipper.

Det er vanskeligere og utforske Snorres historiefilosofi siden han holder seg objektiv i *Heimskringla* og sier lite relatert til dette i sitt forord. Dermed må vi tyde oss gjennom fortellingene i *Heimskringla*. Jien var munk og dypt preget av buddhistisk doktrine i sin historiefilosofi. Snorre er ikke munk men lever i en tid hvor kristendommen har fått et fast grep både i Norge og Island. Preger da kristendommens doktrine Snorres historiefilosofi?

Når vi leser kongesagaene i *Heimskringla* er det lite som fastslår at Snorre opererte innenfor et religiøst rammeverk i samme grad som Jien. Det er hovedsakelig to konger som får mest fokus som kristne konger, Olav Tryggvasson og Olav Haraldsson. I resten av kongesagaene i *Heimskringla* er det sjelden religion blir diskutert, og det blir heller ikke ofte lagt frem argumenter om hvorfor kristendommen er bedre enn den gamle hedenske religion⁷⁰. Selv om sagaen om Olav Haraldsson utgjør en tredjedel av *Heimskringla*, og Olav Tryggvasson får

⁶⁸ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 169-171.

⁶⁹ En japansk sekt av buddhisme som praktiserer forfedredyrking

⁷⁰ Bagge 1991, s. 106.

også større fokus enn andre kongesagaer i *Heimskringla*, kan vi dermed ikke si at religion er fokus og rammeverk for *Heimskringla*. Fordi selv om disse kongene får større fokus, diskuteres det lite om kristendommen. Det er dermed et lite antall konger som er representativ for kristendommen, og selv i de kongesagaene er det begrenset med religiøse diskusjoner.

Selv Sagaen om Olav Haraldsson som blir St. Olav, har hagiografiske elementer, er det lite diskusjon om kristendommen i verket, annet enn Olav var kristen og var opptatt av å kristne landet⁷¹. Dermed må vi anta at Snorre (om enn var kristen eller ikke) ikke var opptatt kristen doktrine for å forme *Heimskringla*.

I eksempelet under for å illustrere dette ser vi strukturen på Olav Haraldssons saga, det er ikke før helt i slutten av verket at kristendommen blir synliggjort i større grad. Snorre fokuserer heller først og fremst på Olavs konflikter:

I kongesagaen om Olav Haraldsson (senere kjent som Olav den Hellige) skriver Snorre verket som en klassisk heltesaga. Han tar først for seg Olavs liv som ungdom og i viking (kapitel 1-56), og videre Olav som konge fra 1015-1029 (kapitel 57-180). De ti første årene frem til 1025/26 har Olav stor suksess og flere seire som konge. Det er de siste årene det begynner å gå galt for Olav, og han blir tvunget til å rømme til Sverige og Russland (kapitel 181-229). Han bestemmer seg dog for å returnere til Norge, noe som ender med slaget ved Stiklestad. Til slutt omtales Olavs martyrdom og hvilke konsekvenser hans død fikk for Norge (kapitel 230-251).

Snorres oppmerksomhet ligger mer på aktørens handlinger og vilje, og preger hans historiefilosofi mer enn et kristent rammeverk og doktrine. Det er de dødelige aktørene som påvirker og styrer historien, uten påvirkning av guddommelige inngrep. Snorre nevner også i forordet sitt at han vil skrive om de norske konger, ikke landets historie men kongenes historie. I eksemplene under har jeg brukt et utdrag fra Halvdan Svarte saga som signaliserer om Harald Hårfagre og Olav Haraldssons ætt. Det følgende argumenterer for at Snorre har fokus på aktører fremfor landets historie:

- Dronning Ragnhild drømmer om et stort tre som skyter mange store kvister ut fra treet og strekker seg utover hele Norge⁷². Denne drømmen var en profeti om Harald Hårfagres mange etterkommere og deres lyse fremtid som konger over Norge⁷³.

⁷¹ Snorre Sturlason *Heimskringla norske kongesagaer*, Pollestad utgaven 2012, s. 52-53 andre del.

⁷² Snorre Sturlason *Heimskringla norske kongesagaer*, Pollestad utgaven 2012, s. 76 første del.

- Deretter drømmer Halvdan Svarte at han har langt pent hår i lokker, noen lengre enn andre, som signaliserte sine etterkommeres liv og karriere som konger. En av lokkene var lysere og lengre enn de andre, denne lokken varslet om Olav den Hellige⁷⁴.

Snorre fokuserer dermed ikke på Norges historie, men den dynastiske historien til de kongelige aktørene og deres etterkommere.

Som vi har sett i *Gukansho* er Jien dypt preget av buddhistisk doktrine og hvordan han dermed oppfatter historiens løp, dette preger hans forfatterskap og hensikt i *Gukansho*. Dermed blir *Gukansho* skrevet innenfor et pessimistisk buddhistisk rammeverk, med buddhistiske prinsipper som forklaring av historiske hendelser. Dette så vi på eksemplene til Go-Sanjo og Go-Toba, hvor Jien oppsummerte deres handlinger, evner og oppfatning av prinsipper. Sammenligner vi *Heimskringla* med *Gukansho* er det stor forskjell. Hvor Jien har et eksplisitt religiøst rammeverk blandet med sin historiefilosofi, har Snorre ikke det. Dette skyldes Jiens eksplisitte forord, og kausalforklaringer av hver historiske hendelse. Dette skyldes bakgrunnen av Jiens liv som buddhistisk munk. Snorre på sin side skriver minimalt med egne meninger og holder seg meget upartisk i *Heimskringla*. Som vi har sett på eksemplene fremstiller Jien landets historiske hendelser ved å ta for seg aktørene, og basere utfallet på deres evner, handlinger og prinsipper.

Jien skriver om landets historie ut fra sin buddhistiske bakgrunn, men han skriver om Japans historie, ikke buddhismen. Dette preger Jiens historiefilosofi og fokus. Snorre derimot, fokuserer ikke like eksplisitt på landets historie, og heller ikke innenfor et religiøst rammeverk eller diskusjon. Fokuset ligger heller på den dynastiske historien av de norske kongene, og deres egne vilje og handlinger. Begge forfattere fokuserer på aktørenes handlinger, men Snorre fokuserer på deres egne dødelige handlinger og ikke hvordan usynlige prinsipper eller guddommelige inngrep preger aktørenes historier. Jien gjør akkurat det motsatte.

Snorre holder seg i kulissene og kommenterer ikke direkte i kongesagaene, mens hans valg av noen formuleringer som ”den rette tro”, vinkler Olavs kamp for å kristne landet som noe positivt. Særlig er dette tydelig i slutten av verket der Snorre godtar at Olav var blitt en helgen. At det norske folk også aksepterte Olav som helgen gir ytterligere grunnlag for et slikt

⁷³ Bagge 1991, s. 195.

⁷⁴ Snorre Sturlason *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 76 første del.

synspunkt. Begge disse er altså grunner til å tro at Snorres historiefilosofi hadde basis i et kristent standpunkt, men det må også sies at dette ikke er Snorres fokus i *Heimskringla*. Han fokuserer på de norske kongene som aktører, men hovedsakelig deres kriger, politiske karrierer og liv. Snorre skriver omfattende om dette, siden kongesagaene regnes som heltesagaer må livet til de dynastiske aktørene være drivkraften i hva som er Snorres historiske interesse.

Jien nevner ingenting om en annen form for religion i *Gukansho* (bare kort om andre sekter av buddhismen⁷⁵), for han fantes det ingen andre religioner i Japan. Men i *Heimskringla* fins både kristendommen og hedensk tro, Snorres objektive struktur må derfor sannsynligvis finne en upartisk balanse mellom de to.

Der Jien historiefilosofi er religiøs, preger ikke Snorres egen trosretning *Heimskringla*, og den kan derfor ikke sies å være verken kristen eller hedensk. Vi må i stedet heller anse verket for å være innenfor den litterære heltesagaen. Det kristne tema hos Snorre er tilstede men blir ikke viet like mye oppmerksomhet, fokuset ligger mer på det sekulære. Men det betyr ikke at en kristen historiefilosofi ikke er der, men at den ikke manifesterer seg like synlig sammenlignet med *Gukansho*.

3. Periodisering og vendepunkt

Ved å undersøke hvordan forfatterne periodiserte historie i middelalderen og hvilke punkter i historien de så på som vendepunkt som forårsaket forandring i landet og historien, vil vi få et større innblikk i forfatternes oppfatning av historiens løp. Ikke minst også får vi innblikk i de viktige vendepunktene som signaliserte stor forandring, og var viktige hendelser for historien i *Gukansho* og *Heimskringla*. Dette vil reflektere forfatternes historiesyn.

Jien har i *Gukansho* delt opp Japans historie i syv perioder, basert på hvordan prinsipper forandrer seg og igjen forandrer periodene. Jeg vil her ta for meg de syv periodene og hva som kjennetegner dem. Dette vil gi en god illustrasjon på hvordan Jien ser på det historiske løp gjennom Japans historie, og hvordan Jien forstår Japans historie. Jien tar ikke for seg den mytologiske tidsalder (*Kamis* tidsalder). Hans fokus er på menneskets tidsalder fra den første

⁷⁵ Jien, *Gukansho* 1979, s. 168-171.

keiser. Dette er grunnlaget til, som nevnt i begynnelsen av kapittelet, Hambricks konklusjon av Jiens fokus⁷⁶.

1. Den første perioden gjelder fra de tretten første keiserens regjeringstid, fra keiser Jimmu 660-585 f.v.t til keiser Seimu 131-90 e.v.t. Dette er gullalderen til prinsipper, da alle forstår prinsipper og opprettholder dem. Det første elementet av prinsipper i japansk historie er at den keiserlige ætt forblir ubrutt. Dette er også tiden da sønner arvet sine fedre, som for Jien var den ideelle måten for arvefølge
2. Den andre perioden gjelder fra keiser Chuai 192-200 e.v.t til keiser Kinmei 539-71. Etter keiser Seimu i den første perioden, bryter arvefølge fra far til sønn. Dermed blir et nytt introdusert hvor slektninger til keiseren kan arve tronen. Dette mener Jien var betraktelig nedgang i prinsipper, fordi spørsmålet om arvefølge og sønner som arvet fedre var viktig for Jien. Derfor mente Jien at folk på den tiden ikke hadde noen forståelse om prinsipper. De klarte ikke å skille mellom godt og vondt.
3. Tredje periode strekker seg fra keiser Bidatsu 571-75 e.v.t. til keiser Go-Ichijo 1016-36 e.v.t. Dette var perioden da buddhisme ble introdusert til Japan fra Korea, prinsipper fikk dermed et positivt oppsving. Et tegn som tyder på dette er Prins Shotoku og Soga no Umako, de ble fremstilt som to forkjempere for buddhismen av Jien. De drepte Mononobe Moriya som var en motstander av buddhismen, og keiser Sushun som var en dårlig keiser. Ved å beskytte buddhismen, beskytter de også staten da buddhismen rettfærdiggjør prinsipper.

Et annet viktig element ved prinsipper i denne perioden er økende bruk og utnevnelser av ministre, samt Fujiwara klanens fremvekst. Jien gjør et poeng ut av prinsipper i den tredje perioden, hvor han mener at kun keiserlige familiemedlemmer kan sitte på tronen, selv spedbarn. Medlemmer fra Fujiwara slekten bistår i denne perioden keiserne styringen av staten, samt beskytte regenten. Jien diskuterer ikke mytologiske hendelser i *Gukansho* annet enn å henvende seg til solgudinnen Amaterasus avtale med de japanske keiserne og vise til gudinnens autoritet. Men Jien diskuterer faktisk Fujiwara slektens mytologiske opphav ved at å hevde at deres hensikt var å beskytte keiseren, og hjelpe ham å styre

⁷⁶ Hambrick 1978, s. 47-48.

4. Den fjerde perioden varte fra regent Yorimichi 1017-1068 e.v.t. til keiser Toba 1107-1123 e.v.t. Folk trodde de handlet gjennom gode prinsipper, men vise menn erklærte at deres handlinger ikke var i enighet med prinsipper. Folket sa seg enige i dette. Denne perioden bidrar til mer nedgang enn andre og tredje periode, selv om denne perioden er toppen av Fujiwara slektens makt. Det var allikevel særlig to hendelser som bidro veldig sterkt til nedgang. Den første var innføringen av *insei*-systemet (se ovenfor) og fremveksten av krigerklassen. Dette mente Jien bidro til dårlige forhold for Fujiwara slektens evne til å hjelpe keiseren å styre. Et dårlig forhold mellom keiser og pensjonerte keisere ledet til full krig i 1156 i *Hogen*-opprøret.
5. Femte og sjette periode overlapper kronologisk. Den femte perioden gjelder fra 1156 til shogun Minamoto Yoritomo 1199 e.v.t. Siden det var to sider som kjempet med hverandre i disse periodene, var det til slutt den vinnende siden som bestemte prinsipper deretter. Dårlige prinsipper ble oppfattet som gode, og saker som ikke var prinsipper ble oppfattet som prinsipper. De handlingene som ble utført var basert på onde og egoistiske intensjoner. Det var fire hendelser i disse periodene som skapte maktkamp: (1) Konflikt mellom Taira klanen og tronen, (2) konflikt mellom Taira klanen og Minamoto klanen, (3) indre konflikt i Minamoto klanen, (4) og konflikter ved hoffet mellom Konoe familien og Kujo familien. Begge var grener av Fujiwara klanen. Det var et prinsipp som eksisterte i denne tiden, men at folk ikke forsto dette prinsippet. Dette prinsippet kunne bare forstås av ledere med prakt og dyd.
6. Den sjette perioden fra Go-Shirakawa til den samtidige pensjonerte keiser Go-Toba. Prinsippene fra den femte perioden var blitt enda verre, hvor det kun eksisterte dårlige prinsipper.
7. Den syvende perioden er Jiens samtid i 1219. I denne perioden mente Jien at det var ingen som forsto prinsipper, brydde seg, eller tok tid til å reflektere over noe som helst. For ham var det ingenting som kunne bli kalt for prinsipper lengre. Et tegn på at det var betraktelig nedgang i staten, og at den siste tidsalder var kommet, var behovet for krigere for å opprettholde orden i staten. Den pensjonerte keiseren Go-Toba så på krigerklassen som en trussel og ville bekjempe dem slik at keiseren ville igjen sitte med all makt. Jien ville unngå dette, og så muligheter i en ung gutt som het Kujo Yoritsune. Han var fra den keiserlige familien (Kujo) fra sin fars side, og shogun

familien Minamoto fra morens side. Han hadde mulighet til og både bli keiser og shogun samtidig, og dermed å sentralisere makten i staten nok en gang. Jien så på dette som en mulighet for kontinuitet med fortiden og nye positive muligheter for fremtiden⁷⁷.

Snorre skriver i sitt forord om hva han regner som den første tidsperioden: ”*Den første tiden kalles brenne-alderen; da var det skikk å brenne alle de døde og reise bautastener over dem*”⁷⁸. Dette er tiden som omhandler Odin og Frøy, hvor når Frøy blir gravlagt skjer det et vendepunkt som Snorre omtaler som ”haugalder”: ”Men etter Frøy var blitt hauglagt i Uppsala, reiste mange høvdinge hauger som bautastener til minne om sine slektinger. Den egentlige haugalder begynte likevel først i Danmark (...) Men brenne-alderen holdt seg ennå i mange år hos svear og nordmenn.”⁷⁹

Dette er Snorres periodisering av tiden før de norske kongene og etter. Fordi første del av *Heimskringla* tar for seg Odin som Snorre mente var en høvding ikke en gud, men det mytologiske aspektet er ikke fokus i *Heimskringla* sett ut fra Snorres forord. Snorre er mer interessert i de norske høvdingene som begynner med Halvdan Svarte. Snorre begynner *Heimskringla* med Odin og Ynglingene, men her gir Snorre få detaljer utover et stamtre og deres genealogi⁸⁰.

I kongesagaene slik som Olav Haraldssons saga, periodiserer de basert på tidligere kongers regjeringstid. Olav Haraldsson ser tilbake til Harald Hårfagres og Olav Tryggvassons regjeringstid, og bruker dette som en form for periodisering⁸¹. Som vi så over tar ikke Snorre for seg begynnelsen av verdens historie, men begynnelsen på dynastiet med Odin. Deretter i kongesagaene, er det kongenes liv og regjeringstid som blir regnet som periodisering. Dette er også et argument at Snorre ikke forholdt seg til det kristne rammeverket i *Heimskringla*, og Snorres periodisering er vanskelig å definere siden den ikke har en begynnelse eller slutt slik som den kristne periodiseringen. Det nærmeste vi kommer periodisering i *Heimskringla* er livene og regjeringsperioden til de dynastiske aktørene.

⁷⁷ Jien, *Gukansho* 1979, s. 206-208.

⁷⁸ Snorre Sturlason *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 26.

⁷⁹ Snorre Sturlason *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 26 første del.

⁸⁰ Snorre Sturlason *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 29-70 første del.

⁸¹ Snorre Sturlason *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 30-34 andre del.

Snorres syn på historiske vendepunkt kan også være vanskelig å definere, et eksempel på å illustrere dette er at vi i vår oppfatning ville regnet Harald Hårfagres rikssamling av Norge som et stort vendepunkt. Snorre gir imidlertid dette lite oppmerksomhet, og følger heller Haralds liv i heltesagaformatet der fokuset ligger på aktøren kontra den historiske betydningen av hans gjerninger. Når han er blitt storkonge over Norge nevner Snorre dette kun med: ”Etter dette slaget møtte kong Harald ingen motstand i Norge.” og ”Da kong Harald var blitt enekonge i Norge (...)”⁸². Vi ser her altså at Snorre fokuserer mer på aktørens liv i stedet for å synliggjøre historiske vendepunkt.

Snorre setter imidlertid fokus på vendepunkt gjennom et annet medium, nemlig drømmer. Drømmene til dronning Ragnhild og Halvdan Svarte illustrerer dette, men jeg vil presentere noen andre eksempler fra Olav Haraldsson og Harald Hårfagre for og ytterlig poengtere dette. Olav Haraldsson hadde flere drømmer som signaliserte viktige vendepunkt i sitt liv, og dermed for landets historie. Den første drømmen vi ser i Olav Haraldssons saga, er når Olav bestemmer seg for å reise tilbake til Norge å underlegge seg Norge. Videre i Olavs saga kommer et vendepunkt som vi kan si når Olav virkelig tenkte på å vende tilbake til Norge og underlegge seg landet:

(...) hadde han en merkelig drøm. Det kom en merkelig mann til ham, staselig å se til, men likevel skremmende; han talte til ham og ba ham oppgi tanken på å fare til fremmede land: ” Dra tilbake til odelen din, for du skal være konge over Norge til evig tid”⁸³.

Olav tydet drømmen slik at han og hans etterkommere i lange tider skulle være konger i landet. Den enda viktigere drømmen kommer til Olav når han har flyktet til Gardarike, og ikke vet om han skal vende tilbake til Norge. Det er da Olav Tryggvasson kommer til ham i en drøm og sier han skal reise tilbake. Det er etter denne drømmen Olav viser tegn på hans helgenstatus, et eksempel er kort etter hans drøm kurerter han en halsbyll til en gutt. Personligheten hans forandres også og blir mildere etter dette⁸⁴.

⁸² Snorre Sturlason *Heimskringla norske kongesagaer*, Pollestad utgaven 2012, s. 94 første del.

⁸³ Snorre Sturlason *Heimskringla norske kongesagaer*, Pollestad utgaven 2012, s. 21 andre del.

⁸⁴ Snorre Sturlason *Heimskringla norske kongesagaer*, Pollestad utgaven 2012, s. 258 andre del. *Han så en mann stå ved sengen, stor og herlig og staselig kledd, og det foresvevet kongen at det måtte være Olav Tryggvason. Mannen talte til ham og sa: ” Tæres du av tvil og vet ikke hva du skal gjøre? Underlig synes jeg at det er at du vakler mellom snart det ene, snart det andre, så du til og med tenker på å si fra deg det kongsnævnet Gud har gitt*

Jien fremstiller meget klart hvordan han oppfattet historiens løp og perioder, og hvordan prinsipper kontinuerlig forandret verden. I Jiens syv perioder av hva Jien så på som perioder, var nettopp vendepunktene slik som innføringen av *insei*-systemet og buddhisme, som forårsaket overgangen til nye perioder. På den måten er periodisering og vendepunkt viktig for Jien, og egentlig to sider av samme mynt i et gjensidig forhold. Jien hadde en klar oppfatning som han forklarer og presenterer for å gjøre dette kjent for leseren. For Jien må altså periodisering og vendepunkt ha vært viktige tema (eller virkemidler). Jien forholder seg til et buddhistisk rammeverk av perioder, og fokuserer dette rammeverket på Japans historie, dermed har Jiens periodisering både en begynnelse og slutt. I kontrast til Jien var Snorre mye mer vag i sin oppfatning av dette, fordi Snorre forholdt seg ikke til et kristent rammeverk, dermed har ikke Snorre en klar begynnelse eller slutt i tidsbegrep. Men Snorre prøver å være meget nøyaktig i sin kronologi, og prøver å kombinere kristen kronologi sammen med den nordiske sagakronologien med fokus på narrativ⁸⁵.

Jiens oppfatning av at prinsipper forårsaket vendepunkt som nevnt i eksemplene over, er meget eksplisitt i hva han selv regner som historiske vendepunkt, og er vanligvis følger av ytterlig nedgang i prinsipper. Dette kumulerer og leder opp til historiske hendelser slik som krigerklassens vekst, dårlige forhold mellom keisere og regenter, og Fujiwara slektens makt og ministre. Snorres fokus på vendepunkt er mindre eksplisitt, og han gir ikke vendepunkt i seg selv stort fokus slik som vi så med Harald Hårfagre, men fokuserer mer på utviklingen av de historiske hendelsene. Det er i drømmer at Snorre tydeliggjør hva han oppfatter som vendepunkt, da de fleste av drømmene er forutanelser som signaliserer når vendepunkt vil skje; eller i tilfelle med Halvdan Svarte, hvilke av de dynastiske aktører som vil forårsake vendepunkt.

Kort oppsummert ser vi at Jien sitt buddhistiske rammeverk motiverer ham til å lage en systematisk periodisering av Japans historie fra begynnelsen med den første keiser, og den unngåelige slutten som er nært forestående ved den hundrede keiseren. Snorre kombinerer et kristent rammeverk og periodisering sammen med heltesaga, hvor årstall blir regnet etter

deg, eller at du kan fristes til å bli her og ta imot et rike av utenlandske konger som du ikke kjenner. Dra heller tilbake til det riket du har tatt i arv og lenge har styrt med den styrke Gud ga deg, og la deg ikke skremme av dine undermenn. Det er en ære for en konge å seire over sine fiender, og en ærefull død å falle med sine menn i salg. Eller tviler du på at du har retten på din side i denne striden? Det skal du ikke, det er å lure deg selv. Derfor skal du trøstig dra tilbake til ditt land og la Gud være ditt vitne på at det er din eiendom.

⁸⁵ Bagge 1991, s. 33.

kristen kronologi men periodisert etter de dynastiske aktørers liv og regjeringstid. Jien har også fokus på de dynastiske aktørene men periodiserer også keiserens regjeringstid, basert på deres opprettholdelse av prinsippene, dermed får igjen prinsipper en større rolle enn aktørene selv. Men det blir mer riktig å si at prinsippene blir reflektert i deres handlinger, disse handlingene regner Jien som vendepunkt. Slik som Go-Sanjo sin opprettelse av *insei*-systemet. Han skriver til og med i fortellingen om Go-Sanjo: ” Et vendepunkt i historien: Go-Sanjo (1068-72)”⁸⁶. Snorre i kontrast bruker drømmer som virkemidler for å formidle klart hva han regner som vendepunkt, men det personlige vendepunkt fremfor historiske vendepunkt.

Jien derimot skriver riktig nok kronologisk om keiserne, men han deler dem ikke opp etter keiser på samme måte som Snorre gjør. I stedet periodiserer han den japanske historie fra tidlig av og deler dem inn i syv perioder, som begynner med keiser Jimmu og i Jiens samtid var i den syvende og siste perioden. Verken Jien eller Snorre skriver om de mytologiske skapelsesmytene, og fokuserer dermed på aktørene.

4. Forklaringsmodeller

Forklaringsmodellene som Jien og Snorre har valgt å bruke, har vi allerede vært litt inne på. Jeg vil her se om forfatterne har en eller flere forklaringsmodeller, slik som struktur, aktør, virkemidler.

Jien utstråler ydmykhet og pessimisme i sitt forord, ydmykheten kan tenkes ble brukt som et virkemiddel for å appellere til leseren. Men det er større sannsynlighet at dette var slik Jien var, etter å ha blitt preget av den buddhistiske doktrinen hele sitt liv. Jeg mener dette er mer sannsynlig ettersom Brown og Ishida påpeker at dikt skrevet av Jien, (funnet i biografien *Jichin kasho den*), veldig tydelig viser hans besettelse av undergang og nedgang. Under er et eksempel som viser Jiens ydmykhet hvor han skriver at folk ikke er enig med ham:” (...) rett og slett å underholde ideer og følelser som er i strid med prinsipper å gjøre nettopp det som gjør verden mer forvirret og mindre fredelig. ”. Her påpeker Jien, til tross for sin ydmykhet og følelse av og ikke å bli tatt alvorlig, at de som ikke er enig med ham bidrar til forfall av prinsipper. Dette leder i sin tur til statens forfall.

⁸⁶ Jien, *Gukansho* 1979, s. 71. Jien skriver at grunnen til dette var fordi keiserlige mødre hadde lenge stammet fra ministere fra Fujiwara klanen, dette ble brutt når keiser Go-Sanjo ble kronet i 1068.

Forklaringsmodellen til Jien er som vi har sett ovenfor. Først fremstiller han en historisk hendelse, deretter forklarer utfallet av hendelsen og hvordan prinsipper påvirket utfallet av dette. Et eksempel her kan være Jiens meninger om Go-Sanjo, og hans opprettelse av *Insei*-systemet:

Han sannsynligvis trodde dette ville være å handle i samsvar med ulike prinsipper. Selv om jeg ikke kjenner detaljene i hva Go-Sanjo tenkte konkluderer jeg, etter å ha undersøkt prinsipper at han hadde tenkt på alt av betydning.⁸⁷

Dette eksempelet følger samme forklaringsmodell som vi har sett tidligere, hvor egoistiske tanker demonstrerer dårlige prinsipper, noe som førte til Go-Sanjos tidlige død. Jien trekker altså sine egne konklusjoner basert på hans tolkning av prinsipper.

Dette er en fast gjentakende forklaringsmodell i *Gukansho*, og illustrerer meget godt forfatterskapet og strukturen til verket. *Gukansho* er delt opp i syv kapitler. I første og andre kapittel skriver Jien om den keiserlige ætt og genealogi i en kronologisk rekkefølge. Kapittel tre til seks er selve korpuset til *Gukansho*, hvor Jien fremstiller japansk historie fra keiser Jimmu til keiser Go-Horikawa. I sin narrativ gir Jien sine forklaringer av historiske hendelser som vi har sett ovenfor. Kapittel syv er en større utarbeidelse av dette, dette kapitlet bruker Jien for å forklare historiske hendelser i større grad, samt presentere sine egne refleksjoner⁸⁸. Kapittel syv er kun Jiens egne ord og tolkninger. Til tross for at han diskuterer gjennom kapittel tre til seks også, er det i kapittel syv Jien begrunner oppløpet til tilstanden av samtidens Japan. *Gukansho* er med dette den første av sitt slag som skriver tolkningshistorie (*Shiron*) basert på en individuell forfatters oppfatning⁸⁹. Dermed er forklaringsmodellen og strukturen til Jien i *Gukansho* den første av sitt slag i en ny form japansk historieskrivetradisjon. Dette vil jeg forklare klarere under:

⁸⁷ Jien, *Gukansho* 1979, s. 72.

⁸⁸ Hambrick 1978, s. 39-40.

⁸⁹ Hambrick 1978, s. 39. *Shiron* var betegnelsen på slik tolkningshistorie, et annet kjent verk under denne kategorien var *Jinno Shotoki* av Kitabatake Chikafusa, men *Gukansho* var det første japanske verket som var tolkningshistorie.

***Gukansho* er todelt**

Hvor Snorre følger et kronologisk løp gjennom livene til kongene, er *Gukansho* delt opp i to hoveddeler: Den første kronologiske keiserlige genealogien sett i en historisk kontekst, og et eget avsluttingskapittel hvor Jiens personlig råd og politiske ideer kommer til syne. Det er i siste kapittel hvor Jiens egne meninger og hensikten bak *Gukansho* blir synliggjort.

Jeg skal vise med eksempler under. Jiens fokus skal egentlig dreie seg rundt arvtakerfortellinger, som det riktig nok gjør i stor grad, men jo nærmere Jiens kommer sin egen tidsperiode i verket sitt, retter fokuset seg på individuelle aktørers evne til å følge disse prinsippene. Her prøver Jien å si hvem som var gode individer når det gjaldt prinsipper, og hvem som ikke var det. Jien mener at de som var det ikke var sto i veien for et godt forhold mellom de styrende maktene av staten, mellom keiseren og den pensjonerte keiseren, samt deres regenter og kanslere. Som et eksempel har Jien skrevet et eget kapittel han kaller: Forverring av forholdet mellom keiseren og regent. Hvor Jien mener at forholdet mellom keiser og regent var godt frem til ca. 1011 da Fujiwara Yorimichi som var keiserens regent begynte å se på staten som sin personlige eiendom. Dette bare fortsetter fremover med pensjonerte Shirakawa sine to ministere som ser ned på Shirakawa og ikke behandler ham med den respekt han fortjener. Jien påpeker også at frem til Fujiwara Michinaga hadde regenter et meget godt forhold til keisere⁹⁰. Vi ser at Jien skiller mellom de som han anser som aktører med gode evner og dårlige evner.

Flere av argumentene dreier seg om de samme forklaringene, og det er som nevnt over med dårlige forhold mellom regenter og keisere. Dette eskalerer ikke til konflikter på slagmarken, men er uten tvil et eksempel på politisk konflikt i *Gukansho*. Det blir i tillegg mer og mer Jiens fokus videre utover i *Gukansho*. Under er et utdrag fra Jiens ”Oppsummering og konklusjoner” som viser en av Jiens forklaringer til statens nedgang, i dette eksempelet i relasjon til politiske konflikter.

Dårlige forhold mellom pensjonert keisere og regenter:

Det burde i alle fall vært absolutt ingen uenighet - bare enighet - mellom herskere som administrerer statlige anliggender som pensjonert keisere og regent / kanslere. Men fordi menn og kvinner som tjener den pensjonerte keiserne som personlige statsråder steg til plasseringen av innflytelse, sto de mellom herskeren og hans regent / kansler,

⁹⁰ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 215.

*ble mye gjort for å forverre forholdet mellom dem (...) (nåværende) herskeren (pensjonert keiser Go-Toba) skal vite at tilstedeværelsen av disse personlige ministre er et viktig trekk ved forverring i disse siste hersker*⁹¹.

Brown og Ishida mener at Jien antyder i sitt forord at han vil skrive ”suksesjonsfortellinger”⁹², fordi det ikke har blitt skrevet noen etter 1156. Dette støtter jeg meg også til basert på hva jeg diskuterte i kapittel 2 om Jiens forord. Men disse suksesjonsfortellingene, er for det meste mest opptatt om selve spørsmålet om arvefølge. Her skriver Jien om sine tolkninger av statens nedgang og grunner til dette. Dette er dog ikke så relevant til suksesjonsfortellinger, men i stedet heller en begrunnelse til en nedgangsperiode i Jiens samtid. Derimot som nevnt skriver Jien også tilstrekkelig med arvtakerfortellinger i første del av verket, den kronologiske historiske gjennomgangen, og han sier også i forordet sitt at han vil skrive om prinsipper. Dermed må vi behandle verket til Jien som todelt, hvor den første delen er hva vi vil regne som suksesjonsfortellinger, og den andre delen er forklaringer på statens tilstand basert på prinsipper.

Kortfattet kan vi da oppsummere følgende:

1. Den første delen av verket ser Jien til fortidens politiske konflikter og suksesjon.
2. Den andre delen av verket bruker Jien denne informasjonen til å vise til politiske konflikter i en spiral av nedgang i historien frem sin egen samtid, og hvordan dette vil påvirke staten i fremtiden.

Ytterlige eksempler på politiske problemer Jien adresserer i andre del av verket, om hvor viktig det var å ha slektninger i maktposisjoner for å bli forfremmet, uavhengig av meritter:

Dette fører til overflod av ministre ved hoffet som er ”overflødig”. Jien skriver i siste del av verket sitt om kapittel han har kalt: For mange regenter, for mange abbeder og bestyrere av templer, for mange tjenestemenn, for mange sønner av regenter er blitt prester, har for mange keiserlige sønner som ble prester⁹³. Men gir mest fokus på ‘for mange regenter, og for mange tjenestemenn’, hvor Jien påpeker:

Og ikke har vi nå 10 senior rådgivere, 10 mellom rådgivere, og så mange som 50 mennesker i tredje rang som ikke har noen posisjon? Som for buddhistiske

⁹¹ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 213-214.

⁹² Brown and Ishida, 1979, s. 8-15.

⁹³ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 236-237.

tjenestemenn, har vi trolig nå 150 eller 160 preseptorer. I regjeringstiden til Go-Shirakawa (1155-1158), sa folk at det å ha "100 tredjeklasse prester" var skammelig, men situasjonen er mye verre nå

Jiens løsning på dette er at det kreves en "hersker" (keiser eller pensjonert keiser) som kan forstå hvorfor dette bidrar negativt til staten, og Jien mener samtidens pensjonerte keiser Go-Toba har denne "evnen" (*kiryō*) til å foreta denne forandringen ved kun å ansette individer basert på deres kompetanse⁹⁴.

Vi ser at Jien tar ikke helt tak i roten av problemet som er familiemedlemmer som forårsaker det politiske problemet, dette er nok fordi i Jiens samtid var dette den mest naturlige måten ved å rykke opp i hoffet, og Jien selv har som nevnt tidligere oppnådd stillinger takket være sin brors utnevning som regent Kujo Kanezane⁹⁵.

Som nevnt ovenfor er Snorres struktur på kongesagaene i *Heimskringla* i form av klassisk heltesaga. Snorre trekker seg tilbake i kulissene og holder seg objektiv i sine fremstillinger. I *Heimskringla* er fokuset som nevnt på de dynastiske kongene og deres handlinger, men og på å fremstille dem som dramatiske hendelser⁹⁶. Forklaringsmodellen til Snorre blir dermed en dramatisk fremstilling av kongene, med fokus på politiske konflikter, karriere og utvikling gjennom deres liv og videre i dynastiet⁹⁷.

Heimskringla og *Gukansho* følger to meget forskjellige former. *Heimskringla* følger den objektive formen av heltesaga, hvor forfatteren presenterer dramatiske scener og trekker seg tilbake i kulissene, ved å la vær å tolke og skrive egne meninger. I *Gukansho* prøver forfatteren å tolke historie og historiske hendelser, og blir derfor det første av sitt slag av tolkningshistorie i Japan. Forklaringsmodellen til begge forfattere har fokus på to likheter som tema, de fokuserer på politiske hendelser, ved å bruke aktørene som medium.

Jien har en ganske annerledes forklaringsmodell, fordi det er akkurat dette han prøver å formidle - *forklaringer*. Personlige uttalelser slik han oppfatter dem basert på prinsipper, slik som når Jien drar konklusjonen om at Go-Sanjo må ha vært en egoistisk mann fordi han døde

⁹⁴Jien, *Gukansho*, 1979, s. 239.

⁹⁵ Brown and Ishida, 1979, s. 8-15.

⁹⁶ Bagge 2012, s. 419.

⁹⁷ Bagge 1991, s. 60-69.

så tidlig. Dette er en forklaring gitt av Jien hvor mange like eksempler står i *Gukansho*, men en slik eksplisitt forklaringsmodell ser vi ikke hos Snorre. For i *Heimskringla*, med Olav Haraldsson som eksempel, blir ikke Olav drept som følge av f.eks. at han var kristen, eller en personlig egenskap Olav besitter. Snorre gir i stedet en detaljert fremstilling om hva som skjedde: ”*Da stakk Tore Hund ham med spydet; stikket gikk inn under brynjen og opp i underlivet. Så hugg Kalv til ham, og hugget rammet ham på halsen på venstre side. Folk er uenige om hvilken Kalv det var som ga kongen dette såret.*”⁹⁸

Vi ser at Snorre har en objektiv fremstilling om hva som skjedde og hvem som gjorde hva. Snorre tolker ikke slik som Jien gjør. Dette er to forskjellige metoder å skape en historisk fremstilling på, begge forfatterne formidler det som de vil fokusere på og har valgt to forskjellige fremgangsmåter for å gjøre dette.

Men fellesnevneren vi ser i begge verkene er fremstilling av politiske situasjoner og konflikter i livene til de dynastiske aktørene.

Oppsummering

Kort oppsummert er så langt resultatene på komparasjonene jeg har foretatt meg som følger:

1. - Snorre oppgir ikke hvorfor han skriver *Heimskringla* eller kongesagaer, men gir godt grunnlag for kildene han bruker og hvorfor de er pålitelige kilder. Jien derimot sier lite om kildene sine (om noe som helst men antyder til suksesjonsfortellinger som kilder), men gir derimot flere grunner til hvorfor han skriver *Gukansho*.
 - Jien og Snorre gjør hva de sier de skal gjøre i sitt forord, i Snorre sitt tilfelle kommer ikke dette så veldig godt frem annet enn å gjenta hva han har blitt fortalt.
 - Begge forfattere er tilsynelatende kildekritisk, men foretar et selektivt utvalg for å understreke fokuset sitt i verkene.
2. - Jien opererer ut fra et buddhistisk rammeverk med fokus på forfall og prinsipper, og velger historie som et medium for å formidle sitt budskap om prinsipper. Snorre har antydninger til at han er preget av et kristent rammeverk, men forholder seg i større grad til en form av klassisk heltesaga, hvor aktørens liv og handlinger presentert i en dramatisk fremstilling har størst fokus, dermed må Snorres historiefilosofi være at historie blir formidlet gjennom de individuelle aktørenes liv og deres dynasti. Det samme gjør Jien i sitt større fokus på dynastisk kontinuitet.

⁹⁸ Snorre Sturlason *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 288.

3. – Jien foretar en systematisk periodisering av syv perioder fra den første keiser til samtiden. Hvor forandring i prinsipper signaliserer vendepunkt og overgang til nye historiske perioder. Snorre periodiserer etter dynastisk regjeringstid, og følger en utvikling i aktørers liv og politiske karrierer, hvor drømmer signaliserer personlige vendepunkt som blir reflektert til historisk relevans.
4. – Jiens forklaringsmodell ligger forankret i sitt forord, ved at han vil forklare og tolke historiske hendelser ut fra prinsipper. Dette vil si at Jien skaper det første japanske tolkningshistorie verket, ved å presentere historiske hendelser, deretter dømme aktørers handlinger om de var i strid med usynlige prinsipper eller ikke. Hvor prinsipper blir brukt som begrunnelse på alle fortidens hendelser, hvordan dette har ført til en utvikling i samtiden, og hva som vil skje videre. Dermed får kausalforklaring mer oppmerksomhet av Jien, enn den historiske fremstillingen.
 - Snorre følger klassisk heltesaga og holder seg dermed objektiv i sine fremstillinger, og ytrer sjeldent egne meninger og oppfatninger. Som følge av dette presenterer Snorre dynastiske aktører, og fremstiller deres liv og konflikter i en dramatisk fremstilling. Hvor Snorre gir en detaljert presentasjon av dynastiet og viser til politiske konflikter og aktørers liv over lengre tid.

Gukanshos todeling, fortidens og samtidens politikk

- *Gukansho* er delt opp i to hoveddeler. Den første (1) er en gjenfortellende suksesjon fortellinger og genealogi, med ”prinsipper” (*dori*) som forklaringsmetode. Her tolker Jien fortiden basert på dette. Den andre (2) er et oppsummeringskapittel hvor Jien prøver å vise til en kontinuerlig ”rød tråd” som preger Japans historie, som er et skift i prinsipper som forårsaker skift i staten, og er kausal på nedgangsperioder, og tingenes tilstand i Jiens egen samtid. Her fremstiller ikke bare Jien problemet, men prøver også å gi sin forklaring og råd om hvordan å handle videre for ikke å gjenta feil eller bidra til mer nedgang.
- Dermed ser første del av *Gukansho* til fortiden, mens andre del adresserer politiske problemer i samtiden og ser mot framtiden.

Et politisk fokus som begge forfattere vier sine verk er oppmerksomhet på dynastisk kontinuitet, som har tendens til å skape politiske og personlige konflikter i spørsmålet om arvefølge. Spørsmål om ære blir ofte involvert i slike konflikter, både *Gukansho* og *Heimskringla* viser tendenser til slike hendelser. I flere situasjoner som vi har sett eksempler

på, oppstår det politiske konflikter individer seg imellom. Det største politiske fokus for Jien er å synliggjøre forklaringer på landets politiske historie frem til Jiens samtid, han skriver et eget kapittel for å synliggjøre samtidens politiske tilstand og vise til hva som må gjøres for å forbedre tilstanden i fremtiden. Snorre bruker hele kongesagaer for å synliggjøre lengre politiske konflikter, og korte konflikter individer seg imellom.

Jiens politiske oppmerksomhet vender mer mot Jiens samtid og kanskje størst grad fremtiden, men fortiden blir forklaringsmodell til dette. Jeg støtter meg av den grunn til Varleys forklaring at Jiens fokus lå mer på politisk historiske hendelser for å gi råd i samtiden og fremtiden. Jien selv skriver at hans fokus ligger på forklaring av prinsipper som Hambrick, Brown og Ishida skriver, dette er hva *Gukansho* vier mest oppmerksomhet til og er uten tvil et stort fokus. Men hvordan strukturen av verket leder opp mot forfatterens bekymringer for samtidens politiske tilstand, og Jien vil synliggjøre prinsipper for å bidra til fremtidig forbedring, er et sterkt argument på at samtidspolitikk preget Jiens interesse mer enn tidligere politisk historie, dette ble heller brukt som en argumentasjonsmodell. Men alle Jiens historiske hendelser blir fremstilt gjennom individuelle aktører, altså keisere, ministre og regenter i sentrum. Snorre sine mer omfattende og detaljerte fremstillinger av politiske konflikter, forhandlinger og diplomatiske løsninger, antyder at Snorre var interessert i politisk historie. Hvor Jien viser til sin egen samtid og fremtid, ser Snorre kun til fortiden og avslutter verket sitt i 1177 ca. femti år før Snorres egen samtid.

Etter å ha undersøkt flere elementer av *Gukansho* og *Heimskringla*, er det ikke bare ulikheter, men direkte motsetninger som kommer til syne. Det er vanskelig å si hva som er Jien og Snorres historiesyn, siden det tyder på at å formidle historie var ikke deres prioritet for å skrive verkene. Jien ville skrive om prinsipper, Snorre ville skrive kongesaga med fokus på aktørene. De gjør dette ved å bruke historiske fortellinger som et medium for å formidle dette. Den store likheten som dermed vises i begge verk, er deres historiske hendelser i politiske konflikter og situasjoner, og fokus på dynastisk kontinuitet.

Kapittel 3

Personifisering av aktørene

I forrige kapittel så jeg på forfatterens syn på historie. Etter jeg komparerte resultatene kom jeg frem til at dynastisk kontinuitet og politiske konflikter er et viktig element som får forfatterens fokus. Dette blir formidlet gjennom handlingene til de dynastiske aktørene. Aktørene selv blir derfor medium av begge forfatterne for å formidle deres historiesyn. Av den grunn gir både Jien og Snorre noen utvalgte aktører mer oppmerksomhet enn andre, dette kan bety at det fins noen grunnleggende elementer som forfatterne anser som verdt å rette fokus på, ved å undersøke aktørene og deres fremstilling kan det hjelpe oss videre i undersøkelsen om historiesyn. Til slutt vil jeg komparere hvordan forfatterne behandler aktørene i verkene sine.

Jeg vil se på deres forskjellige personifiseringer ved å foreta et utvalg av aktører. For å gjøre dette vil jeg bruke utdrag fra forskjellige aktører, og se på hva som blir skrevet i verkene om aktørene og hvordan de blir fremstilt. Analysen må begrenses og av den grunn vil jeg velge to aktører fra hvert verk, hvor en aktør er en eldre monark som levde lenge før forfatteren, og en som er fra forfatterens egen tid. Jeg gjør dette for å se hvilken fremstilling Jien og Snorre skriver om disse aktørene, for å se om deres forfatterskap forandrer seg både i forhold tidsperioder, og sammenligne forfatterens dynastiske aktørers relevans for historie i verkene. Jeg vil gjøre dette ved å dele opp i forskjellige tema: Utseende, klokskap, politiske karriere og religion, Evne, lykke og drømmer.

Aktørene jeg har systematisk valgt ut er: Olav Haraldsson, Magnus Erlingsson, Go-Toba og Fujiwara Michinaga. Grunnen til dette har jeg nevnt over, hvor Magnus Erlingsson og Go-Toba er fra Jien og Snorres egen tidsperiode, og Olav Haraldsson og Fujiwara Michinaga er eldre aktører.

Fujiwara Michinaga han var ikke keiser men ”*sessho*”⁹⁹, likevel er han ansett som en meget viktig aktør i japansk historie. Han blir regnet som det mest suksessfulle medlemmet fra Fujiwaraklanen (som Jien selv var fra,) ¹⁰⁰. Jeg mener Michinaga vil være et godt studieobjekt for å se om Jien personifiserer aktører annerledes ettersom Michinaga var et viktig medlem av

⁹⁹ Hambrick 1978, s. 41. En *Sessho* er en regent for keiseren, dette embetet var eksklusivt privilegium for Fujiwaraklanen fra 858 frem til Jiens egen tid.

¹⁰⁰ Bentley 2012, s. 70-71.

Fujiwaraklanen. Det blir interessant å studere fokuset og fremstillingen han får til tross for ikke være keiser.

Go-Toba var både keiser og pensjonert keiser fra Jiens tid og tilsvarer derfor en parallell i henhold til Magnus Erlingsson i tidsperioden Snorre levde i. Brown og Ishida mener at *Gukansho* var i all sannsynlighet rettet mot Go-Toba¹⁰¹ dette er grunn i seg selv å bruke ham som et utvalg. Samtidig, hvis vi går ut i fra at dette stemmer, vil Go-Toba trolig dele med Olav Haraldsson å være en monark som blir personifisert som mer unntak enn regel?

Olav Haraldsson utgjør en tredjedel av *Heimskringla*, og regnes som den viktigste kristne kongen. Olav Haraldsson er trolig kongen som er mer unntaket enn regelen når det kommer til Snorres fremstilling av norske konger. på grunn av dette er det en mulighet for at Olav mottar en mer glorifisert fremstilling på grunn av sitt mer omfattende fokus og helgenstatus.

Magnus Erlingsson som er fra Snorres egen tidsperiode, er valgt for å ha to norske aktører som skiller seg fra hverandre i tid og fokus. Hvis vi tar i betraktning at Olav den helliges saga er på hele 298 sider, og Magnus Erlingsson er bare på 30 sider, at både deres fremstilling så vel som deres historiske betydning vil være ulik for Snorre. Skriver så Snorre annerledes om en aktør som er så nært sin egen tidsperiode?

Som jeg har gjort i de andre kapitlene vil jeg først ta for meg *Gukansho*, og bruke verket som komparasjonsgrunnlag for å sammenligne med *Heimskringla*.

Utseende

Først begynner jeg med det som virker mest naturlig, nemlig utseende. Dette er en undersøkelse av den eksplisitte fremstillingen av aktørene.

Fujiwara Michinaga var ikke keiser, derfor trodde jeg ikke det var ikke nødvendig at Jien måtte ”sensurere” seg selv i beskrivelser. Dette kunne være normalt å gjøre i frykt av hvordan en beskrivelse av keisere kunne fremstille dem som mindre” Guddommelig” enn det de skulle oppfattes som grunnet deres stamtre til solgudinnen. Men etter å ha studert *Gukansho* nøye, har jeg ikke funnet en eneste beskrivelse av Jien om utseende til aktørene. En eneste sidenote som jeg har funnet relatert til utseende til en person er dog under kapittelet om Michinaga,

¹⁰¹ Brown and Ishida, 1979, s. 134.

men er irrelevant¹⁰². Dette sitatet er det eneste jeg finner av hvor Jien nevner noe i det hele tatt relatert til utseende i *Gukansho*. Det er tydelig at Jiens fokus, om kanskje også den japanske fokus generelt, ikke var opptatt av utseende til de historiske aktørene.

Akkurat som Michinaga, sier Jien ingenting om Go-Toba sitt utseende. Jeg mener dette er hovedsakelig av følgende grunner:

1. Jien velger å fokusere på forklaring av prinsipper, som vi har diskutert i kapittel 2, av den grunn er ikke keisernes utseende relevant i en historisk fremstilling. En estetisk presentasjon av Jien ville være ufruktbart og lite relevant til hans fokus på metafysiske prinsipper.
2. *Gukansho* går under kategorien ”tolkningshistorie” (*Shiron*). Med mindre utseende til en keiser har direkte relevans til en situasjon, er det derfor ingen grunn for Jien å ta for seg utseende til aktører, det ville vært en digresjon av Jien.
3. Jien legger stort fokus på evner. Hvordan aktørene handler har ingenting å si i forhold til deres utseende. En keiser skal ifølge Jien besitte solguddinnens autoritet. Av den grunn trenger ikke en keiser å være avhengig av utseende og karismatiske trekk for å samle støtte.
4. Keiserne er dynastiske ledere som stammer fra en guddom og opererer gjennom deres autoritet, derfor er det mulig at hvis man fremstiller utseende til en keiser som mindre enn guddommelig, vil dette også skade folk sin oppfatning av deres autoritet.

Punkt 1 og 3 etter min mening de mest troverdige, det kan også nevnes at Jiens liv som munk, og i all sin pessimisme, påvirker ham til å ta avstand fra det overfladiske som i dette tilfellet vil være utseende.

Det er stor kontrast i forhold til hvordan utseende behandles mellom henholdsvis *Gukansho* og *Heimskringla*. Jien nevner ikke et ord om utseende i *Gukansho*, men Snorre bruker utseende som argumenter og kausal på de dynastiske aktørenes suksessfulle karriere¹⁰³.

¹⁰² Jien, *Gukansho*, 1979, s. 63. ” (...) the white-haired old son of Lord Kujo Morosuke...”

¹⁰³ Bagge 1991, s. 99-100.

Olav Haraldsson:

Olav ble ikke noen høy mann da han vokste til; han var middels høy, men tettvokst og sterk, med lysebrunt hår og et bredt, lyst og rødmusset ansikt¹⁰⁴. Øynene var usedvanlig gode og vakre, men ble han sint, var de så kvasse at man kunne bli redd for å møte blikket hans. Olav var en stor idrettsmann i mange grener, han var god å skyte med bue og kaste med spyd, han var en dyktig svømmer, og han var hendig og forsto seg på all slags håndverk, enten det var han selv eller andre som hadde utført det. Han ble kalt Olav Digre. Han talte både djervt og vakkert, ble snart fullvoksen både i visdom og styrke var godt likt av både frender og kjenninger. I lek var han kapplysten og ville være bedre enn alle andre, som var ut fra hans stand og høye byrd¹⁰⁵.

Sammenlignet med tidligere konger i *Heimskringla* slik som Harald Hårfagre, Halvdan Svarte, Olav Tryggvasson og Håkon den gode, blir de alle som oftest portrettert som vakre, høye, sterke og gode i idrett. De deler nesten samme profil i beskrivelse av utseende, mens Olav Haraldsson blir beskrevet som en middels høy og kraftig mann med brunt hår. Grunnet disse karakteristikkenene får han kallenavnet Digre. Det er interessant å se at Snorres beskrivelse rundt utseende til den mest kjente kongen av Norge, skiller seg fra de andre norske kongene. Det ville være lett å tro at Olavs utseende ville delt likhetstrekk med tidligere norske konger, være høy, blond og vakker. Men siden Olav fikk kallenavnet Digre, så var det nok ikke en mulighet å utgi ham for å være høy. Snorre allikevel fremstiller fortsatt utseende til Olav som vakkert og positiv. Selv om han ikke var høy var han fortsatt vakker, og utover temaet rundt høyde deler han fortsatt den samme type beskrivelse som øvrige konger.

Dette forekommer igjen i større eller mindre grad hos alle norske konger, samt også hos andre viktige aktører. Snorre skriver om deres utseende og evner; han gir en kort, men oppsummerende fremstilling, der disse fremstillingene som regel har store likheter seg imellom¹⁰⁶.

¹⁰⁴ Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 9 andre del.

¹⁰⁵ Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 10 andre del.

¹⁰⁶ Snorre Sturlassons *Heimskringla*, Pollestad utgaven 2012, s. 79, 112, 156, 170 første del, s. 23 andre del.

Harald Hårfagre: ”Han var større og sterkere enn andre og vakker som få, handlekraftig og klok”. Håkon den gode: ”Ingen overgikk ham i idretter, han var større, sterkere og vakrere enn alle andre, klok og veltalende, og dessuten en god kristen”. Håkon jarl: ”Også Håkon jarl var vakker som få, han var ikke høy, men sterk og klok,

Selve fremstillingen av Magnus' utseende og personlighet, setter Snorre i kontrast med faren Erling i slutten av sagaen da Magnus var blitt voksen.

Magnus Erlingsson:

Erling var en mektig og klok mann, en veldig kriger når det var ufred, en god og handlekraftig landsstyrer. Han ble ansett som ganske hjerteløs og hard, men skyldtes nok mest at han lot få av sine uvenner bli i landet, enda de tryglet ham om det; derfor var det mange som sluttet seg til de opprørsflokkene som reiste seg mot ham. Erling var en høy og sterkvokst mann, noe høyakslet, med et langt og skarpt ansikt, lys i huden og tidlig grå i håret; hodet bar han alltid litt på skakke. Han førte seg med stor ro og verdighet, gikk gammeldags kledd, bar side overklær og langermede kjortler og skjorter, velske kapper og høye sko. Samme drakt lot han kongen bære så lenge han var ung. Men straks han selv fikk bestemme, kledde han seg staselig. Kong Magnus var lettlivet og leken, glad i alt som var moro og meget kvinnekjær.¹⁰⁷

Snorre legger ikke skjul på hva han ønsker å oppnå i sine karakterfremstillinger, hans første prioritet er å fremstille aktørenes utseende og evner. For dette vil reflektere aktørene i lederstillinger, slik som konge, og hvordan de ville beherske slike stillinger. I eksempelet med Magnus Erlingsson viser han også farens utseende, og sammenligner dem. I middelalderen var det de dynastiske aktørene som hadde flest ressurser, og dette ville direkte påvirke deres utseende siden de hadde best tilgang på mat. Når folk så en sunn person som var kandidat om tronen, ville dette bidra til at de fremstod med karismatiske trekk. De ville også fremstå som et godt valg som konge, da deres regjeringstid trolig ville være lengre.

I *Heimskringla* var aktørene i mer eller mindre grad avhengig av sitt utseende og karisma for å samle støtte, men i *Gukansho* er keiserne ubestridt valgt til den guddommelige tronen og møtte sjeldent motstand. Autoriteten tronen gav i Japan var ikke avhengig av utseende og karismatiske trekk for å samle støtte, men heller deres evne å handle og styre staten. Derfor

en stor idrettsmann og en veldig kriger". Olav Tryggvasson: "Olav var den sterkeste blant menn, helt usedvanlig stor og sterk, og bedre i idretter enn noen annen kjent nordmann". Einar Tambarskjelve: "Det fortelles om Einar at han var den sterkeste mann og den beste bueskytter som har vært i Norge, og ingen var i stand til å skyte så hardt som han... Som skiløper var ingen hans like, han var ypperlig i alle idretter, djerv og uredd, og dertil storættet og rik".

¹⁰⁷ Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 293-294 tredje del.

fokuserer Jien på aktørenes evner fremfor noe annet, fordi sammenlignet med aktørene i *Heimskringla* er det ikke like stor kamp om tronen, hvor utseende kunne vært et virkemiddel for å fremstå kongelig og samle støtte. Aktørene i *Gukansho* har dermed ikke bruk for utseende som virkemiddel, siden når de først var valgt ble de sjelden utfordret. Unntaket var med mindre de viste seg å være særdeles dårlige keisere¹⁰⁸, og dette var igjen basert på deres handlinger slik at aktørenes utseende forblir irrelevant for Jien.

Jien prøver aldri å foreta en beskrivelse av en keisers utseende eller personlighet, slik som Snorre gjør. Snorre beskriver aktørene sine med både utseende og egenskaper slik som vi har sett over med Olav Haraldsson og Magnus Erlingsson, hvor til og med aktørene rundt kongene blir beskrevet, og hvor flink de var å kjempe og i idrett. Snorre våger seg til og med å skrive en påstand om at Magnus Erlingsson var ”kvinnekjær”. Konger kan gå til krig om en kvinnes hånd, slik som Olav Sveakonge nesten går til krig mot Olav Haraldsson når han vil ekte hans datter¹⁰⁹. Grunnet dette mener jeg derfor at beskrivelser som «kvinnekjær» og lignende kan faktisk gi begrunnelse for kongens personlighet og valg, og derav begrunnelse i historisk saker og utvikling.

Keiserne er etterkommere av solgudinnen, og kun disse etterkommere kan bli keisere og sitte på tronen. De har dermed guddommelig blod i dem, og kan derfor ikke bli stilt spørsmål om hva de gjør grunnet deres guddommelige autoritet. Hvis man tviler på keiserne, tviler man på *kamis* autoritet. Derfor mener jeg at Jien ikke våger å prøve å beskrive keiserne i frykt av å spotte dem eller fornærme dem for å ikke påvirke deres autoritet på en negativ måte.

Oppsummert kan vi altså konkludere med følgende:

- Utseende var ikke viktig for Jien, for det hadde ikke en relevans for de historiske hendelsene eller prinsippene.
- I *Heimskringla* er utseende et politisk virkemiddel for å samle støtte.

¹⁰⁸ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 210.

¹⁰⁹ Pollestad, Snorre Sturlason *Heimskringla* norske kongesagaer, 2012, s. 73 andre del.

Klokskap

Her vil jeg undersøke Jien og Snorres fremstilling og fokus på aktørenes evner, og hvordan deres evner portretterer dem som historiske aktører.

Fujiwara Michinaga ble valgt til sin stilling fordi han hadde gode evner og kompetanse. Michinaga fikk stillingen ” keiserlig inspektør” og ” Høyre minister” i 995, og ble ansvarlig for statens anliggender¹¹⁰. Han tok over stillingene fra sin bror, men keiser Ichijo ville egentlig ikke utnevne Michinaga til stillingen til tross for at både keiserens mor og folket mente at Michinaga var en person av gode evner:

Higashi Sanjo In, Ichijos keiserlige mor og Michinaga søster, følte også at Michinaga bør plasseres ansvarlig for administrative saker. Men keiseren, hadde sine egne synspunkter om saken, var ikke enig (...) Michinaga (...) kan ikke bli oversett. Michinagas overlegne evne ble anerkjent av adelen og allmennheten for øvrig. Han sa selvsikkert og åpent at "Staten vil bli forvirret og ødelagt hvis Korechika driver statlige anliggender, men vil bli rolig hvis jeg får oppdraget"

*Higashi Sanjo In, Ichijo's imperial mother and Michinaga's sister, also felt that Michinaga should be placed in charge of administrative affairs. But the Emperor, having his own views on the matter, did not agree... Michinaga... could not be overlooked. Michinaga's superior ability was recognized by the nobility and the public at large. He confidently and openly said that "The state will become confused and ruined if the Korechika conducts state affairs but will become tranquil if I receive the assignment"*¹¹¹.

Michinagas søster, keiser Ichijo sin mor, bønnfalte sin sønn om utnevnelsen som han gikk med på til slutt. Det var tydeligvis en anstrengt ansettelse av Michinaga for keiser Ichijo. Men slik som Jien fremstiller det, blir Michinaga portrettert som det riktige valget for staten og har god kompetanse. At keiseren er motvillig til det riktige valget er uvanlig, da keiserens valg nesten aldri ellers blir fremstilt som dårlige i *Gukansho*. I stedet nevner han bare hvilke keisere som regjerte dårlig¹¹².

¹¹⁰ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 56-57. I disse stillingene var han dermed en *Sessho*, en regent.

¹¹¹ Jien, *Gukansho*, 1979, s.57-59.

¹¹² Jien, *Gukansho*, 1979, s. 210. Spesielt keiser Yozei og Buretsu.

Til tross for det overnevnte blir Ichijo ikke regnet som en dårlig monark. Jien kritiserer ikke Ichijo, men ved å synliggjøre Michinaga og hans kompetanse, faller keiser Ichijo i skyggen av Michinaga. I Michinagas eget utsagn om at han var det riktige valget er også noe uvanlig. Å uttale seg så direkte om sin overlegne kompetanse blir sjelden verdsatt mer enn ydmykhet. Argumentet for dette henter jeg fra kapittelet i *Gukansho* om ”Opprøret i 672 og dets betydning”¹¹³, hvor Jien mente at ydmykhet var en meget positiv egenskap. Det kan derimot argumenteres at Jien mener at mens keisere er dem som burde være ydmyk, burde regenter være mer selvsikre.

Et annet argument som forsterker at Michinaga var det eneste riktige valget, og til en viss grad at Jien skrev at Michinaga var viktigere enn Ichijo, er alt det positive Jien skriver om Michinaga i en periode som burde handlet om keiseren:

- ”Michinaga var generelt lik T'ai Tsung of China (grunnleggeren av T'ang dynastiet i Kina) (...)”
- “Angivelig hadde han ingen følelser som ikke var i samsvar med prinsippene for den sanne løpet av japansk historie.”
- “Uten å tenke på seg selv, sa han gang: “Det som regnes som min prestisje og makt er herskerens prestisje og makt.”
- “Jeg tviler på om det har vært en annen person i gamle eller moderne tid som har matchet stilen av hans (...)”
- “Det er antatt at solgudinnen som var nedfelt i Ise alter hadde tillatt dette brudd på tabuer mot å holde minne betjent under den 12. måneden. Dette er et eksempel på i menneskelige anliggender hva som menes med uttrykket "dyd av mannen." Ville en slik kraft eksistert i en som hadde vært det minste litt besudlet av egoisme eller illojalitet til den keiserlige huset? Hans liv var virkelig fantastisk!”
- “ (...) keiser Ichijo hadde ikke sett Michinaga som han egentlig var (...)”
- “Det er klart at the solgudinnen og den store Hachiman Bodhisattva virkelig ønsket å beskytte Michinaga og at han derfor levde lenge - helt til 1027 - og kom til å bli beundret for den fantastiske måten han levde og døde.”
- “God mann som han var, ville Michinaga snart rette sine feil. Og han holdt ingen unyttige dårlige nag. Alle sa at Michinaga fulgte "den fredelige og riktige kurs” (...)”¹¹⁴

¹¹³ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 30-32.

¹¹⁴ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 58-64.

Over er flere punkter der Jien fremstiller Michinaga som person. Jien roser Michinaga meget høyt, og går så langt som og si at keiser Ichijo ikke så hvor dyktig han var. Jien roser ikke andre aktører i resten av *Gukansho* som Michinaga på disse seks sidene. Jien må derfor ha ansett Michinaga som en av de viktigste figurene i japansk historie. At Michinaga ble regnet som Fujiwaraklanens kanskje mest prestisjefulle medlem, som Jien selv var en del av, er høyst trolig med på å påvirke Jiens oppfatning av Michinaga. Merkverdig nok står det derimot få detaljerer rundt hva Michinaga gjorde som regent som gjorde ham verdig denne oppmerksomheten.

Go-Toba ble valgt til keiser grunnet sine evner ifølge Jien:

Han innså at en ny keiser måtte velges, Go-Shirakawa vurderte tre sønner av tidligere keiser Takakura (...) den pensjonerte keiseren kalte dem til et intervju. Da tidligere keiser Takakuras fjerde sønn sin tur, prins Takanari, gikk frem, gjorde han så uten sjenanse. I tillegg så spåmennene at denne prinsen ville være et godt valg. Derfor ble prins Takanari innsatt som keiser Go-Toba den 20. dagen i den åttende måneden i 1183(...) Dermed viste en ny keiser seg.

Valget sto altså mellom Go-Toba (opprinnelige navn Takanari) og hans halvbror Koreakira. Jien skriver at når han ”gikk frem, gjorde han så uten sjenanse”, og skriver ingenting om Prince Koreakira, eller en begrunnelse om hvorfor Takanari ville bli en god keiser som spåmenn hevdet. Saken var den, at Koreakira’s mor var fra Taira-klanen mens Takanari’s mor var fra Fujiwara-klanen. Når valget skulle gjøres var Kamakura-regjeringen i konflikt med Taira-klanen og keiser Antoku, derfor var valget om Go-Toba et politisk valg. Jien selv var, som nevnt tidligere også fra Fujiwara slekten og kan derfor ha vært partisk i sin fremstilling av valget¹¹⁵.

Annet enn utnevnelsen skriver Jien lite om Go-Toba sine evner og kompetanse. Altså ikke like eksplisitt som Michinaga. Jien presenterer imidlertid noen historiske hendelser for å fremheve Go-Toba som en keiser av gode evner.

Go-Toba abdiserte da han var fylt atten år:

Plutselig, på den 11. dagen i den første måneden av 1198, Minamoto Michichika fikk Go-Toba til å gi tronen til sin fire år gamle sønn Tsuchimikado (...) Go-Toba

¹¹⁵ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 133.

selv ønsket å abdisere fordi han ønsket å gjennomføre statlige anliggender på sin egen måte (som Pensjonert keiser Go-Shirakawa)¹¹⁶.

Som nevnt skriver Hambrick at Jien ikke likte inseisystemet, men når Go-Toba abdiserer tronen og blir pensjonert keiser, blir Go-Toba fremstilt i et positivt lys. Jien skriver også om Go-Toba: I mellomtiden, dukket absolutt ingen urettferdighet opp i tankene til Pensjonert keiser Go-Toba¹¹⁷. (...) Go-Toba oppriktig ønsket folk til å innse at denne utviklingen ikke hadde blitt forårsaket av hans egne personlige ønsker (...) ¹¹⁸

Jien gir mye ros til Michinaga som regent, men han nevner ikke eksempler på hva han utrettet. Go-Toba får ikke like mye eksplisitt ros, men omtales helt klart i et positivt lys trass det faktum at hans evner er lite omtalt. Videre i verket som jeg skal se på under, presenterer Jien hendelser som illustrerer Go-Toba sin klokskap og evner. Dermed lar Jien heller de historiske hendelsene tale for aktørenes handlinger, og Michinagas høye posisjon i Fujiwaraklanen gjør hans personifisering mer unntak enn regel i *Gukansho*.

Olav Haraldsson ble nevnt å være flink i idrett. Dette er en beskrivelse av norske konger og andre aktører i Heimskringla som går igjen. Snorre begrunner også hvorfor dette er tilfellet. I avsnittet om kong Olav lyder det: ”*Som rimelig var ut fra hans stand og høye byrd*”. Dette begrunner Olavs ønske om å være bedre enn andre og kappelysten, så vel som en grunn til hvorfor de andre aktørene i Heimskringla deler store likheter i profil. Han begrunner deres gode talent i idrett og motivasjon kom fra deres høyere status i samfunnet, hvor idrett kan ha hatt større interesse hos den høyerestående klassen.

Snorre skriver også at Olav ble tidlig voksen i visdom og styrke, og at han talte vakkert – noe som indikerer hans retoriske ferdigheter. Dette vil også komme igjen i Olavs saga, hvor klokskap til kong Olav blir verdsatt og hjelper ham i flere situasjoner. Evnen til å tale godt er logisk nok en god egenskap for hvilken som helst monark. Gode retoriske evner demonstrerer klokskap og godt lederskap.

Klokskap kommer som oftest frem i form av taktikker på slagmarken. Snorre bruker disse eksemplene som virkemiddel for å fremheve de dynastiske aktørenes evner, som er vesentlig

¹¹⁶ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 159.

¹¹⁷ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 162.

¹¹⁸ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 164.

for deres politiske karriere. Olav Haraldsson var klok når det gjaldt militære strategier. Eksempler på dette er når Olav er i England, og deltar i et stort slag i London der kong Adalråd og Olav Haraldsson kjemper mot danskene. Danskene hadde bygget en bro på Themsen mellom borgen til danskene og Sudervirke for å forsvare seg, men Olav var smart. Han lot båtene dekke til med større flak av trerøtter, og kunne dermed ro helt opp under broen. De rev så ned pålene som holdt broen oppe og vant slaget¹¹⁹. Et annet eksempel: Olav skulle angripe Gotland, men de tilbød ham skatt av landet, og Olav tok imot tilbudet. Det fremstår at Snorre fremstiller Olav her som en ung mann som tar hevn over svenskene, og fremstiller svenskene på en negativ måte ved at de benekter hendelsen. Snorre mener imidlertid den fant sted, og Olav blir fremstilt som en begavet ung mann som gjør de riktige valgene. Videre skriver Snorre nemlig om bønder som skal betale ham – løsepenger, men som egentlig hadde egentlig planer om å angripe kong Olav. Olav gikk dog til angrep på dem først og berget sitt eget liv. Til tross for at Snorre ikke skriver noe om hvordan Olav kjente til disse planene, fremhever han allikevel Olav som en mann der tar kloke valg som hjelper ham videre i hans politiske karriere¹²⁰.

Lignende eksempler forekommer gjennom *Heimskringla* og **Magnus Erlingsson**: Han går til slag mot birkebeinerne, men Magnus og hans menn har tråkket snøen hard før deres ankomst. Når slaget begynner får ikke birkebeinerne plass på veien og de som løper ut på marken, synker gjennom snøen. Dermed faller birkebeinerne for Magnus sin hær. Dette er slaget på Re og det er her *Heimskringla* slutter¹²¹. Magnus Erlingsson slår birkebeinerne med færre menn ved å være taktisk. Dette blir et vendepunkt i kongesagaen fordi han i det videre ikke lenger blir sammenlignet med sin far:

Etter slaget på Re vendte kong Magnus tilbake til Tønsberg; han høstet lovord over hele landet for denne seieren. Inntil da hadde alle sagt at Erling jarl stod som skjold og verge både for seg og sønnen, men etter at kong Magnus hadde seiret over en så sterk og tallrik hær, enda han selv hadde mindre mannskap, var nordmennene skjønt enige om at han nå var den beste av alle, og at han kom til å bli en så mye større hærfører enn Erling jarl som han var yngre av år.¹²²

¹¹⁹ Pollestad, Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, 2012, s. 17 andre del.

¹²⁰ Pollestad, Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, 2012, s. 13-15 andre del.

¹²¹ Pollestad, Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, 2012, s. 296-297 tredje del.

¹²² Pollestad, Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, 2012, s. 298-299 tredje del.

Selv om det ikke blir skrevet så mye om Magnus Erlingsson får vi likevel vite mye om ham ved hjelp av virkemiddelet Snorre bruker; altså ved og sammenligningen ham med sin far. Magnus og Erling er to motsetninger ifølge Snorre, dette basert på eksemplene over med deres personlighet, klesstil og handlinger.

I *Gukansho* skriver Jien eksplisitt om hvor egnet Fujiwara Michinaga var som regent og om hans egenskaper, men han nevner ingen eksempler for å illustrere dette. I Go-Tobas tilfelle sier Jien at han var en omtenkstom regent som ville det beste for staten, men her gir han imidlertid flere eksempler som illustrerer dette. Som nevnt over sier Jien at Go-Tobas hensikter er i overensstemmelse med prinsipper, og poengterer Michinagas overlegenhet som regent. Vi må derfor spørre oss: Hvorfor ble ikke Michinagas bragder synliggjort? Det er stor sannsynlighet at flere av disse var allerede dekket i ”store speilet” (*Okagami*), og at Jien heller ville tolke Michinagas styre i sin helhet gjennom bruken av prinsipper. Men Jien pleier også å bruke historiske hendelser for å illustrere deres gode evner, og Jien nevner heller ikke eksempler på dette heller. I *Heimskringla* skriver Snorre også om hendelser som illustrer aktørenes kløkt gjennom handlinger slik vi har sett eksempel på over.

Temaet omkring klokskap og visdom var noe som begge forfattere hadde fokus på, men i innenfor forskjellige ting. Ser vi på *Heimskringla* roses eksempelvis Olav Haraldsson og Magnus Erlingsson for deres gode krigstaktikk. Dette er positivt siden krig var en stor del av de norske kongenes liv. I *Gukansho* derimot, evalueres graden av visdom rundt statlige avgjørelser. Dette kunne for eksempel være å hedre *kami* og templene, eller foreta avgjørelser rundt ansettelse i det politiske apparatet.

Forfatterne Snorre og Jien skriver om disse fire aktørene ganske eksplisitt om deres kompetanseegenskaper. Olav var klok, sterk og god i idrett. Magnus var også klok, barmhjertig og ble en god kriger. Go-Toba ville abdisere for å ta seg av styring av staten, og var klok nok til å søke andre om råd, mens Fujiwara Michinaga fikk skryt av folket for hans overlegne egenskaper, og sørget for flere år med forbedring i staten.

Politiske karriere og Religion

I flere tilfeller er aktørenes politiske karriere direkte relatert til religion. Jien skriver at **Fujiwara Michinaga** sin tilnærming til Buddhismen var meget positiv, og ikke minst i sin død. For noen år før hans bortgang gikk Michinaga inn i det buddhistiske presteskapet og

bestemte seg for at han ville dø sittende foran ni Buddha statuer i Hojo tempel slik at det ville bli det siste han så¹²³. Dette er det Jien omtaler som hans ”måten han møtte sin død”. I den 12. måneden var det egentlig ikke lov å gravlegge og ha minnesmerke ved Hojo tempel fordi da var det ”Kami matfestival”. Men Jien sier at selve Solguddinnen selv overså og tillot Michinagas begravelse da fordi han var en så ekstraordinær person, og at både Solguddinnen og Store Hachiman Bodhisattva¹²⁴ beskyttet Michinaga. Jien kommer altså med påstander rundt Michinaga som kan tolkes av Jien nærmest anså ham for selv å være en guddom.

En ting som i alle fall er sikkert er at Michinaga, i Jiens øyne, var en god buddhist som aldri gikk imot prinsippene. Hans egenskaper var overlegne, han gjorde en god jobb som minister og for staten og som person var uegoistisk. Dette er alle er gode poeng som vil bidra positivt til Jiens prinsipper. Men Jien skriver ikke i detalj hva Michinaga gjorde i sin stilling annet enn at han sikret familien sin prestisje og fikk flere fra sin familie som keiserinner. Det er tydelig at dette i blir regnet som god politikk og gode handlinger fra aktørene i Jiens øyne.

I et eksempel som jeg har vært inne på i et tidligere kapittel som Jien kaller ”Møtet av de tre stjerner”, viser Go-Toba forståelse for viktigheten av religion: De tre stjerner (refererer til *Venus, Jupiter og Mars*) dukket opp hver kveld i vesthimmelen, og invaderte hverandres sfærer. Dette fryktet keiseren og folket, og Go-Toba ba Jien og hans prester om å hjelpe. De ba og messet for å avverge dette, og da stjernene var tilbake til sine vanlige posisjoner, var Go-Toba meget fornøyd: Go-Toba var spesielt fornøyd med messen som hadde blitt utført av Jien, og han gjorde slike ting som å utdele forfremmelser og belønninger til deltagende prester¹²⁵.

I et annet eksempel som følger rett etter, begynner folk å tro at ånden til den avdøde pensjonerte keiser Go-Shirakawa har blitt en hevngjerrig ånd. Jien skriver da et brev til Go-Toba: ”*Therefore High Priest Jien wisely wrote out a letter – probably¹²⁶ because he was really trusted by the Retired Emperor – and sent it to Prime Minister Yorizane*”.

¹²³ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 59.

¹²⁴ Store Hachiman Bodhisattva var en kami av krig og beskytter over det keiserlige huset, Brown and Ishida, 1979, s. 469.

¹²⁵ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 167-168.

¹²⁶ Det er overraskende at Jien skriver ”sannsynlig” om seg selv, til tross for at han skriver om seg selv i tredjeperson.

I brevet sier Jien at han synes de bør undersøke saken å få mer bevis før de gjør noen avgjørelser. Til dette svarer Go-Toba med: "Når pensjonert keiser Go-Toba hørte disse synspunktene, sa han umiddelbart: Jeg synes også dette! Jien har gjort en fin uttalelse! "Hans Majestet holdt raskt en seriøs diskusjon med Jien om saken.

Jien svarer med en løsning og Go-Toba er fornøyd: "Retired Emperor Go-Toba said that High Priest Jien had spoken well, and the matter was dealt with as Jien recommended". Videre om saken skriver Jien:

Forståelsesfulle personer beundret Go-Toba og Jien for håndtering av saker på den måten (...) etter å ha reflektert hendelsen, har jeg konkludert at Pensjonert Emperor er en god hersker. I sitt eget sinn og hjerte synes han å ha vurdert forslaget bare i form av hva som var riktig og rett. Men siden dårlige mennesker i regjeringen talte til ham, kan hans majestet ha trodd at det han ble fortalt var sant. Det er virkelig forferdelig å innse at hvis, i den situasjonen, hadde en slik forståelse mann som Jien ikke vært til stede, ville skandaløse ting har skjedd (...)¹²⁷

Jien konkluderer at Go-Toba var en dyktig "hersker", men jeg har ikke observert andre steder i *Gukansho* at Jien gir så mye ros for å gjøre "ingenting" i en situasjon. Et lignende eksempel finnes i en historie som følger rett etter kalt "Brenning av en Pagoda og betydningen derav". Hvor lynet slo ned i et Hosshotempel, et ni etasjer høyt bygg, hvor det begynte å brenne. Go-Toba hadde sagt at tabu veide tungt på hans skuldre. Igjen ba han Jien om hjelp, og Jien samlet tjue prester og foretok en Lotus Sutra messe. Etter messen slo lynet ned og pagoden tok fyr. Jien tenkte over situasjonen og kom frem til at tabuene som plaget keiseren ble overført til pagoden. Situasjonen fikk et positivt utfall for hadde ikke Jien og prestene messet så hadde det resultert i Go-Tobas død¹²⁸.

Jien skriver under den troen om at disse buddhistiske ritualene og prinsippene var til hjelp, men faktum er fortsatt at lynet slo ned i tempelet. Go-Toba ba om hjelp av Jien, men til tross for at Jien messet og ba med sine prester, brente pagoden fortsatt ned. Deretter rasjonaliserer Jien til Go-Toba at det var en god ting, ellers ville Go-Toba dødd. Den pensjonerte keiseren hører på Jien og gjenoppbygger tempelet, men er nok et eksempel på at "ingenting" ble

¹²⁷ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 169-171.

¹²⁸ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 173-174.

egentlig gjort. Jiens rasjonalisering setter både ham selv og Go-Toba i et godt lys som om de hadde gjort noe. Ved å gjenoppbygge pagoden vil Go-Toba ”ødelegge ondskap og skape godhet”, nok en positiv portrettering av Go-Toba hvor ikke mye annet ble gjort enn å vente og se hva som skjedde. Jien portretterer nok Go-Toba i et positivt lys basert på at han tok Jiens råd og hjelp, fremfor hva som egentlig skjedde. Jien og Go-Toba var dypt påvirket av buddhistiske prinsipper, de mente nok at hva de gjorde hadde en påvirkning.

Til tross for historier om hendelser som egentlig var utenfor deres kontroll, slik som eksemplene ovenfor, er Jien overbevist om at hvordan de handlet hadde en påvirkning. Slike hendelser tilhører den ”usynlige verden”, og er akkurat hva som Jien prioriterer i sitt forfatterskap. Spesielt når han skriver om aktører slik som Go-Toba, for da skriver Jien om en autoritet som er høyere enn keiseren. Jien belønner Go-Toba med ros om hvilken god regent han var, fordi han tok råd fra andre og opprettholdt buddhisme, samt hadde gode hensikter i henhold til å overholde prinsipper. Jien mener at Michinaga også deler denne egenskapen. Ved å beskytte buddhismen vil man beskytte staten, (Hambrick¹²⁹). Go-Toba søker råd fra Jien, og en av grunnene til at Jien skapte *Gukansho* var nettopp for å gi ham råd om fremtiden.

I kapittel 57-180 blir **Olav Haraldsson** konge og er i krig. Han ble døpt som barn og var hele livet kristen, men i sin kamp for å bli overkonge i Norge kan man ikke si at Olav var en ”god” kristen. Dette da basert på at Olav Haraldsson tvang kristendommen på alle fylker han reiste gjennom, og hos flere ganske brutalt. Dette legger ikke Snorre skjul på¹³⁰, denne aggressiviteten Olav hadde ved å påtvinge folk kristendom ville få politiske konsekvenser.

¹²⁹ Hambrick 1978, s. 42.

¹³⁰ Snorre Sturlassons *Heimskringla norske kongesagaer*, Pollestad utgaven 2012, s. 52-53. 56-57 andre del. *Men kristenretten innførte han i samråd med biskop Grimkjell og andre prestelærde menn, og satte alt inn på å avskaffe hedenskap og gamle skikker som han mente var til skade for kristendommen*¹³⁰. *Kong Olav spurte dem nøye ut om hvordan kristendommen ble holdt på Island. Han syntes det manglet mye på at det var som burde være med kristendommen der oppe, for de fortalte at det etter lovene var tillatt å ete hestekjøtt og sette ut barn, slik hedningene gjorde, og enda flere ting som stred imot kristendommen. Kongen spurte de menn som hadde best greie på det, om seder og skikker hos folket rundt om i landene, men mest om hvordan det var med kristendommen, hvordan den ble overholdt både på Orknøyene, Hjaltland (Shetland) og Færøyene, og etter det han hørte, skjønnte han at det mange steder manglet mye på at det var som det skulle. Det var slike ting han talte mest om, når han ikke drøftet lover eller landsrett*¹³⁰. *Han sendte bud til Skaftø Lovsigemann og de andre som hadde mest å gjøre med lovene på Island, at de skulle fjerne fra lovene det han syntes stred mest mot kristendommen...*

Olavs kristning av landet ville også få konsekvenser for hans allianser. Etter Olav hadde herjet kraftig mot hedninger rundt om i landet, ba folket som dette gikk utover om hjelp fra sine lokale konger (Olav var overkonge). Dette var de samme kongene som hadde gitt Olav sin støtte da han erklærte sine planer om å gjenerobre Norge. De fem kongene bestemte seg for å samle seg mot Olav, men en av kongene ved navn Kjetil fra Ringnes svek dem og fortalte Olav om planene deres. Med hjelp fra Kjetil overrasket Olav kongene i et slag og vant, etter dette var Olav den eneste som bar kongsnavn i Norge¹³¹.

Gjennom Olavs kristning av hedninger, dog brutal, fremstiller Snorre at det hadde en positiv effekt og konsekvens i favør av Olav og kristendommen. Gjennom den logikken kan det tolkes som at Snorre skriver at Olavs handlinger førte til et tilfelle hvor ”utfallet rettfærdiggjør midlene”. Dermed fremstiller Snorre ham som en meget dedikert person i kampen om å kristne landet og hedninger. Det oppstår da et spørsmål om Snorre bevisst gir denne brutale fremstillingen for å poengtere et viktig vendepunkt som kommer senere i sagaen - nærmere bestemt når Olav har flyktet til Gardarrike og bestemmer seg for å dra tilbake til Norge.

Magnus Erlingsson ble utvalgt til konge da han var fem år gammel. Han ble gjort til konge med kirkens støtte og frender av den tidligere konge Inge Krokrygg¹³². Sagaen om Magnus Erlingsson er bare tretti sider lang, og ender med slaget på Re i 1177. Magnus Erlingssons regjeringstid er i Snorres egen tidsperiode men han utelater allikevel ca. 50-60 år med historie som skjer mellom slaget på Re og når *Heimskringla* ble skrevet i ca. 1230.

Magnus ble valgt til konge på grunn av morens ætt fra Sigurd Jorsalfare, som igjen var sønn av Magnus Berrføtt¹³³. Men fordi han ble valgt til konge i en så ung alder, måtte naturlig nok hans far Erling Skakke være hans formynder til Magnus ble gammel nok. Det som vi leser og legger fort merke til, er at selv om dette er kongesagaen om Magnus Erlingsson, står det lite om ham. Fokuset er mer rettet mot hans far, som kjemper mot kong Håkon Herdebrei, og sørger for at Magnus blir enekonge i Norge. Med unntak av første side hvor Magnus blir valgt til konge, og Snorre skriver at Magnus var ved Erlings side nesten hele tiden, så begynner ikke fortellingen om Magnus Erlingsson som en aktiv aktør i sin egen kongesaga før siste del

¹³¹ Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 75-79 andre del.

¹³² Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 265-266 tredje del.

¹³³ Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 265 tredje del.

av sagaen, 27 sider ut. Da er det bare syv sider igjen, og de forteller heller ikke alle utelukkende om Magnus¹³⁴.

Dermed blir Magnus Erlingssons saga, handlende mer om Erling Skakke, hans far. Men Magnus blir allikevel en viktig norsk konge, dog gjennom sin fars arbeid og forhandlinger. Da kong Håkon var slått og Magnus var blitt enekonge i Norge¹³⁵, inngår Erling Skakke en avtale og ny lov med biskop Øystein i Bergen i 1163; nemlig tronfølgeloven. Denne loven bestemte hvem som kunne gjøre krav på den norske tronen. Magnus ble så den første salvede konge i Norge, av biskop Øystein¹³⁶. Dette var en politisk allianse mellom kirke og kongemakten.

Magnus Erlingsson spiller ikke en stor rolle i *Heimskringla*, hans far tar mesteparten av plassen i kongesagaen. Det er Erling Skakke som tar seg av den politiske sfæren i sagaen, Magnus kommer bare til synet i slutten ved slaget på Re, og når Snorre vil vise kontrasten mellom Magnus og Erling, som blir beskrevet som to motsetninger. Magnus blir den første salvede kongen av Norge, men som nevnt var dette mer en politisk allianse.

Både i *Gukansho* og *Heimskringla* lever religion og politikk i et gjensidig forhold. Aktørene blir i *Gukansho* dømt etter deres evne å opprettholde buddhismen og prinsipper, og forfatteren skiller gode og dårlige aktører etter hvordan de handler i politiske og religiøse situasjoner. Snorre dømmer ikke aktørenes politiske karriere etter deres forhold med religion, men fokuserer på det sekulære aspektet. Selv om religion preger den politiske konflikten eller situasjonen, slik som tronfølgeloven og alliansebrudd med opplandskongene, er det fortsatt den sekulære konflikten som er fokuset.

Det religiøse tema er mye mer eksplisitt i *Gukansho*, alt er preget av buddhismen. Dette påvirker aktørenes handlinger, slik som vi har sett i eksemplene med Go-Toba om hvordan han ville handle når tempelet brente ned, eller den hevngjerrige ånden til Go-Shirakawa. I

¹³⁴ Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 265-298 tredje del.

¹³⁵ Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 272-273 tredje del.

¹³⁶ Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 283-284 tredje del. *Erling sa: "Selv om Magnus ikke er tatt til konge slik som gammel sedvane krever her i landet, står det nå i din makt å gi ham kongekronen og salve ham til kongedømmet på den måten som Guds lov foreskriver. Til tross for at jeg selv hverken er konge eller av kongesatt, har jeg bedre kjennskap til lov og landsrett enn de fleste konger vi har hatt i vår tid. Kong Magnus' mor er en ektefødt datter av en konge og en dronning, og Magnus er også sønn av en kongebåret kvinne og en ektehustru. Vil du nå gi ham kongevielse, kan ingen siden med rette ta fra ham kongedømmet... Nå har vi fått en erkebisppestol i Norge som er til stor heder for vårt land; la oss øke dens anseelse ytterlige..."*

henhold til Fujiwara Michinaga var han en så dedikert buddhist at ble en munk de siste årene av livet sitt. Han var også, ifølge Jien, en så enestående person at Solguddinnen tillot å bryte tabu om å ha minnemarkering ved hans død. I *Gukansho* er religion en driver for alle aktørenes handlinger, og er i tillegg også en helt sentral del av deres livsstil. Å leve etter buddhistiske prinsipper tas rett og slett for gitt.

I *Heimskringla* blir ikke religion behandlet på samme måte som *Gukansho*. Dette er fordi Norge var kristendommen ikke like etablert som buddhismen i Japan. Til tross for at dragkampen om religion er hva som utgjør store deler av Olav Haraldssons saga, er ikke dette tilfellet i sagaen om Magnus Erlingsson. Det nærmeste man kommer tilnærmingen i *Gukansho* er i slutten av Olavs saga hvor Olav bestemmer seg for at hva som skjer er i guds hender. *Heimskringla* er mer opptatt av aktørenes egne handlinger fremfor å la religion bestemme utfallet.

I *Gukansho* er det politiske fokus nokså annerledes. Siden Go-Toba og Fujiwara Michinaga ikke utkjemper en krig mot andre land, er det en intern politisk slagmark ved det japanske hoffet. Jien fremstiller omtrent utelukkende denne striden ved hoffet. Go-Toba som var i konflikt med Taira-klanen og *Kamakura Bakufu* og andre ministere som var ute etter å øke sine egne stillinger og prestisje. Jien skriver at dette var egoistisk da det ikke var til statens beste, men når Fujiwara Michinaga gjør det får han bare skryt fra Jien. Den politiske slagmarken går mest ut på at aristokratiet prøver å sikre seg mektige ministerstillinger for mennene, og gifte deres kvinnelige medlemmer til keiseren i forsøk på å styre hvem som skal ta over som neste keiser.

I *Heimskringla* er det politikk som driver aktørene. Olav Haraldsson og Magnus Erlingsson er begge i en situasjon med konstant krig og politiske konflikter i sine kongesagaer. Allianser er viktig for Olav for å kunne kjempe, og han får hjelp først fra Opplandskongene, for så å få hjelp fra svenskene og Gardarike. Magnus Erlingsson har god hjelp fra forholdene hans far etablerte for ham, og bruker dem videre i sin kamp mot birkebeinerne.

Selv om spørsmålet om arvtagere er viktig i *Heimskringla*, (spesielt i tilfellet med Magnus Erlingsson og Olav Haraldssons krav på tronen som stammer fra Harald Hårfagre), gis ikke dette temaet samme oppmerksomhet som det får i *Gukansho*. I *Heimskringla* er det mer vekt på at aktørene kjemper kriger for å bli konge og for deres arvtagere, ikke like mye vekt på hvem som skulle etterfølge kongen som tronarving. Dette kommer av at dette ble mer aktuelt først etter tronfølgeoven under Magnus Erlingsson. Det nevnes i *Heimskringla* at hvem som

skulle bli tronarving kunne bli grunn til krig, men det er selve krigføringen Snorre prioriterer. Det er disse politiske krigene om makt som driver Olav Haraldson og Magnus Erlingsson, og blir beskrivende for hvorvidt de var gode konger eller ikke.

Evner, lykke og drømmer.

Evner (*kiryō*)

Det siste som blir skrevet om Go-Toba og selv den historiske kronologien av *Gukansho* er: (...) når Pensjonert keiser Go-Toba var syk, avviste han Fujiwara Tadatsuna fra sine stillinger, konfiskert sin beholdning i provinsene besatt av Go-Toba, og kastet ham ut (...) Go-Tobas sykdom ble fullstendig kurert, sannsynligvis fordi - som en person med noen forståelse ville innse – oppsigelsen av Tadatsuna var en suveren handling¹³⁷.

Jien levde på samme tid som Go-Toba og kjente ham godt, Jien skriver til og med om seg selv på noen steder her. Jien referer alltid til seg selv som tredjeperson slik som: Kanezane's yngre bror Jien ” ble tvunget til å trekke seg fra sin stilling som Tendai Abbot ... Selv Minamoto Yoritomo dypt beklaget Jiens avgang¹³⁸.

Hvor noen av stedene er forholdet mellom Jien og Go-Toba, som Jien selv skriver er utmerket som han faktisk har kalt avsnittet ” Go-Toba's forhold med Yoshitsune og Jien”, som er avsnittet hvor Jien skriver mest om seg selv og hans gode forhold til Go-Toba:

Selv Pensjonert keiser Go-Toba syntes at Go-Kyogoku Yoritsune var en dyktig regent og at Yoritsune gjorde gode ting, fordi han handlet i samsvar med Pensjonert Keiserens ønsker. Tendai Abbot, høyesteprest Jien, var Kanezanes bror (og Yoshitsunes onkel). Leseren vil ikke tro dette, men Jien var kjent for å være en fin dikter, og derfor ble Go-Toba disponert til å si: «Du må komme til palasset; og du må komme som en person med samme status som Regent. "Derfor møttes Jien ofte med Go-Toba. Det ble rapportert at Jien, som Pensjonert keiserens vergeprest, har i mange år vært den mannen Go-Toba stolte på mest.¹³⁹

¹³⁷ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 197.

¹³⁸ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 159.

¹³⁹ Jien, *Gukansho*, s. 165.

Som nevnt over mener Jien at Go-Toba var en mann av *evner*, selv om de eneste handlingene han gjorde var å vurdere situasjonen ved å vente og observere. Men en av grunnene til at Jien gir Go-Toba ros for slike handlinger er fordi de kjente hverandre, det kan tenkes at hvis de samme situasjonene som eksemplene over hadde oppstått hos en annen eldre aktør, at Jien ikke hadde brukt slike eksempler for å illustrere deres gode evner.

Lykke

I *Gukansho* reflekteres aktørenes kompetanse og evner, med deres evne å opprettholde buddhistiske lover. I likhet med kristendommens fromhet, lojalitet og hengivenhet mot gud, gi personen himmelsk belønning og gunst på jorden eller i himmelen. Vi ser dette i Jiens forståelse av å handle med gode prinsipper forårsaker bedring i verden¹⁴⁰, og i eksempelet nevnt over med Fujiwara Michinaga, vil guddommer selv beskytte dem¹⁴¹.

Det nærmeste vi kan komme en slik tilnærming av Snorre i *Heimskringla*, som manifesterer seg på en slik måte vi kan tolke innenfor samme forståelse, er lykke. Begrepet lykke er forskjellig mellom aktører, hvor en aktør som gjør gode handlinger har god lykke og dårlige handlinger bringer dårlig lykke. Lykke fremstår som en overnaturlig forklaring for på noen hendelser som aktørene ikke kan kontrollere. Et eksempel hvor vi kan tolke at Snorre prøver å rasjonalisere eller forklare hva som forårsaker lykke er i eksempelet med Olav Haraldsson og skalden Sigvat.

Olavs elskerinne Alvhild er gravid og føder en sønn, men gutten holder på å dø. Olav har bedt ingen vekke ham uansett grunn. Barnet må døpes, hvis barnet dør uten å være døpt vil barnet bli tatt av fanden. Til slutt bestemmer skalden Sigvat å påta seg ansvaret og døper barnet Magnus, etter Sigvat forklarer seg til kongen sier Olav:

*Du har lykken med deg, Sigvat. Det er heller ikke så rart at lykke følger forstand. Merkeligere er det som stundom skjer, at lykken også følger de uforstandige, slik at de mest uvetlige påfunn kan vende seg til lykke.*¹⁴²

Ifølge hva Snorre skriver følger lykke, klokskap eller visdom. Snorre diskuterer ikke ofte lykke eller andre overnaturlige krefter som påvirker aktørene i *Heimskringla*, overnaturlige forklaringer forekommer men som sagt manifesterer seg ikke så veldig

¹⁴⁰ Jien, *Gukansho* 1979, s. 10-11, 22, 208.

¹⁴¹ Jien, *Gukansho* 1979, s. 58-60.

¹⁴² Snorre Sturlasons, *Heimskringla* norske kongsagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 159-160.

klart i teksten og fremstår heller som underordnet tema. Av den grunn mener jeg at Snorres prioriterer aktørenes gode og dårlige handlinger, hvor deres egenskaper påvirker det overnaturlige, som blir deres lykke.

Jiens grunnlegende forståelse av prinsipper påvirker verden og det overnaturlige, er ifølge Jien hans prioritet når han skriver og tolker. Lykke i *Heimskringla* er i prisnippet det samme, men Snorres prioritet er ikke å tolke og vise til aktørenes lykke men fremstille deres gode og dårlige handlinger og egenskaper. Hvor lykke kan brukes som forklaring på hendelser aktørene ikke kan kontrollere. Siden dette er et underordnet tema i *Heimskringla* enn aktørers handlinger, kan vi sannsynlig anta at dette var ikke Snorres historiske fokus. Hvor hos Jien er det hele grunnideen hans om hans egen historiske forståelse.

Drømmer

Jeg har så vidt hvor viktig virkemiddel drømmer var for Snorre i kapittel 2. Jeg vil ta dette tema opp igjen for å illustrere hvor viktig dette er for Snorre. I Olav Haraldssons tilfelle, får han en drøm som forandrer hele aktøren. Altså drømmen Olav fikk i Gardarike, da han drømte om Olav Tryggvasson.

Dette blir i Olavs saga et vendepunkt, Olavs tvil blir snudd og vet nøyaktig hva han må gjøre, og herfra skriver Snorre om Olav som en mildere mann og mer målrettet mot å kristne dem han kommer over, men ikke tvinge kristendommen på dem. Rett etter denne hendelsen kurerer Olav en gutt for en halsbyll som ville drept ham, det første tegn på hans helbredende egenskaper og helligdom¹⁴³. Videre i hans reise tilbake til Norge, kommer han over menn som vil slutte seg til ham, men da svarer han: ”*Jeg vil gjerne ta imot menn som dere, men er dere kristne?*”, ”*Det er stor synd at slike kjekke karer ikke skal tro på Kristus, sin skaper.*” og videre da han får høre at det er hedninger i hæren sin: ”*Vi kan ikke sette vår lit til hærstyrken, vi setter vår lit til Gud, og med hans kraft og miskunn skal vi seire, men jeg vil ikke blande hedninger med mine menn.*”¹⁴⁴

¹⁴³ Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 258-59 andre del.

¹⁴⁴ Snorre Sturlasson *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 263-264 andre del.

Det er første gang Snorre skriver om Olavs krav til sine menn, spesielt når han trenger flere menn mer enn noensinne, så mister han faktisk de som ikke vil la seg konvertere som tilsvarende nesten en tredjedel av hæren sin. Etter drømmen om Olav Tryggvason har han tydelig fått et forsterket perspektiv av Gud og kristendommen. Grunnen til at jeg påpekte Olavs nye ”mildhet” kommer av hans handlinger mot bøndene i bygdene rundt dem på vei mot bondehæren, hans menn gir råd om å brenne bygdene og herje for å skaffe forsyninger og vise bøndene at de hadde sveket kong Olav. Til dette svarer Olav at den gang forsvarte han guds rett, denne gangen forbryter de seg mot ham selv, dette er en mindre forbrytelse og slik meningsløs ødeleggelse hjelper ingen¹⁴⁵. Videre gir han en bonde sølv som sjelebot for begge sider av slaget, og en annen bonde som ber om å være med han i slaget men Olav sier et han tar seg av de sårede etter slaget¹⁴⁶.

Igen gang på gang skriver Snorre om barmhjertige handlinger av kong Olav, som jeg mener er et skifte fra den fremstillingen Snorre gir av Olav ellers i sagaen. Olav blir som person preget av kristendommen og påvirker hans handlinger. Og blir nesten en helt ny person i sagaen etter hans drøm om Olav Tryggvasson. Olav får også to drømmer etter denne, som er tegn på at han vil komme til himmelen og at han kan se hele verden, som Snorre tolker som Olavs helligdom. Disse drømmene er såpass viktig at de forandrer hele aktøren som person, og påvirker hans handlinger. Dette forsterker argumentet i kapittel 2, hvor Snorre bruker drømmer som et vendepunkt, i Olav sitt tilfelle er det et vendepunkt for hele personligheten til aktøren.

Drømmer forekommer ikke i *Gukansho*, i stedet blir alt reflektert i hvordan aktørene oppfører seg i henhold til prinsipper. Den eneste forutelsen som oppstår i *Gukansho* er oppfatningen om hundre keisere.

Oppsummering

Det er et stort skille mellom fremstillingen av aktørene av *Gukansho* og *Heimskringla*, av den grunn at *Heimskringla* skriver om kongesagaer hvor kongen i seg selv er hovedaktøren og gir en mer detaljert fremstilling om personen. Men selv om *Gukansho* har fokus på de aristokratiske og keiserlige aktørene, er ikke fokuset på de individuelle aktørene som

¹⁴⁵ Snorre Sturlason *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 270 andre del.

¹⁴⁶ Snorre Sturlason *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 274-75 andre del.

personer. Men hvordan deres evne til å regjere påvirker den usynlige verden og prinsipper, og staten.

Utseende

- Det blir aldri gitt en beskrivelse av keisernes utseende i *Gukansho*, som tydelig illustrerer at dette var langt nede på Jiens liste av prioriteringer og hadde sannsynlig ingen relevans i hans forståelse av historie eller å formidle historie.
- I *Heimskringla* blir kongene også fremstilt i sosiale sammenhenger, slik som gilder og fortrolige samtaler frender imellom. Fremstilling av utseende hadde en funksjon for Snorre, ikke bare for å skape en profil til aktøren men også et virkemiddel for aktørens karismatiske evne for å danne vennskap, allianse og støtte.

Klokskap

- For Jien er klokskap og evner mye det samme. Men måten Jien illustrerer dette på, som vi ser i eksemplene over er lite detaljert. I eksempelet med Fujiwara Michinaga, roser Jien ham høyt men sier lite detaljer om hvorfor han var klok og kompetent. Men klokskap var den viktigste evnen en aktør kunne besitte¹⁴⁷. I Go-Tobas tilfelle gir Jien eksempler på hvordan keiseren gjorde kloke valg, som var å ta råd fra Jien selv. Dette er mer et unntak i *Gukansho*, for slike eksempler forekommer sjeldent.
- Snorre er flink å bruke historier om aktørene for å illustrere at de var klokere enn de fleste. Dette ser vi i eksemplene over, hvor Olav Haraldsson og Magnus Erlingsson bruker hjernen for å beseire fienden. Og Olav velger og ikke å ty til vold, siden bøndene betalte ham skatt.

Politiske karriere og religion

- Religion og politikk lever i et gjensidig forhold i *Gukansho*, og som i eksemplene over med Fujiwara Michinaga og Go-Toba, viser Jien at han dømmer en aktørs politiske karriere etter hvor dyktig de var å opprettholde buddhismen.
- I Olav Haraldssons tilfelle blir hans politiske karriere mer og mer motivert av sin religiøse tro, dette preger ikke de andre kongesagaene i *Heimskringla* like mye som i

¹⁴⁷ Jien, *Gukansho* 1979, s. 2010-220.

Olav Haraldssons saga. I Magnus Erlingssons tilfelle kan det diskuteres om han har en politisk karriere i *Heimskringla*, fordi det er hans far som tar seg av de politiske avgjørelsene.

Evner, lykke og drømmer

- Go-Toba er igjen unntaket av aktører i *Gukansho* hvor Jien beskriver situasjoner og skriver detaljert om hvilke handlinger keiseren gjorde for å illustrere at han var en mann av gode evner. Evner er et av de største fokus i *Gukansho* men slik som klokskap, er det sjeldent Jien går i detalj om historier som illustrerer hvorfor aktørene var menn av evner. Jien konstaterer heller bare om en aktør var av god evne eller ikke.
- I *Heimskringla* er lykke en av de få metafysiske elementene Snorre skriver om. Lykke er det nærmeste man kommer en parallell med Jiens prinsipper, men kan ikke påvirkes like lett. Fordi lykke er utenfor de dødeliges hender.
- Drømmer forekommer ikke i *Gukansho*. Men i *Heimskringla* er det et viktig element Snorre bruker som forutanelser for å signalisere noe av stor betydning for aktørene. Aktørene som får drømmer er som oftest aktørene Snorre gir mest fokus i *Heimskringla*.

Her er det noen faktorer som er viktig å huske i henhold til dette: *Gukansho* er et mye mindre omfattende verk enn *Heimskringla*, og Jien tilegner sannsynligvis ikke like stor oppmerksomhet til aktørenes helhetlige profiler slik som *Heimskringla*. *Heimskringla* på en annen side er det nettopp disse personifiseringene av aktørene som drar Snorres historiske fremstilling fremover, et eksempel er Olav Haraldssons styrke, hevnlust og kristne innstilling som preger valgene han tar i sin kongesaga. Snorres forfatterskap hvor han skriver om Olavs side av saken og Opplandskongene og hvorfor de kom i konflikt, hvor leseren kan bedømme selv om Olavs handlinger var riktige. Men i *Gukansho* står det ikke så veldig mye nevnt om de keiserlige aktørenes egenskaper i detalj, Go-Toba er et av unntakene her. Selv om Jien skriver lite om aktørene annet enn deres evner, er det akkurat evnene deres Jien dømmer dem som gode eller dårlige aktører.

Jien gir kanskje mest oppmerksomhet til hvordan aktørenes handlinger påvirker prinsipper i den 'usynlige verden', med lite fokus på aktørene selv med mindre de skilte seg ut som en suveren hersker eller umåtelig dårlig hersker. I kontrast med *Heimskringla* kan vi si at det motsatt blir gitt oppmerksomhet. Aktørene selv blir mye mer interessant og om deres handlinger påvirket det overnaturlige eller 'den usynlige verden', hvor det forekommer såpass

sjeldent at det kan ikke sies å være forfatterens fokus, og i liten grad prioritering av historie hvis noe i det hele tatt.

Del II

Kapitel 4 Erkjennelsesinteresse: Det politiske spillet

I det kapittel 2 undersøkte jeg hvordan Snorre og Jien's historieskriving og "historiesyn", innenfor fireundersøkelsesenheter som utgangspunkt. I kapittel 3 så jeg på aktørene i verkene, for å få en bedre forståelse av Jien og Snorres historiesyn. Politiske og religiøse situasjoner var det største fokus i verkene's fremstilling. Jien har et synligere fokus på religion enn Snorre som jeg diskuterte i kapittel to, men som nevnt fremstår religion og politikk to sider av samme mynt for Jien. Mer nøyaktig at staten beskytter buddhismen, og buddhismen vil beskytte staten i et gjensidig forhold. Av denne grunn vil jeg videre i dette kapitlet forandre fokus, jeg vil løfte blikket fra det historiografiske, og fokusere på verkene fra et realhistorisk perspektiv. Det politiske spillet som ble spilt av aktørene i begge verk. Politikk som det historiske fokus i begge verk kommer ikke som en overraskelse, men på en annen side, en undersøkelse og komparasjon av de to verkene's politiske prosesser og "spill" kan gi oss innblikk i forskjellige måter politikk ble praktisert og hvor det politiske fokus lå hos forfatterne. Med andre ord, hvordan politikk ble praktisert skaper historie, fins det likheter eller ulikheter mellom de politiske spillene i *Heimskringla* og *Gukansho*? Og hjelper det oss videre å konkludere Jien og Snorres historiesyn?

Fordi begrepet politikk i middelalderen er et meget vidt begrep, må det dermed defineres og deles opp i ulike tema. Hensikten med dette er å løfte blikket fra et historiografisk perspektiv, og en analyse og komparasjon av dette mener jeg vil gi oss en bedre forståelse av verkene og hva som drev forfatterne's historiesyn.

Jeg vil presentere begge verkene innenfor hvert gitt tema, hvor jeg vil begynne med *Gukansho*, og bruke dette verket som komparasjonsgrunnlag. Men først å definere og dele opp begrepet politikk.

Begrepsdefinisjon av politikk i middelalderen

For å kunne foreta et systematisk analytisk arbeid, ser jeg det nødvendig å lage min egen definisjon av hva jeg anser som politikk i middelalderen slik jeg forstår det basert på studieobjektene. For det første vil jeg utelate militære konflikter. Grunnen til dette er fordi at

disse konfliktene er ikke politiske i seg selv. De er et resultat av sammenbrudd i politisk dialog og forhandlinger eller personlige konflikter, og siste utvei i politiske konflikter.

Jeg har valgt å dele opp begrepet politikk og undersøke de følgende tema:

- Legitimitet, arvefølge og giftemål
- Allianser og frender
- Diplomati
- Personlige, religiøse og ideologiske konflikter.

Grunnen til at jeg har valgt en bred definisjon av hva som kan regnes i begrepet politikk er fordi alle punktene over er relatert til hverandre, og er til stede både i *Gukansho* og *Heimskringla*.

Konflikter

Begrepet konflikter kan i seg selv innebære et vidt begrep, slik som personlig-, religiøse – og ideologiske – konflikter, som jeg vil ta for meg videre. Men først vil jeg få frem motivasjonen i det politiske spillet som forårsaker disse konfliktene.

Ifølge Bagge var målet med det politiske spillet i middelalderen å oppnå mest mulig makt og innflytelse der kongedømme var den øverste posisjonen¹⁴⁸. Dette er for meg en meget god beskrivelse av det politiske spillet fordi det fungerer på et generelt plan, og kan lett relatere seg til det transkulturelle i denne sammenhengen. Med andre ord; denne beskrivelsen passer like bra for det norske som det japanske politiske spillet i middelalderen.

Jien mente at Japan var ”det hellige land”¹⁴⁹ og den keiserlige tronen var hellig. Det var derfor kun direkte etterkommere av keiseren som hadde legitimitet til å bli plassert på tronen. Og aristokrater trodde på et klassesystem der man ble definert ut fra hvilken klasse man var født inn i¹⁵⁰. Snorre mente også at for å kunne være med i ”konkurransen” om å bli konge måtte man ha legitimitet for å bli konge, og stamme fra kongelig blod. Det var dermed et begrenset

¹⁴⁸ Bagge 1991, s. 85-87.

¹⁴⁹ Hambrick 1978, s. 43.

¹⁵⁰ Varley 1979, s. 483.

antall mennesker som hadde denne muligheten. Titler som jarl og lendmann var åpen for konkurranse¹⁵¹.

Legitimitet

Både i *Gukansho* og *Heimskringla* anser forfatterne monarkisk legitimitet som essensiell for å kunne bli konge eller keiser, fordi den keiserlige ætt må/(kan) ikke brytes¹⁵². Her kan jeg imidlertid også vise til noen vesentlige forskjeller. I *Gukansho* er det som oftest keiseren som velger sin egen etterkommer, og når en etterkommer er valgt til kronprins er det ingen som kan si imot dette valget fordi tronen er hellig. Å krangle om valget av keiser var som å krangle med solgudinnens helligdom og autoritet¹⁵³. Derfor var det veldig strenge regler på spørsmål om arvefølge. Det viktigste var at personen som ble kronprins var direkte relatert til en tidligere keiser, den ideelle modellen var at sønner arvet fedre. Men med tiden forandret dette seg hvor barnebarn kunne arve også, det viktigste var at blodslinjen ikke ble brutt¹⁵⁴.

Legitimitet er et sentralt tema for Snorre i *Heimskringla*. Snorre starter som regel med å etablere legitimitet umiddelbart i relasjon til kongesagaene. I begynnelsen av Olav Haraldsson saga begynner sagaen med: Olav, sønn av Harald Grenske¹⁵⁵. Og i Harald Gråfell saga får vi vite at hans far var Gudrød Bjørnsson, som er en etterkommer av Harald Hårfagre¹⁵⁶. Snorre har dermed fort og kort etablert Olav Haraldssons legitimitet på den norske tronen. Han er også varsom når han skriver om spørsmålet om legitimitet¹⁵⁷. Når en kandidat hadde lagt frem sin legitimitet på den norske tronen, er dette hans bevis på at han kan være med i” konkurransen” om kronen. Etter dette er ikke spørsmålet om legitimitet like viktig siden kravet allerede er oppfylt, men videre er det andre faktorer som avgjør hvem som blir konge. Intelligens, mannstyrke, ressurser og evne til å samle folk til seg er alle vesentlige faktorer¹⁵⁸. Konger kan så overta tronen fra hverandre basert på hvem som er den mest ressurssterke, og

¹⁵¹ Bagge 1991, s.85.

¹⁵² Brown og Ishida 1979, s. 6.

¹⁵³ Brown og Ishida 1979, s. 8.

¹⁵⁴ Jien, *Gukansho* 1979, s. 205-210.

¹⁵⁵ Snorre Sturlasons *Heimskringla norske kongesagaer*, Pollestad utgaven 2012, s. 9 andre del.

¹⁵⁶ Snorre Sturlasons *Heimskringla norske kongesagaer*, Pollestad utgaven 2012, s. 158 første del.

¹⁵⁷ Bagge 1991, s 86.

¹⁵⁸ Bagge 1991, s. 87.

på den måten derfor kan konfliktene om tronen også strekke seg internasjonalt. Eksempelvis kunne Knut den mektige og Olav Sveakonge¹⁵⁹ også gjøre krav på den norske trone.

Sammenlignet med Japan, når en keiser var valgt, kunne ikke keiseren bli fratatt tronen (med mindre keiseren var ond eller inkompetent¹⁶⁰). Men kampen om den norske tronen kunne bli avgjort med innflytelsen kongekandidaten hadde på folk, ikke minst sine allianser og frender¹⁶¹ lå nøkkelen til den japanske tronen i innflytelse med den regjerende keiseren, og hans valg av neste keiser. Allikevel er fokuset om legitimitet var fortsatt et like viktig fokus både for Snorre og Jien, ideen om dynastisk kontinuitet vil sannsynlig bidra til forestilling av et sterkere monarki og stabilitet.

Arvefølge

Spørsmålet om arvefølge var meget viktig for Jien, og hele aristokratiet. Ved å legitimere keiserætten til sollguddinnen Ameterasu, ble keiserætten hellig og for å holde den hellig måtte det være en ubrutt linje av etterkommere. I den første av de syv periodene Jien omtaler ble suksesjon praktisert ved at tronen gikk i arv fra far til sønn. Denne perioden varte i regjeringstiden til de tretten første keiserne og dannet grunnlaget for ”keiserlig lov”¹⁶². Jien mente at når tider forandrer seg, gjør prinsipper det også. Derfor forandret praktiseringen av suksesjon seg til at barnebarn av keisere kunne også bli valgt til keiser. Til slutt var det kun et krav om å være i slekt med en tidligere keiser, og Jien diskuterer denne utviklingen av tidene og prinsippene i andre del av *Gukansho*¹⁶³. Men når utvalg av kandidater ble utvidet, betydde dette også en større politisk maktkamp i spørsmål om arvefølge. Tilsynelatende skulle kandidaten velges basert på sin kompetanse og evne til å regjere, men under viser jeg til et eksempel hvor suksesjon var mer politisk motivert enn det vi kan lese i *Gukansho*.

Et eksempel i *Gukansho* hvor spørsmålet om arvefølge blir grunnlaget for politisk konflikt og maktkamp er da Go-Toba ble utnevnt til kronprins. Rett før han ble valgt hadde det vært konflikt mellom Taira klanen og hoffet, og når det skulle velges en ny kronprins stod valget mellom tre sønner av den tidligere keiser Takakura. En av sønnene var på flukt fordi hans mor

¹⁵⁹ Snorre Sturlasons *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012 andre del.

¹⁶⁰ Jien, *Gukansho* 1979, s. 210.

¹⁶¹ Sigurdsson, *Den vennlige vikingen* 2010, s. 21-22.

¹⁶² Varley 1979, s. 483.

¹⁶³ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 213, 228-231.

var fra Taira klanen, og av de to som var igjen i hovedstaden var den ene av dem også fra Taira klanen¹⁶⁴. Det var av politiske grunner tryggere å velge den siste kronprinsen som var fra Fujiwara klanen og ikke Taira klanen. I *Heimskringla* er spørsmålet om arvefølge direkte relatert til legitimitet. Siden det var en mer voldelig kamp om makten blant de ulike aktørene i *Heimskringla*, valgte konger i all hovedsak sønnene sine som etterfølgere. Men det eneste som hindret andre kandidater for å utfordre den nye etterkommeren var støtten og ressurser som de hadde til rådighet.

I et system om monarkisk suksesjon er som regel ” sønn arver far ” det mest brukte, og regnes dermed som det mest ideelle. Når vi ser på *Gukansho* sine strenge regler innenfor det japanske arvefølgesystemet, vil det være vanskelig for aktører å utfordre valget av en kronprins fordi keiseren har solgudinnens autoritet som man ikke vil utfordre offentlig. Den voldelige kampen om tronen i *Heimskringla* er motsetningen, (Snorre fokuserer mye på disse konfliktene). Der må det regnes som mye mer akseptabelt å utfordre hverandre på retten til tronen, men kampen i det politiske spillet om å bli konge virker mye mer krevende enn det japanske. I *Heimskringla* trenger en kandidat ressurser, støtte, allianser og gode individuelle egenskaper som forsterker folks tro på å gi sin støtte til denne kandidaten. I *Gukansho* når en etterkommer skal velges, kan aktører i maktposisjoner ha innflytelse på keiserens valg. Det er stort fokus på at kun kandidater som har legitimitet på sin side kan være kandidater i spørsmål om arvefølge i både *Gukansho* og *Heimskringla*, men fokuset på arvefølge er langt større hos Jien enn det Snorre beskriver i sitt verk.

Maktspillet i *Gukansho* baseres ikke på aktører som ministre og kanslere som vil bli keiser, (fordi det ikke var mulig med mindre de var direkte etterkommere av en keiser), men heller å etablere personlige relasjoner til keiseren og deretter fremme en kandidat fra sin egen familie som potensiell keiser. Å tilhøre en keiserfamilie er selvsagt da noe som åpner opp mange muligheter for både innflytelse og makt, og dette skal jeg diskutere nærmere under. Fokuset om arvefølge i Snorres verk ligger mer på veien til makten, og mindre på selve kvalifikasjoner til arvefølge.

¹⁶⁴ Jien, *Gukansho* 1979, s. 133.

Giftemål, slektninger og makt

Et felles virkemiddel i *Gukansho* og *Heimskringla* for å avansere, er å gifte en kvinnelig slektning til kongen eller keiseren med mål om at den kvinnelige slektningen gir monarken en sønn. Dette åpner for flere muligheter i det politiske spillet, kanskje i større grad i *Gukansho* og det japanske aristokratiet. Jeg baserer dette på hvor viktig det var å ha legitimitet, også som nevnt ovenfor klassesystemet, hvor fødsel avgjorde en persons posisjon i samfunnet, spesielt i aristokratiet.

Ved å gifte en slektning til keiseren som bærer fram et barn, hovedsakelig en sønn, vil sørge for barnets sjanse til å bli kronprins og keiser. Hvis det skulle skje kan dette barnet utnevne sin mors slektninger til viktige og prestisjefylte stillinger som kanslere og ministre. Et eksempel på dette kan vi se på utnevnelsen av Fujiwara Michinaga som vi har sett på i kapittel 2. Selv om keiser Ichijo er motvillig til å utnevne sin onkel Michinaga til ”keiserlig inspektør”, kjempet keiserens mor og søsteren til Michinaga for hans sak. Dette resulterte i at keiseren gav etter og forfremmet Michinaga¹⁶⁵. Når en familie eller klan har en slektning så høyt i hierarkiet vil som oftest hele familien avansere til kansler og ministerstillinger, og hele familien vil dele denne prestisjen. Dette var også med på å bidra til overflod av meningsløse ministerstillinger, som Jien mente var en viktig grunn til statens forfall. Dette vil jeg i det videre se nærmere på.

Om vi sammenligner med *Heimskringla* er ikke et slikt klassesystem etablert på samme måte som i *Gukansho*. I *Heimskringla* er det ikke krav at en person er født inn i aristokratiet for å avansere i samfunnet. Å være født av høy byrd betyr riktig nok at en person gjerne vil ha flere ressurser enn andre i samfunnet, men allikevel kan i prinsippet en enkel bonde jobbe seg opp til å bli en storbonde eller stormann. Dermed kan de så gi sin støtte til en kongekandidat, med løfte om å få en tittel som jarl eller lendmann. Et eksempel på dette kan vi se på Einar Tambarskjelve i *Heimskringla*. Einar er en stormann som bytter side flere ganger basert på hva som tjener ham best. Han kjemper mot Olav Haraldsson når Knut den mektige lover ham jarledømme i Norge (Knut bryter løftet sitt)¹⁶⁶. Dermed var man i prinsippet egentlig ikke låst til sin posisjon i samfunnet i Norge på samme måte som i Japan. Bagge påpeker at dette ikke nødvendigvis betyr at fokuset i *Heimskringla* på gode militære taktikere var den viktigste egenskapen for å bli en vellykket politiker, men hvilke kloke handlinger vedkommende

¹⁶⁵ Jien, *Gukansho* 1979, s. 56-57.

¹⁶⁶ Snorre Sturlasons *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 299 andre del.

gjorde som ville være til nytte for seg selv i et langtidsperspektiv¹⁶⁷. Sverre Bagge viser også til at Snorre må ha ansett politikk som viktigere enn krigføring, hvor han bruker Magnus Blinde som eksempel på at en dårlig politiker kan ødelegge mye mer enn hvis man vinner et slag¹⁶⁸.

Ved å gifte seg inn i kongefamilie eller aristokrati vil muligheter åpne seg for slektninger, og dermed er kontakter en av de viktigste politiske grunnene for avansering¹⁶⁹. Både Jien og Snorre har fokus på dette, men ingen av forfatterne påpeker at grunnen til aktørers avansement er et resultat av tilknytting til slektninger i maktposisjoner. En grunn til dette kan være Snorres klassiske sagalitteratur som sjelden kommenterer i verket og Snorres fokus på aktørenes handlinger. I Jiens tilfelle kan det ha en sammenheng med at han selv var blitt forfremmet av sin bror Kanezane til Tendai abbed¹⁷⁰. Det er dog kanskje mer realistisk å anse dette prinsippet som en så integrert del av folks forståelse av det politiske systemet i middelalderen, at det å påpeke det var unødvendig.

Allianser, Frender, personlige konflikter og politiske konsekvenser

Selv om Brown og Ishida, Varley, Hambrick, Bentley og Brownlee er opptatt av hva Jien prøvde å formidle i *Gukansho* og hensikten bak verket, er Brown, Ishida og Hambrick er mest interessert i Jiens buddhistiske prinsipper for å skrive verket¹⁷¹. Varley på sin side fokuserer på at Jien ville tolke japansk politiske historie basert på Shinto prinsipper for å gi en anbefaling til statens fremtidige forbedring. Det blir lite fokus rettet på konfliktene i seg selv eller fremstillingen av dem. Et eksempel på dette er de personlige konfliktene som er kjernen til flere politiske konflikter. Bagge tar opp dette temaet i sin bok *Society and politics in Snorri Sturluson's Heimskringla*¹⁷², og da især hva hovedfokuset var i Snorres konflikter. Jörn Rüsen påpeker at historikere vil se på andre kulturers historiografi basert på sin egen kulturs oppfatning av historiografisk tradisjon, og at historikere må løsrive seg fra dette for å forstå en annen kulturs historiske tenkning og historiografi. Jeg er enig med Rüsen sin begrunnelse av dette, og i en analyse slik som dette er det dermed viktig for meg å bruke *Gukansho* som komparasjonsgrunnlaget. Men siden jeg ikke finner forskningslitteratur fokusert på personlige

¹⁶⁷ Bagge 1991, s 92-93.

¹⁶⁸ Bagge 1991, s. 96.

¹⁶⁹ Bagge 1991, s. 112 "The importance of kinship".

¹⁷⁰ Brown og Ishida 1979, s. 403-404.

¹⁷¹ Varley 1979, s. 483 Varley viser til Brown og Ishida sitt verk, Hambrick 1978, s. 40-42.

¹⁷² Bagge 1991, s. 75.

konflikter i *Gukansho*, noe som jeg ser på som høyst relevant både for å analysere politikk og for å se på forfatterens fokus i verkene, vil jeg ta i bruk Bagge sin konklusjon av personlige konflikter her. Jeg vil også bruke påpeke John Vidar Sigurdssons vektlegging på frender og vennskap¹⁷³.

I *Gukansho* som nevnt over er fokuset hovedsakelig på Jiens bruk av prinsipper ved å tolke historie, men det er ikke like mye analyse på selve historiene han fremstiller. Som vi også har diskutert er Jiens fokus på de politiske intrigene ved hoffet, det er dermed naturlig å undersøke de personlige konfliktene mellom aktørene seg imellom for å foreta et bedre innblikk i det politiske spillet. Under vil jeg presentere to eksempler fra *Gukansho*. Disse eksemplene vil illustrere de politiske konsekvensene i personlige konflikter:

1. Keiser Go-Sanjo ble kronet til keiser i en alder av 36 år i 1068, i en tid da de fleste andre keisere ble kronet i meget ung alder. Go-Sanjo hadde skrevet en keiserlig ordre om å forfremme sin tidligere mentor Sanemasa, og keiseren viste ordren til Masafusa sin samtidige mentor. Masafusa stoppet brått å lese brevet, og da keiseren spurte om han hadde gjort noe galt, spurte Masafusa hvorfor han hadde forfremmet Sanemasa og oversett Takakata (som var ” midt kontrollør av høyre”). Keiseren ble rød i ansiktet (enten var han flau eller rasende), tok tilbake ordren og trakk seg tilbake. Bakgrunnen til denne historien var at da Go-Sanjo var kronprins sendte han Sanemasa som keiserlig budbringer til *Kamofestivalen*. Mens han satt på en høy plattform og overså festivalen overhørte han Fujiwara Takakata si med høy røst: ”Det er virkelig et stygt syn å se gråhårete gamle menn vente sin tur på makt og rikdom!” Sanemasa overhørte dette og ga beskjed om hva som hendte til Go-Sanjo, og dermed mottok Sanemasa flere forfremmelser på tross av at Takakata egentlig var den som stod fremst i kø for disse forfremmelsene. Folk reagerte på denne overseelsen¹⁷⁴.
2. Fujiwara Michinaga, (som jeg har brukt i flere eksempler), ble forfremmet av keiser Ichijo, men keiseren var motvillig. Keiserens mor hadde kjempet for Michinaga sin sak, og til slutt ga keiseren seg for sin mors ønsker. Jien skriver at keiser Ichijo hadde ikke sett Michinaga slik han virkelig var, og hadde dermed skrevet et keiserlig mandat og døde rett etter. Michinaga hadde funnet dette mandatet i en eske blant keiser Ichijo sine eiendeler etter hans død. I dokumentet stod ordene:” Solen, månen og stjernene

¹⁷³ Sigurdsson 2010, s. 21.

¹⁷⁴ Jien, *Gukansho* 1979, s. 73-74.

ønsker å lysne verden, men de er skjult av store bredden av skyer og himmelen er mørk.” Brown og Ishida skriver at disse ordene antyder keiser Ichijo sin motvilje i henhold til forfremmelsen av Michinaga, men som allikevel ble presset fra av hans mor. Michinaga rullet sammen dokumentet og brente det, og han bestemte seg for ikke å bry seg om hvorfor keiseren skrev dokumentet for å unngå å utvikle vonde følelser mot den avdøde keiseren. På grunn av dette levde så Michinaga et langt og rikt liv, under beskyttelse av solgudinnen og Hachiman Bodhisattva. Han fortalte om denne hendelsen til sin sønn, som fortalte det videre til Minamoto Takakuni som skrev ned hendelsen.¹⁷⁵

Under vil jeg presentere to eksempler fra *Heimskringla*:

1. Eksempelet på Olav Haraldsson og Olav Sveakonge, hvor Olav Sveakonge sender to menn for å kreve inn landskyld og skatt av bøndene. Olav Haraldsson hadde allerede krevd skatt og landskyld av bøndene, og derfor taler de to sendemenn fra Olav Sveakonge med Olav Haraldsson. De ber Olav Haraldsson om å bli den svenske kongens mann, så vil han kanskje få Norge i len. Olav Haraldsson svarer med at han vil heller treffe den svenske kongen på landegrensen så de kan avtale forlik og trekke seg tilbake til hvert sitt land de var født og båret til. Dette gjorde Olav Sveakonge rasende, og han ville bære vond vilje mot Olav Haraldsson lenge. Selv når Olav Haraldsson ville ekte Olav Sveakonge sin datter og med dette bringe fred mellom de to kongene, godtok Olav Sveakonge aldri dette. Han ville ikke engang høre navnet til Olav Haraldsson¹⁷⁶.
2. Et annet eksempel er Einar Tambarskjelve, den rikeste og mektigste stormann i Trøndelag. Einar kranglet med Harald om at bøndene i Trøndelag ikke ville tolerere lovbrudd av kongen som loven garanterte dem. Han blir drept av Harald Hardrådes menn fordi han var eneste som var modig nok å si imot kongen¹⁷⁷.

Her ser vi fire eksempler, to fra *Gukansho* og to *Heimskringla*. Jeg har valgt å bruke disse eksemplene for å illustrere at kjernen til konflikter svært ofte viser seg å være personlige

¹⁷⁵ Jien, *Gukansho* 1979, s. 58-59.

¹⁷⁶ Snorre Sturlasons *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s.54-88 andre del.

¹⁷⁷ Snorre Sturlasons *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven, s. 77-78 tredje del.

konflikter. Det vi ser i eksemplene er at dialogene mellom aktørene fører til konflikt av interesser.

Go-Sanjo som bar vond vilje mot Takakata for sitt fornærmende utsagn, valgte å overse Takakata når det gjaldt forfremmelser, og forfremmet i stedet sin tidligere mentor fordi han snakket ut om Takakatas fornærmede utsagn. Sanemasa beviste sin lojalitet til Go-Sanjo og ble dermed sett som en bedre person.

Ichijo bar nag mot Michinaga mest sannsynlig i lys av hvordan han ble valgt. At keiseren skulle føle seg presset til å forfremme ham må ha plaget Ichijo og bidro derfor til hans negative syn på Michinaga.

Olav Sveakonge ble fornærmet da Olav Haraldsson gjorde krav på hva svenskekongen så på som sitt land og områder, og dermed bar stor vond vilje mot Olav Haraldsson. Selv når diplomatiske løsninger oppsto som kunne slutte fred mellom kongene, valgte Olav Sveakonge å overse dette fordi det var blitt en prinsippsak. Dette til tross for at bøndene ville ha slutt på uroen.

Einar Tambarskjelve blir drept av Harald Hardråde da han er den eneste som våger å si sin mening imot kongen, dette tar kongen som en trussel og fornærmelse og velger derfor å ta livet av Einar.

Alle eksemplene illustrerer hvordan deres meninger og oppførsel som individer går imot andre aktørers interesser i makt posisjoner, og velger dermed å handle ut fra dette. Det er tydelig på eksempelet med Go-Sanjo og Olav Sveakonge at ære, stolthet og fornærmelse var viktig for begge aktørene. Både Olav Sveakonge og Go-Sanjo gjør bevisste handlinger for å gå imot sine opposisjoners interesse, fordi deres ære var blitt krenket. I keiser Ichijos tilfelle er det vanskelig å si om det var det å føle seg presset av moren sin som gjorde ham irritert, eller om det var onkelen Michinaga som person han hadde problemer med. Situasjonen gjorde ham nok uansett sint, og noe han lot gå utover Michinaga. Einar Tambarskjelve og hans forhold med Harald Hardråde var i Snorres ord "kjølig"¹⁷⁸, men sier ikke noe om grunnen til deres fiendtlighet. I alle tilfeller eskalerer det til et nivå hvor Harald blir sint når Einar sier at han er ikke over loven. Om Harald så Einar mer som en trussel eller fornærmet kongen er

¹⁷⁸ Snorre Sturlassons *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 77 tredje del.

usikkert, men jeg støtter meg til det første siden Snorre også påpeker at Harald var egenrådig og maktglad¹⁷⁹.

Hvis vi sammenligner de to verkene ser vi her en tydelig likhet i grunnlaget for fiendskapen mellom aktørene i både *Gukansho* og *Heimskringla*: Nemlig de personlige uenighetene, fornærmelse og forskjell i interesser. Dette er ikke overraskende kjernen til flere politiske uenigheter selv i transkulturelle verk. Det er imidlertid ikke blitt tatt opp som tema i japansk historiografi i like stor grad som den norske som Bagge konkluderer med¹⁸⁰. Forskjellen i disse eksemplene derimot, er at i *Gukansho* er konsekvensene av Takakata og Michinagas fiendskap mot keiserne ikke så radikal at de blir drept slik vi ser i eksemplene fra *Heimskringla*. De danner et negativt forhold til keiserne, og et resultat av dette er at de blir oversett og mister muligheten for forfremmelser. Sigurdsson mener at det finnes gode venner og dårlige venner, hvor gode venner er lojale og hjelpsom, og dårlige venner skulle brukes i det politiske spillet som redskap og slikt vennskap skulle ikke vare lenge¹⁸¹.

Jeg vil påpeke at disse eksemplene faller alle under dårlige venner, kanskje ikke det engang. Sanemasa ble sett på av keiseren som en god venn for sin lojalitet, mens resten av aktørene livnærte ikke vennskap seg imellom og dette eskalerte til konflikter. Som igjen understreker Sigurdssons poeng om at vennskap var det som holdt samfunnet sammen, selv om dette var ment om bønder og høvdinger på Island¹⁸² er det allikevel like relevant i disse verkene fordi vennskap og allianse er et universelt konsept. Og er vesentlig for å overleve i det politiske spillet.

En annen forskjell i sammenligningen er at når Takakata blir oversett i henhold til en forfremmelse av Go-Sanjo så reagerer folket på dette. Både keiserens egen mentor, men ifølge Jien, også folk generelt. Når Jien diskuterer folk på denne måten er det stor sannsynlighet han mener hoffmenn (*Kuge*)¹⁸³. Altså var det aristokratiet og hoffmenn, mer nøyaktig de som satt med makten var oppmerksom på hva som skjedde. Hvis man imidlertid sammenligner med drapet på Einar Tambarskjelve blir det ikke opprør blant de andre stormennene. Kun hans egne slektninger og folk i Trøndelag reagerer på dette. Dette betyr at disse personlige

¹⁷⁹ Snorre Sturlassons *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 78 tredje del.

¹⁸⁰ Bagge 1991, s. 75.

¹⁸¹ Sigurdsson 2010, s. 22-24.

¹⁸² Sigurdsson 2010, s. 21.

¹⁸³ Varley 1979, s. 482 skriver i sin artikkel at *Gukansho* var ikke bare Jiens personlige meninger og oppfatning men at den var representativ produkt i middelalderen for hoffmenn. Dette støttet jeg meg til.

konfliktene ikke nødvendigvis utløste konflikter hele Norge seg imellom, men heller blant de nærmeste pårørende¹⁸⁴.

Vi ser en stor forskjell på de transkulturelle politiske systemene sammenlignet i disse to eksemplene. Ifølge Jien er det sjelden at personlige konflikter ender i drap i *Gukansho*, fordi hvis en konflikt oppstår vil aristokratiet reagere på det. Sammenlignet med *Heimskringla*, hvor drap på individer fremstår som ytterst effektiv metode for å bli kvitt politiske rivaler.

Religiøs og ideologiske politikk

Som jeg har diskutert i kapittel to er det forskjell mellom *Gukansho* sin eksplisitte fokus på buddhisme integrert med politikk i staten. Sammenlignet med *Heimskringla* stiller denne seg mer nøytral enn *Gukansho* til religion og spørsmålet om rettslige krav til konger¹⁸⁵. Snorre sitt tilfelle kommenterer han lite i verket sitt, men som vi har diskutert tidligere er fokuset på kristne konger i *Heimskringla* et argument i seg selv i henhold til Snorres stilling til religion. Dette da i kontrast med Jien, som er dypt preget av sin forståelse at en av hovedhensiktene i buddhismen er å beskytte staten, og staten skulle igjen beskytte buddhismen i et gunstig gjensidig forhold¹⁸⁶. Denne oppfatningen gjorde at Jien ga prins Shotoku og Soga no Umako stort fokus da han regnet dem som forkjempere og beskyttere av Buddhismen¹⁸⁷. Dette kan ses på som en parallell med Snorres fokus av Olav Haraldsson. Denne sammenslåingen av ”keiserlig lov” og ”buddhist lov” var et prinsipp som utviklet seg av prins Shotoku og Soga no Umako som ville beskytte buddhismen fra de som var misfornøyd med innføringen av buddhismen. Især er dette tydelig ved at Shotoku og Umako dannet en allianse, og tok livet av keiser Sushun og Moriya no Mononobe som var anti-buddhistisk¹⁸⁸.

Jiens oppfatning av dette forholdet mellom stat og religion, preger hans politiske og religiøse oppfatning og fokus. Det er flere eksempler i *Gukansho* illustrerer dette. For Jien er politikk og religion integrert, to sider av samme mynt. Dermed blir det viktig for Jien å fremstille aktørene i *Gukansho* med deres stilling til - og handlinger mot buddhismen. Prins Shotoku,

¹⁸⁴ Bagge 1991, s. 73.

¹⁸⁵ Bagge 1991, s. 86.

¹⁸⁶ Hambrick 1978, s. 41-42.

¹⁸⁷ Hambrick 1979, s. 47.

¹⁸⁸ Jien, *Gukansho*, s. 25-29.

Soga no Umako og Fujiwara Michinaga¹⁸⁹ er tre eksempler på aktører som beskytter buddhismen og dermed regner Jien dem for å ha gode evner. I Shotoku og Umako sitt tilfelle var det akseptabelt for Jien at de utførte mord for å beskytte buddhismen, og dermed også beskytte staten. Aktører med gode evner og beskyttere av buddhismen, mener Jien reflekterer statens forbedring under deres styre. Helheten i dette med aktørenes gode evner og beskyttere av stat og buddhismen, reflekterer Jiens politiske og religiøse fokus i *Gukansho*. For Jien personlig er det sannsynlig at religion var politikk, fordi han var geistlig, men for resten som var verdslig var dette trolig ikke tilfelle.

Snorre sitt fokus på religion i *Heimskringla* fokuserer på den hedenske religionen og kristendom. Den hedenske får mer fokus i «Sagaen om Ynglingene» (*Ynglingatal*), og kristendommen blir viktigere fokus etter Halvdan Svarte. Snorre fremstiller den hedenske religion direkte involvert med heksekunst, og at heksekunst er en skamfull kunst å bli assosiert med. De hedenske gudene lever som demoner og frister mennesker, men kan ikke måle seg med kristendommens ”hvite” magi. Her er historien om Olav Tryggvassons kamp mot hedenske magikere kalt seidmenn et eksempel, men hedensk religion og kristendommen som overnaturlige prinsipper påvirker sjelden aktørene i *Heimskringla*¹⁹⁰. Et eksempel hvor religion preger politiske konflikter ser vi ganske tydelig i sagaen om Olav Haraldsson og konflikten med Opplandskongene: Olav Haraldson og Opplandskongene inngikk en allianse når Olav skulle gjøre krav på Norge. Da Olav begynte å tvangskristne folket i landet gjennom brutale metoder tok folket dette opp med opplandskongene og de begynte å planlegge et kupp mot Olav. Olav hadde imidlertid en informant hos opplandskongene og avdekket opplandskongenes planlegging. Det endte med at Olav tok initiativ først, og ødelagte med det alliansen han hadde med opplandskongene. Dette resulterte da i Olavs posisjon som enekonge i Norge¹⁹¹.

For å sammenligne er Jiens fokus på religiøse og politiske konflikter er for det første mye mer eksplisitt enn Snorres. Dette er basert på forordene som jeg har diskutert tidligere, men særlig i tilfellet over er også det basert på Jiens fokus på integrering av ”keiserlig lov” og ”buddhist lov”. De religiøse og politiske konfliktene får fokus basert på hvordan de påvirker den ”usynlige verden” rundt dem, slik som Shotoku bidro til forbedring av staten ved å beskytte buddhismen. Sammenlignet med religion i Snorres fremstillinger kan spørsmålet om religion

¹⁸⁹Jien, *Gukansho*, 1979, s. 26-29, 59-63.

¹⁹⁰ Bagge 1991, s. 215.

¹⁹¹ Snorre Sturlassons *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven s. 75-79 andre del.

være både hedensk og kristent, og fokuset er ikke på religionen i seg selv men hvordan religion kan regnes som drivkraft, motivasjon og hensikt bak aktørenes handlinger - slik som i eksempelet med Olav Tryggvasson og Olav Haraldsson. Fokuset ligger allikevel fortsatt på aktørenes handlinger. Religion i seg selv blir mindre reflektert i *Heimskringla*, mens i *Gukansho* blir handlingene til aktørene reflektert i lys av religion. Snorre skiller politikk og religion klarere enn Jien.

Historisk fremstilling av konfliktene i verkene

Jien skriver hovedsakelig om de interne konfliktene ved hoffet som leder opp til de militære konfliktene, men gjengir noen detaljer om slagene¹⁹². Som sagt er det imidlertid de interne stridene som står i fokus slik er tilfellet i eksempelet om Hogen opprøret i 1156. Her velger den pensjonerte keiser Toba sin sønn Go-Shirakawa som keiser fremfor prins Shigehito som var sønn av pensjonerte keiser Sutoku. Toba kom frem til dette valget da han spurte kansler Tadamichi. Dette var Sutoku meget misfornøyd med, og etter Toba var død oppsto en mindre borgerkrig mellom Sutoku og Go-Shirakawa¹⁹³. Jien gir fremstiller konflikten mellom aktørene og avslutter med sin forklaring¹⁹⁴. Dette er et typisk eksempel på Jiens fokus på politiske fremstillinger og hvordan Jien opererer i teksten sin i *Gukansho*. Først presenterer han selve konflikten. Det kan være en oppbygging av flere år med familierivaler og maktkonflikt ved hoffet, og hensikten bak konflikten er for det meste den samme. Nemlig spørsmålet om arvefølge, og dette eksempelet er intet unntak. Jien gir vanligvis en mer detaljert forklaring på kausal i slike eksempler, men i dette eksemplet venter han til han begynner på neste kapittel og tidsepoke¹⁹⁵. Her Jien forklarer at keiser Go-Shirakawa knuste opprørernes styrker, og at deres kriminelle handling var så alvorlig at dødsstraff ble

¹⁹² Eksempler på dette er ca. en halv side hvor Jien beskriver: (...) Daggry brøt, styrkene deres angrep. Selv om Minamoto Yorikata og Minamoto Tametomo had en svakere hærstyrke, gjorde de stor motstand (...) men siden den keiserlige styrke var så stor, omringet de Nakamikado palasset og satte fyr på det. Jien, *Gukansho*, 1979, s. 102.

¹⁹³ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 98-102.

¹⁹⁴ Mellom dem håndterte de viktige saker. Siden dette var i tråd med en gang skjebne som krevde at ting skal slå ut på denne måten i løpet av den siste tidsalder, klarte de to mennene for en kort stund å jobbe i full enighet med hverandre. Men til slutt de kolossale skadene som ble gjort av dem, forårsaket staten å svekkes. Jien, *Gukansho*, 1979, s. 98-99.

¹⁹⁵ Fra "middelalder til militæralder 1." Jien, *Gukansho*, 1979, s. 104-105.

gjeninnført for denne hendelsen. Hambrick skriver at Jien mente mord kunne tillates hvis det er for å avverge at en ond keiser tar tronen¹⁹⁶.

Som oftest ble dog ikke slike uenigheter om arvefølge løst på slagmarken i *Gukansho*. Et godt eksempel på dette kan vi se når keiser Ichijo motvillig velger Michinaga Fujiwara som regent, fordi keiserens mor kjempet for Michinagas forfremmelse¹⁹⁷

Sammenligner vi dette med Heimskringla, hvor oppmerksomhet er rettet opp kongenes slag og kriger, finner vi klassisk heltesagastruktur med noen hagiografiske elementer i kongesagaene¹⁹⁸. Dette er annerledes i forhold til den japanske historiske tolkningen under kategorien tolkningshistorie (sammen med Kitabatake Chikafusa)¹⁹⁹. Forskjellen av forfatterens fremstillinger gir oss et bedre innblikk i det historiske fokuset. Jien er mest interessert i vise til buddhistiske prinsipper, gjennom historisk kontekst som et medium. En dramatisk fremstilling er av mindre relevans for Jien. Historiske hendelser blir brukt for å forsterke Jiens argumenter. Mens forskjellen i Heimskringla er at dramatiske fremstillinger er det viktigste virkemiddelet for Snorre, integrering av historisk sannhet og dramatisk fremstilling regnes som synkretisk sannhet²⁰⁰.

Til tross for at Snorre fokuserer hovedsakelig på militære konflikter som et hovedtema, gir han lite detaljer om selve slagene. Han tar i bruk skaldediktene for fremstilling av slag gjennom mesteparten av Heimskringla, og skaldediktene fokuserer mer på den individuelle konges bragder i slaget samtidig som de gir en mer kunstnerisk fremstilling av slaget²⁰¹. Men siden informasjon om selve slagene er vag, må fokuset ligge på framstillingen av de politiske konfliktene som leder opp til et slag og hvordan de kongelige aktørene blir fremstilt i en politisk kontekst. Hambrick og Varley argumenterer også for at Jien skriver synkretisk sannhet i lys av sine forklaringer av prinsipper²⁰². Selv om begge forfatterne skriver synkretisk sannhet gjør de dette med forskjellig fokus.

¹⁹⁶ Hambrick 1978, s. 45-46. Hambrick bruker et annet eksempel for å illustrere dette, eksempelet over har jeg valgt illustrerer Jiens mening om dette også like bra.

¹⁹⁷ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 56-57.

¹⁹⁸ Bagge 2012, s. 417-419.

¹⁹⁹ Hambrick 1978, s. 39.

²⁰⁰ Steblin-Kamensky

²⁰¹ Se første kvad om Olav Haraldsson som eksempel, Snorre Sturlassons Heimskringla norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 10 andre del.

²⁰² Hambrick 1978, s. 38-47. Varley 1979, s. 480-483.

Diplomati

Vi har nå sett på de politiske konfliktene, de personlige konfliktene og motivasjonene, religiøse og ideologiske konflikter, og arvefølge og legitimitet. Dette har gitt et godt innsyn i de politiske prosessene, fokuset og fremstillingene av Jien og Snorre. I stedet for å fokusere videre på konfliktene i det politiske spillet, skal vi nå se på virkemiddelet som blir brukt for å løse politiske konflikter, nemlig diplomati. Her skal jeg se på og sammenligne hvilke former eller fokus på diplomatiske løsninger og fremstillinger Jien og Snorre fokuserer på.

Min definisjon av diplomati er forhandlingsavtaler eller dialog og gester, som er fredelige og viser kompromiss for å løse en et problem eller konflikt.

Diplomati kan komme fra å diskutere saker på vegne av andre, for dermed å finne et forlik. Som vi tidligere har sett, taler Fujiwara Michinaga sin søster for hans sak om forfremmelse²⁰³, og Hjalte ble sendt av Olav Haraldsson til Olav Sveakonge for å diskutere forlik mellom Sverige og Norge²⁰⁴. Michinaga ble forfremmet, men det var ingen forlik mellom Norge og Sverige. Keiser Ichijo var ikke fornøyd med utfallet, noe som han gjorde tydelig i et keiserlig mandat før han døde. Olav Sveakonge på sin side ville ikke engang prate om forlik. Men i begge sakene om Ichijo og Olav Sveakonge, prater de med en person som de stoler på. Dette er den beste måten for en diplomatisk løsning, ved å legge frem en sak på vegne av noen andre.

Et annet diplomatisk virkemiddel er når aktørene gir hverandre gaver og godvilje. Dette ser vi i Jien sin historie om ”møtet mellom tre stjerner”:

Venus, Jupiter og Mars ble sett på himmelen og invaderte hverandres sfærer. Dette ble tolket som et dårlig tegn, og pensjonerte keiser Go-Toba ba Jien om hjelp. Jien holdt messe og bønn, og etter noen dager vendte de tilbake til sine egne sfærer. Go-Toba var meget fornøyd med Jiens messe og tilbød flere forfremmelser til Jien og andre som deltakende prester²⁰⁵.

I *Heimskringla* er kong Inge sjenerøs med gaver til frender slik som Gregorius Dagsson, dermed var hans gavmildhet grunnen til Inges seire og hans politiske karriere²⁰⁶. Også Håkon

²⁰³ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 55-57.

²⁰⁴ Snorre Sturlassons *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 65-72 andre del.

²⁰⁵ Jien, *Gukansho*, 1979, s. 167.

²⁰⁶ Snorre Sturlassons *Heimskringla* norske kongesagaer, Pollestad utgaven 2012, s. 240 tredje del.

den gode ble vellykket ved at han vant støtte hos bøndene, ved å gi folket tilbake odelen sin som Harald Hårfagre hadde tatt fra dem²⁰⁷.

Det må påpekes at Jien skriver lite om gaver, hvor i *Heimskringla* er gaver en meget viktig måte å skaffe seg vennskap²⁰⁸ og derav blir hensikten med gaver et diplomatisk virkemiddel. Det står mye mindre om dette i *Gukansho*, sannsynlig er en av grunnene at gaver skal ikke være motivasjon for å bygge vennskap, å tjene staten og keiseren skal være en ære i seg selv. Dette betyr ikke at det ikke var slik staten fungerte, gaver er et meget universelt virkemiddel for vennskap, men Jien skriver lite om dette og det er mulig dette er noe han har valgt å utelukke. I *Heimskringla* skriver Snorre om gaver som blir utvekslet mellom høvdinger, konger og bønder, som Sigurdsson sier er virkemiddel for å opprettholde vennskap. Men i *Gukansho* trenger ikke keiseren å gi ut gaver for lojalitet han har solguddinnens autoritet og dermed skal ha folkets utvilsomme lojalitet.

Oppsummering

Legitimitet

- Den keiserlige legitimitet i Japan er forankret i troen om at keiserne er etterkommere av solgudinnen Ameterasu, og besitter derfor solgudinnens autoritet. Derfor kan kun avkom fra keisere være legitime kandidater for suksesjon.
- Legitimitet i Norge kan legges frem av de aktører som kan spore sin ætt tilbake til kongens ætt, hovedsakelig Harald Hårfagre. Når legitimitet var opprettet kunne de være med i konkurransen å bli konge.

Legitimitet i for å bli keiser i Japan er skjenket av solgudinnen, legitimitet i Norge er gitt av Harald Hårfagre og sin ætt. Både *Gukansho* og *Heimskringla* ser legitimitet som det å stamme fra kongen eller keiserens ætt.

Arvefølge

- Jien legger stor vekt på hvor viktig det var at den keiserlige ætt ikke ble brutt, den ideelle formen var sønner arvet fedre, men når tiden og omstendigheter forandret seg var det ikke et krav at kronprinser var sønn av keiseren, men at de stammet fra

²⁰⁷ Snorre Sturlassons *Heimskringla*, Pollestad utgaven 2012, s. 126-127.

²⁰⁸ Sigurdsson 2010, s. 25-31.

tidligere keiser f.eks. sin bestefar var keiser. Allikevel var fortsatt de strenge reglene og rammeverket på det japanske systemet for arvefølge et meget viktig tema for Jien.

- I *Heimskringla* var det vanlig når en konge dør at han velger en av sine sønner å bli konge, men ikke en nødvendighet. Olav Haraldsson gjorde krav på legitimitet ved å hevde at han stammet fra Harald Hårfagre, men han var ikke en etterkommer av en konge. Spørsmål om arvefølge kunne lett bli utfordret av andre kandidater, selv utenfor Norge. Det var riktignok viktig for Snorre, men han la større vekt på kandidatene som blir med i konkurransen om tronen. Formyndere til sønner av konger brukte deres legitimitet som arving å utfordre tronen i en kamp om maktskift. Eksempel på dette er Magnus Haraldsson og Magnus Erlingsson.

Kun etterfølgere av keiserlig og kongelig ætt kunne bli kandidater om tronen, men i Japan var det et strengere rammeverk for dette enn Norge. På grunn av de strengere reglene var det mindre fare for at krig skulle bryte ut i Japan enn Norge. Arvefølge viktig fokus for Snorre og Jien, kanskje enda mer for Jiens syn på staten.

Allianser, vennskap, Personlige konflikter og politiske konsekvenser

- Jiens fremstilling av personlige konflikter ligger som oftest på bakgrunn av fornærmelse av ære. Dette ville få konsekvenser for aktørens politiske karriere, men Jien fokuserer ikke så mye på selve hendelsen. I stedet reflekterer han heller i forhold til aktørens Kiryo - eksempelet om Go-Sanjo er et av de beste eksemplene hvor dette kommer frem.
- Snorre legger stor vekt på personlige konflikter. Ofte er grunnlaget for konflikter aktører seg imellom og kan lede til krig; et radikalt utfall. Olav Haraldsson og Olav Sveakonge er et godt eksempel på dette. Snorre fokuserer veldig på fremstillingen av de personlige konfliktene, og følger personlige konflikter med spørsmål om hevn og ære gjennom hele *Heimskringla*. Han overser sjelden detaljer rundt dette.
- Jien skriver lite om vennskap eller hvordan det blir praktisert i politiske sammenhenger, fokus er på keiseren og ministere som er der for å tjene staten. Personlige relasjoner fremstår som uviktige, men sannsynlig skal den ideelle statlige arbeider synes det en ære å kunne tjene. Allianser skjer hovedsakelig internt i de forskjellige familier og klaner, for dette er den letteste måten å skaffe seg makt og prestige og ikke like viktig for keiseren siden keiseren var suveren hersker.

- Som en motsetning hos Snorre er vennskap og allianser det viktigste elementet for å kunne sikre seg makt og beskyttelse, en konge var avhengig av dette like mye som høvdinger og stormenn og vennskap var nøkkelen til å lykkes i det politiske spillet.

Personlige konflikter og uoverensstemmelser er grunnlaget til flere politiske konflikter i begge verk, men kommer tydeligere frem i *Heimskringla*. Spørsmål om ære mest sannsynlige underliggende grunn i konfliktene, konsekvenser av disse konfliktene kunne føre til nedgang i aktørenes politiske karriere i begge verk. Men i *Gukansho* var konsekvenser av slike konflikter som oftest ikke like radikale som *Heimskringla*. Etablere vennskap var mye viktigere i *Heimskringla*, hvor i *Gukansho* familierelasjoner og relasjoner til keiseren var viktigere enn å etablere vennskap.

Religiøs og ideologisk konflikt

- Jiens fokus på buddhisme gjennom hele *Gukansho* preger hans forfatterskap, og aktører av fokus. Shotoku, Umako og Michinaga var gode forkjempere for buddhisme, dermed gir Jien dem mye fokus og fremstiller dem i et meget godt lys. Dårlige keisere derimot, slik som Buretsu, blir bare nevnt i kontekst av å ha vært dårlige regenter før Jien bytter tema. Jiens egne religiøse og ideologiske konflikter preger dermed hele *Gukansho*, og gjør historisk utvalg av aktører som han anser å tilsvare sine egne synspunkter.
- Snorre viser lite til sine egne religiøse synspunkter eller ideologier, men prøver heller å fremstille aktørenes stilling til dette. Kristne konger slik som Olav Tryggvasson og Olav Harladsson får mer oppmerksomhet, og blir behandlet med hagiografiske elementer. Snorres syn på hedenskap som ”svart magi” og kristendommens ”hvite magi” som overlegen. Men Heimskringlas fokus er på de aktørenes handlinger, enten de er i lys av religiøs ideologi eller ikke.
- For Jien er religion og politikk det samme, men religiøse tema får stor oppmerksomhet. Men kapittel syv i *Gukansho* antyder sterkt at verket er politisk motivert, men religion som et skalkeskjul. Siden keisere behandler buddhismen forskjellig, er det stor sannsynlighet at religion og politikk var skilt, i motsetning til Jiens perspektiv.
- Snorre skiller mye tydeligere mellom religion og politikk, og gir større fokus på det politiske spillet. Men fremstiller i noen tilfeller religion som drivkraft til noen aktørers politiske motivasjon.

Diplomati

- Jien skriver hovedsakelig om diplomatiske løsninger og kompromisser løst gjennom dialog og på en rolig måte. Det er ikke ofte det eskalerer til et punkt hvor borgerkrig eller lignende konflikter bryter ut. Som oftest er grunnen til eskalering av ærekrenkelse og konsekvensene av dette er at man vil ikke kunne klatre i det politiske spillet.
- Snorre skriver om fredelige løsninger, kompromiss og fredelig dialog. Men oftere enn ikke skriver han om eskalering av lange konflikter som leder til krig og personlige konflikter, men holder allikevel stort fokus på de diplomatiske handlinger som løser slike konflikter.
- Gaver er det viktigste virkemiddelet i *Heimskringla* for gaver bygger vennskap og allianser, gaver blir også brukt i *Gukansho* men blir skrevet om i mindre grad, som Jien kan ha utelatt med vilje. Eller det kan være forskjell i hvor stor grad gaver var viktig ved det japanske hoffet sammenlignet med i *Heimskringla*.
- Den japanske keiseren og ministre sto på samme side, de skulle beskytte staten, det var kun en retning hvor lojalitet lå og det var til keiseren. Gaver var sannsynlig ikke like viktig for å opprettholde forhold i samme grad som i Norge, men gaver er et universelt virkemiddel for å skape gode forhold så det er liten tvil om at gaver ble praktisert i Japan.
- De norske konger, høvdinger, bønder og stormenn brukte gaver for å etablere vennskap, slikt vennskap ga dem en gjensidig beskyttelse og måtte opprettholdes for å overleve i det politiske spillet.

Selv om jeg står i fare for å gjenta meg selv er allikevel situasjonen, at det politiske spillet som Jien og Snorre skriver om deler flere ulikheter enn likheter, men det må påpekes at graden av deres likheter varier. Et eksempel på dette er som nevnt over, gaver er tilstedeværende i begge verk, men i enda større grad i *Heimskringla*, og grunnen til dette er den forskjellige samfunnsstrukturen. Hvor de norske konger og høvdinger var avhengig av å opprettholde vennskap med gaver, mens den japanske stat var mer etablert enn den norske og den keiseren bar solguddinnens autoritet og derfor ikke like avhengig av å opprettholde vennskap med gaver. Sannsynligheten er større at den japanske keiser belønnet med titler og ministerstillinger, men hovedsakelig ser vi nepotisme slik at stillinger går til keiserens familiemedlemmer.

Det politiske spillet blir spilt på forskjellige måter, igjen forskjell i hvilke grad, men målet og ambisjonene var likt i begge kulturer. Makt, prestisje, autoritet og sikre dynastiets fremtid.

Konklusjon

Jien og Snorre, to middelalderhistorikere på hver sin side på kloden, i to land og kulturer som ikke visste den andre eksisterte. Jeg har analysert og komparert deres mest kjente verk *Gukansho* og *Heimskringla*, i håp om å finne ut hva de to historikerne anerkjente som historie. Å dra en slik konklusjon er problematisk, konklusjonen må ligge i hva forfatterne fokuserer på, og gjennomføringen er ved å sammenligne slik at verkene gjør oss oppmerksom på emner som er inkludert og ikke. Også, hvis det politiske spillet og prosessene er vidt forskjellig, vil dette sannsynlig ha en direkte effekt på hva som blir historie.

For en historiker, og kanskje en vestlig historiker vil se på sammenligningen og sannsynlig tenke at Snorres objektive forklaringer og mangel på egne kommentarer vil være den som har mest til felles for de vestlige historieskriveskolene. Men som diskutert tidligere er formålet med den historiografiske komparasjonen her et forsøk på å løsrive seg fra det nasjonale rammeverket for historie. Ser vi det i kontekst hadde Japan en etablert historietradisjon, krønikesamling og nedtegning på papir, flere århundre før Snorre. Og er derfor på ingen måte mindre historiker enn Snorre. Vi må behandle Jiens kommentarer og religiøs oppfatning som sann, den historiografiske metoden er å behandle historie gjennom historikeren.

Deres ulikheter er mange. Jiens *Gukansho* er et medium for sine egne tanker og oppfatninger, gjennomsyret av *shinto*²⁰⁹ og buddhistisk tro og prinsipper. Samtidig som Jien forholder seg til et rammeverk hvor Japan er verdens midtpunkt, og sin oppfatning av etter hundre keisere vil verden gå under. Sett i kontrast ser vi Snorres *Heimskringla* som er skrevet som en klassisk heltesaga, hvor Snorre knapt kommenterer med sine egne ord annet enn i forordet. Jien sier med sine egne ord hva han vil skrive om og hva han håper å oppnå med verket, Snorre sier kun helt i begynnelsen av forordet at han vil skrive om de norske konger. Jien nevner knapt om sine kilder annet enn antydning til at han har brukt suksesjonsfortellinger og de seks nasjonale historier, Snorre er mer metodisk og oppgir flere kilder han har brukt, men også diskuterer han hvordan de kan være problematisk og hvorfor han har valgt å bruke dem.

Jien har delt Japans historie opp i syv perioder, de forskjellige periodene blir karakterisert av de forskjellige prinsippene som Jien mener preger hver periode. Disse prinsippene og periodene oppstår gjennom forandringer ved det keiserlige hoff, eksempelvis brudd i arvefølge tradisjoner når barnebarn kan arve tronen i kontrast hvor kun sønner kunne arve

²⁰⁹ Forfedredyrking, den opprinnelige "religionen" i Japan før Buddhisme. Likheter mer hedensk religion i norrønt.

fedre. I Snorres verk periodiserer han etter de norske kongers regjeringstid. Sammenlignet periodiserer Jien etter prinsipper og forandring derav, fremstår de monarkiske aktørenes regjeringstid ikke like viktig for Jien som for Snorre når det gjelder periodisering. Snorre forholder seg heller ikke mye til årstall, men fokuset er som alltid til kongene. Ifølge Snorre utgjør de norske kongers regjeringstid landets perioder.

Forfatterens forklaringsmodell er formet ut fra hva Jien og Snorre selv sier de vil formidle, som sagt er Snorre vag og vil tilsynelatende skrive om de norske kongene. Mens Jien vil skrive om hvordan buddhistiske prinsipper påvirker verden, og hvordan historiske hendelser påvirker prinsipper. Jiens forklaringsmodell regnes også som den første av sitt slag i Japan, hvor Jien starter en ny form for historieskriving ved å tolke historiske hendelser gjennom sine meninger og kommentarer. Hvor Snorre bruker en eksisterende og etablert islandsk forklaringsmodell, hvor Snorres fokus ligger på fortidens konger. Jien derimot bruker tidligere historiske hendelser og kausal som forårsaket slike hendelser, i et forsøk på å finne ut hvordan landets historiske løp har utviklet seg til samtidens tilstand. Deretter gir han personlige råd ut fra disse hendelsene hva som må gjøres og hvorfor, for å bedre landets tilstand i fremtiden. Dette gjør Jien i siste kapittel i *Gukansho*, mitt inntrykk er at de tidligere kapitlene fremstår mer som virkemidler for å understreke poengene Jien gjør i siste kapittel. Vi kan derfor si at verket er todelt, med en gjennomgang av landets historiske løp gjennom de seks første kapitlene delt opp i forskjellige perioder. Til slutt i kapittel syv kommer Jiens meninger og kritikk ettertrykkelig frem, og prater direkte til leseren og keiseren om hva som må gjøres for at landet ikke skal lide mer nedgang, og ikke minst hvem som vil bidra til denne bedringen.

Jien og Snorre bruker hovedsakelig de monarkiske aktørene som deres historiske fokus. Fokuset på monarkiet er ikke overraskende i historiske verk, men Jien og Snorre fokuserer på de monarkiske aktørene i forskjellig grad. Jien bruker de Japanske keiserens regjeringstid og deres evner som en forklaringsmodell for prinsipper, og fremvekst av nye prinsipper. Aktørene som personer, eller til og med detaljer eller eksempler om hva som gjorde dem gode eller dårlige keisere er lite tilstede i *Gukansho*. Snorre på sin side fokuserer riktignok på de norske konger og deres evne til å regjere landet, men legger også stor vekt på aktørene som personer. Snorre viker ikke fra å poengtere deres dyder så vel som deres feil. Han oppgir historier for å illustrere dette. Jien bruker sjeldent samme metode, men gjør et unntak for samtidens regjerende keiser Go-Toba. Jien gir ikke en eneste fremstilling av aktørens utseende i *Gukansho*, mens Snorre som oftest bruker utseende som en introduksjon til hver

aktør. Det er uvisst hvorfor Jien ser dette som irrelevant, det kan være mange grunner. Jeg anser den mest sannsynlige å være fordi det hadde ikke en historisk relevans, og i fare for å beskrive en keiser som mindre enn guddommelig kunne skade keiserens autoritet som etterkommer av solguddinnen. Snorre holder seg til en relativ lik mal for hver norsk konge han beskriver, de fleste norske kongene blir fremstilt i et positivt lys, de var vakre og ofte blond. Siden Snorre portretterer et mer personlig innblikk av de norske konger var dette et naturlig virkemiddel å gi leseren en ide om hvordan aktørene så ut. En annen sannsynlig grunn er at i middelalderen fremsto konger som sunne og dermed vakre, fordi de hadde tilgang til flere ressurser enn bønder, det vil si de hadde bedre tilgang på mat for å holde seg sunn. Dette kan være både et politisk virkemiddel fra aktørene, og et litterært virkemiddel av Snorre.

De to viktigste elementene når det gjelder aktører i både *Heimskringla* og *Gukansho* er legitim suksessjon og evne til å regjere. Dynastisk kontinuitet er viktig for både Jien og Snorre, men Jien legger mer oppmerksomhet på å holde den keiserlige blodslinjen ubrutt. Snorre etablerer som oftest hvordan personen som arver kongen er beslektet Harald Hårfagres blodslinje, men sier lite mer om saken, det viktigste er at Snorre forankrer legitim suksessjon. Aktørenes evne til å regjere blir naturlig et stort fokus i begge verk, fordi dette er direkte relatert til landets historiske utvikling. Men Jien gir mer eller mindre en konklusjon om keiserens evne til å regjere og påvirke prinsipper, han gir lite detaljer eller eksempler om hva dette innebærer. Men det som forekommer oftest, er om keiserne oppholder buddhistiske lover og regler på en god måte, og hvor flink de er til å bygge nye buddhistiske tempel og opprettholde eldre tempel. Jien sin oppfatning av positiv oppgang i landet skjer gjennom religion og staten skal hjelpe hverandre i et gjensidig forhold, og dermed blir religion og politikk to sider av samme mynt. Snorre derimot gir sin største oppmerksomhet på aktørenes evner i det politiske spillet, og illustrer deres evner med eksempler. Men det religiøse aspektet er meget lite tilstede i *Heimskringla*, kristne konger får mest fokus av Snorre men det er fortsatt aktørenes evner og politiske karriere som får Snorres oppmerksomhet.

Det første inntrykket jeg får av det politiske spillet i *Gukansho* og *Heimskringla* er den japanske keisers autoritet og hersker (som oftest) uten opposisjon. Men i *Heimskringla* møter de norske kongene mye opposisjon, fra andre kandidater om tronen eller andre konger. Derfor trenger de norske kongene allianser og frender for å opprettholde deres politiske karriere, noe som Jien ikke skriver særlig om i *Gukansho*. Jien skriver om konflikter mellom familier og aktører, men fokuserer ikke på hvordan det eskalerer til konfrontasjon på slagmarken.

Inntrykket jeg får fra Jien er at keiseren står uten opposisjon, inntil fremveksten av krigerklassen og Shogun, allikevel gir ikke Jien så mye detaljer om konfrontasjon men erkjenner til og med at samtiden trenger krigerklassens «muskler» for å holde orden i staten. Allianser er allerede dannet ut fra hvilke familie man hørte til, og dermed ved å plassere en keiser fra samme familie vil det sikre familiens prestisje, makt og allianser. I motsetning til i *Heimskringla* trengs ikke slike allianser eller frender å opprettholdes på samme måte som i *Gukansho*, fordi familien var kilden til allianser men keiseren hadde alles lojalitet. I *Heimskringla* måtte aktørene søke støtte og skaffe vennskap hos stormenn, bønder og andre konger, allianse med familien var ikke nok og i noen tilfeller kunne selve politiske motstandere være ens egen familie. Gaver var den viktigste diplomatiske løsningen for å opprettholde vennskap, lojalitet og allianser. Dette gjelder både for *Gukansho* og *Heimskringla*.

Kocka's asymmetriske sammenligningen som jeg har brukt i denne undersøkelsen var en metodisk tilnærming for å løsrive seg fra Rüsens problematisering av et eksisterende nasjonalt rammeverk, denne tilnærmingen synes jeg har vært meget fruktbart. Ved å gi *Gukansho* mer fokus, ville begge verk bli mer likestilt, upartisk og objektivt behandlet. Resultatet av denne metoden og undersøkelsen har gjort det klart at det finnes flere ulikheter enn likheter mellom *Gukansho* og *Heimskringla*, dette baserer jeg på de flere motsetningene jeg har kommet frem til ved komparasjon. Eksempler som forfatterens egne ord om hensikten bak verkene, deres henvisning til kilder, religiøst rammeverk, periodisering, forklaringsmodeller, fremstilling av aktører, og forskjellige politiske spill. En slik sammenligning får oss til å stille spørsmålet hvorfor har Jien og Snorre valgt å utelukke tema eller elementer som den andre forfatter har brukt? Men det er akkurat her hva som forfatteren har valgt å gi oppmerksomhet må ligge til grunn for hva som var forfatterens historiesyn.

Forfatterens fokus på aktører er viktig, men kanskje enda mer vesentlig for Snorre, hvor hele *Heimskringlas* hensikt er å skrive om de norske konger. Jien gir aktører stort fokus, men de fungerer mer som et medium, og direkte påvirker det som han vil fokusere på nemlig prinsipper. Hambrick, Varley og Bentley har forskjellige meninger om Jiens fokus er på politikk, eller en religiøs tilnærming av prinsipper. Fra et historiografisk standpunkt er det trygt å si at Jiens historiesyn er en kombinasjon av begge, religion trenger staten for å blomstre og vice versa. Men det er prinsipper som motiverer Jien til å skrive, og det er prinsipper som former staten og verden. Det religiøse aspektet, eller fokuset på prinsippene, er i større grad mer ansvarlig å prege det sekulære aspektet enn i *Gukansho*. De lever i et

gjensidig forhold, men det er fokuset Jien gir prinsipper, og Jiens bruk av prinsipper som kausal i forklaringer som gjør at jeg har kommet til denne konklusjonen. Sammenlignet med Snorres *Heimskringla* forsterker dette min konklusjon, hvor Jiens fokus på det religiøse er mye sterkere enn Snorres tilnærming. Konklusjonen av Jiens historiesyn er derfor at de buddhistiske prinsippene skaper historien, gjennom aktører som medium. Det som Jien da regner som historie, er å se landets historiske utvikling forårsaket av de monarkiske aktørene.

Ved å bruke den samme komparasjonen kommer det tydelig frem at Snorre forholder seg ikke til religiøse tema på samme måte som Jien. Snorres oppmerksomhet er rettet mot de norske kongene og deres liv og politiske karriere, derfor blir konklusjonen at Snorres historiesyn var på de monarkiske aktørene. I mitt arbeid, konkluderer jeg at Snorres verk er en kombinasjon av Anderssons påstand om at fokus lå på konger og konflikt med det norske aristokratiet så vel som Bagges påstand om personlige konflikter. Valgene og handlingene de monarkiske aktørene gjorde i *Heimskringla* ble dermed hva som formet landets historie, med fokus på det sekulære.

Denne undersøkelsen har hatt som formål å finne ut hva som var historiesyn i japansk og norrøn historieskriving i middelalderen, fra to representative verk, *Gukansho* og *Heimskringla*. Undersøkelsen har ikke vært uproblematisk, men den komparative tilnæringsmetoden har vært meget fruktbar. Historiker var ikke et begrep i middelalderen, men verkene som jeg har analysert har tydelig vist at de har et budskap de vil formidle videre. Dette må derfor regnes som historieskriving fra et historiografisk perspektiv. Min konklusjon er at verkene har flere ulikheter enn likheter men deres likheter er nærmest universelle, med fokus på de politiske hendelsene bestemt og utført av monarkiet. For Jien var det religiøse prinsipper som var hans historiesyn, for Snorre var det livet til de norske kongene.

English Summary

The primary aim for this master thesis is to examine and identify what were considered to be History, in Japanese and Norse historical writing. This is a comparative historiographical study between two works, the Japanese *Gukansho* (*Jottings of a fool*) and the Norse *Heimskringla* (*The circle of the Earth*). These texts were written by Fujiwara Jien (1155-1225) and Snorri Sturluson (1179-1241), are considered to be some of the most important historical works of Japan and Norway of the middle ages. Both were written in the 11th century. This thesis uses an asymmetrical comparative method, meaning that one work will be given more attention and will work as a foundation of comparison. This will be the *Gukansho*, the reason for this is to distance myself from the National historiographical model, in an attempt to be objective and treat both study objects equal and be impartial. The comparative method used in this thesis is to examine what differences and similarities, because they are just as important, the two historiographical works have. This method makes it easier to shine light on themes and subjects in the *Gukansho* and the *Heimskringla* one might not have seen with only one study-object.

The comparative analysis is divided into two main parts, dealing with the authors' historical view, the monarchial players portrayed by the authors, and the political game waged by the monarchial players in the history of Japan and Norway from the 5th to the 11th century. The first part is an attempt to define and divide the term historical view of the authors, and divides it up in four categories: Sources and critique, Philosophy of History, Periods and Turning points, and Models of Explanation. These four parts is a starting point to help us analyze and define Jien and Snorri's historical view. And compare the results. In the second part of the analysis the focus will be on the monarchial actors, mostly the Japanese Emperors and Norse Kings, and how the authors chose to portrait their abilities, rule and appearance in history. This is for the examination of which monarchial players were given the most attention, and what emphasis the authors give the players, in turn will help us along with the analysis of the authors historical view. The third and last part of the analysis will not emphasize on the historiography, but on the "political game" described by the authors and played by the monarchies. Lifting our glance from the historiography, it will help the thesis examine the political issues that the authors focus their attention to, which might help us define the author's historical view.

Kilde – og litteraturliste

Andersson, Theodore. *The Conversion of Norway According to Oddr Snorrason and Snorri Sturluson*. *Medieval Scandinavia* 10, 1977: 83-95.

Andersson, Theodore. *The Saga of Olaf Tryggvason*. New York: Cornell University Press. 2003.

Bagge, Sverre. *Society and politics in Snorri Sturluson's Heimskringla*. United States of America: University of California Press. 1991.

Bagge, Sverre. *Scandinavian historical writing, 1100-1400*. The Oxford History of Historical writing 400-1400 volume 2, edited by Sarah Foot and Chase F. Robinson. United Kingdom: Oxford University Press. 2012.

Bentley, John R. *The birth and flowering of Japanese historiography: From chronicles to tales of Historical interpretation*. The Oxford History of Historical writing 400-1400 volume 2, edited by Sarah Foot and Chase F. Robinson. United Kingdom: Oxford University Press. 2012.

Bentley, Michael. *Modern historiography: an introduction*. London: Routledge. 1999.

Brownlee, John S. *Political thought in Japanese historical writing: from Kojiki (712) to Tokushi Yoron (1712)*. Canada: Wilfrid Laurier University Press. 1991.

Ciklamini, Marlene. *The Folktale in Heimskringla (Hálfðanar saga svarta — Hákonar saga góða)*. Routledge. Vol.90(2), (1979): 204-216.

Clover, Carol J. and Lindow, John. *Old Norse-Icelandic Literature a critical guide*. Canada: Medieval Academy of America. 2005.

Ekrem, Inger og Mortensen, Lars Boje, *Historia Norwegia*. Translated by Peter Fisher. Copenhagen: Museum Tusulanum Press. 2003.

Garipzanov, Ildar H. *Historical Narrative and Christian identity on a European Periphery, Early Historical Writing in Northern, East-Central, and Eastern Europe (c. 1070-1200)*. Belgium: Brepolis Publishers. 2011.

Hambrick, Charles H. *The "Gukansho": Religious view of Japanese history*. Japanese Journal of Religious Studies, Vol.5(1), (1 March 1978): 37-58.

Iggers, Georg G. and Wang, Edward. *A Global History of Modern Historiography*. Great Britain: Pearson Education Limited. 2008.

Jien: *Gukansho*. Oversatt av Delmer M. Brown and Ichiro Ishida, The future and the past, a translation and study of the *Gukansho*. University of California Press. 1979.

Lorenz, Chris. *Comparative Historiography: Problems and Perspectives*. History and Theory, Vol.38(1), (1999): 25-39.

McCullough, Helen Craig: *Okagami, the Great Mirror: Fujiwara Michinaga (966-1027) and His times*. New Jersey: Princeton University Press 1980.

McCullough, Helen Craig and McCullough, William H. *A Tale of Flowering Fortunes: Annals of Japanese Aristocratic Life in the Heian Period*. 2 vols. Stanford, California: Stanford University Press. 1980.

McCullough, Helen Craig, translated. *The Tale of Heike*. Stanford, California: Stanford University Press. 1988.

Melve, Leidulf. *Komparativ historie: ei utfordring for historiefaget?* *Historisk tidsskrift* 88, nr. 1 (2002): 61-77.

Melve, Leidulf. *Historie, historieskriving fra antikken til i dag*. Oslo: Dreyers Forlag 2010.

Melve, Leidulf. *Globalhistoriografi, Historie og historieskriving frå dei eldste tider til i dag*. Oslo: Dreyers Forlag. 2014.

Monachus, Theodoricus. *Historia De Antiquitate Regum Norwagiensium* "The Ancient History of the Norwegian Kings". Translated and Annotated by David and Ian McDougall. Birmingham: Viking Society for Northern Research. 1998.

Mundal, Else. *Saxo & Snorre*. København: Museum Tusculanums Forlag. 2010.

Mundal, Else. *Dating The Sagas*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press. 2013.

Rüsen, Jörn. *Some theoretical approaches to intercultural comparative historiography*. *History and Theory*, Vol.35(4), (1996): 5-22.

Sigurdsson, John Vidar. *Den vennlige vikingen*. Oslo Pax forlag A/S. 2010.

Snorre Sturlason. *Heimskringla*. Norske kongesagaer, Utg. Kjell Arild Pollestad.
Gyldendal Norsk Forlag AS. 2012.

Tarao, Sakamoto: *The six national histories of Japan*. Translated by John S. Brownlee.
Canada: UBC Press. 1991.

Tucker, Aviezer. *A Companion to the Philosophy of History and Historiography*. United Kingdom: Blackwell Publishing Ltd. 2009.

Varley, Paul H. *The place of Gukansho in Japanese intellectual history*. *Monumenta Nipponica*, Winter, Vol.34(2), (1979): 479-88.

Yasumaro, O No: *Kojiki Record of ancient matters*. Oversatt av Chamberlain, Basil Hall.
North Clarendon: Tuttle Publishing. 1981.